

Kerronnallinen toimijuus lukupiirihaastatteluissa

Laura Mustajärvi

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, yleinen kirjallisuustiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma
Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, yleinen kirjallisuustiede
Laura Mustajärvi
Kerronnallinen toimijuus lukupiirihaastatteluissa
Sivumäärät: Pro gradu -tutkielma 76 sivua, liitteet 5 sivua

Kulttuurisesti välittyvät kertomusmallit vaikuttavat tiedostamattamme siihen, millaisten toiminnan, ajattelun tai tuntemisen tapojen koemme olevan mahdollisia itsellemme ja muille. Esimerkiksi eri medioissa esitetyt kulttuuriset kertomukset voivat vahvistaa näitä tiedostamattomia kertomusmalleja tai kyseenalaistaa ja haastaa niiden asemaa. Kerronnallista toimijuutta kehittämällä on mahdollista tarkastella kulttuurisia kertomuksia etäisyyden päästä ja reflektoida niiden vaikutusta omaan ja muiden elämään. Tämä onnistuu esimerkiksi lukemalla kaunokirjallisuutta yksin tai lukupiireissä.

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on selvittää, millä tavoilla kerronnallinen toimijuus ilmenee kahteen eri malliseen lukupiiriin osallistuneiden haastattelussa ja vahvistuuko kerronnallinen toimijuus lukupiiriin osallistumisen myötä. Tutkielma on tehty Turun yliopiston *Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi* -tutkimushankkeen puitteissa (*Välineelliset kertomukset: tarinankerronnan rajat ja aikalaiskriittinen kertomusteoria* -konsortio, Suomen Akatemia, 2018–2022).

Tutkimuksen teoreettisena kehyksenä käytetään Hanna Meretojan kerronnallisen toimijuuden käsitettä ja sen kolmea osa-aluetta: kerronnallinen tietoisuus, kerronnallinen mielikuviutus ja kerronnallinen dialogisuus. Tutkimusotteeni on fenomenologis-hermeneuttinen ja käsittelen haastatteluaineistoa abduktiivisena, puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Tutkimuksen aineisto on tutkimushankkeessa syksyllä 2019 kerättyä haastatteluaineistoa kahdesta lukupiiristä, joista toinen on perusmallinen luovan lukemisen lukupiiri ja toinen metanarratiivisiin teksteihin keskittynyt luovan lukemisen lukupiiri. Yhdeksän haastateltua ovat eri-ikäisiä korkeakouluopiskelijoita eri aloilta.

Analyysin ja vertailun perusteella voidaan sanoa, että perusmallisen luovan lukemisen lukupiirissä kerronnallisen toimijuuden muutokset näkyivät vahvimmin kerronnallisen dialogisuuden kehittymisen osa-alueella: tulkintani mukaan kerronnallisen dialogin on mahdollistanut ensisijaisesti turvallisen tilan ilmapiiri ja toissijaisesti luetut teokset. Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirin muutokset näkyvät selkeimmin ryhmän jäsenten kerronnallisessa näkökulmatietoisuudessa ja sen vahvistumisessa lukupiirin aikana. Luetut tekstit ohjasivat tekemään huomioita näkökulmista, kertomisen aktista ja muista kertomiseen liittyvistä yksityiskohdista, joiden käsittely vahvistaa kerronnallista toimijuutta. Pro gradu -tutkielman johtopäätöksiä käytetään osana tutkimushankkeen kokonaistuloksia, joiden avulla jatkossa kerronnallista toimijuutta vahvistavia lukupiirejä kehitetään eteenpäin.

Avainsanat: Lukupiiri, lukeminen, kerronnallinen toimijuus, kulttuuriset kertomukset, empiirinen kirjallisuudentutkimus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuksen aihe, tausta ja tutkimuskysymykset.....	7
1.2	Lukupiirien historiaa ja tutkimus	9
1.3	Empiirinen kirjallisuudentutkimus	12
2	Narratiivinen hermeneutiikka ja kerronnallinen toimijuus	14
2.1	Narratiivinen hermeneutiikka ja kertomusten voima	14
2.2	Kerronnallinen toimijuus ja sen kolme ulottuvuutta.....	18
3	Tutkimusaineisto ja -menetelmä	21
3.1	Tutkimusaineisto.....	21
3.2	Tutkimusmenetelmä.....	28
4	Kerronnallinen tietoisuus	34
4.1	Luovan lukemisen lukupiiri	34
4.2	Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri	38
4.3	Johtopäätökset.....	43
5	Kerronnallinen mielikuvitus	45
5.1	Luovan lukemisen lukupiiri	45
5.2	Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri	51
5.3	Johtopäätökset.....	55
6	Kerronnallinen dialogisuus	57
6.1	Luovan lukemisen lukupiiri	57
6.2	Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri	62
6.3	Johtopäätökset.....	66
7	Lopuksi	67
	Lähteet	72
	Liitteet	77

Liite 1 – Alkuhaastattelun kysymykset.....	77
Liite 2 – Loppuhaastattelun kysymykset.....	79

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe, tausta ja tutkimuskysymykset

Kirjallisuuden lukeminen avaa pääsyn maailmoihin, joita meidän ei ole mahdollista koskaan itse kokea, joita ei enää ole tai joiden olemassaolo ei ole mahdollista siinä todellisuudessa, jossa elämme. Kaunokirjallisuutta lukemalla käsityksemme erilaisista tarinoista, tarinamalleista ja kulttuurisista kertomuksista vahvistuu ja sen avulla meidän on mahdollista tunnistaa, eritellä ja haastaa meitä ympäröiviä kulttuurisia kertomuksia. Lukeminen ei ole pelkästään lukijan ja tekstin välistä kanssakäymistä, vaan siihen liittyvät sosiaaliset tilanteet ja ryhmät vaikuttavat lukukokemukseen ja tulkintoihin. Yksittäisellä lukijalla on rajattu näkökulma, mutta kun tekstistä keskustellaan yhdessä esimerkiksi lukupiirissä, tulkintakehys laajenee ja mahdollistaa osallistujien ymmärryksen kasvamisen ja tulkintojen monipuolistumisen.

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitän, millä tavoilla kerronnallinen toimijuus ilmenee lukupiiriin osallistuneiden haastatteluissa ja vahvistuuko se lukupiiriin osallistumisen myötä. Analysoin yhdeksälle lukupiiriin osallistuneelle henkilölle tehtyjä alku- ja loppuhaastatteluita ja vertailen kahden piirin eroja keskenään. Lukupiirit on toteutettu Suomen Akatemian tutkimushankkeen *Välineelliset kertomukset: tarinankerronnan rajat ja aikalaiskriittinen kertomusteoria*¹ (2018–2022) Turun yliopiston alahankkeessa *Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi*, jota johtaa professori Hanna Meretoja. Tutkimushankkeessa ovat mukana myös kirjallisuustieteen dosentti, kirjallisuusterapeutti Päivi Kosonen ja tohtorikoulutettava, kirjallisuusterapiaohjaaja Eevastiina Kinnunen. Tutkimushankkeen tarkoituksena on kehittää kertomuskriittistä ajattelua ja muokata perinteisestä kertomuksen teoriasta tuoreita lähestymistapoja, joita voidaan soveltaa eri tieteenoaloilla ja myös yliopiston ulkopuolella. Tutkimushankkeessa käytetään nykykirjallisuuden tarinakriittisiä tekniikoita, joiden avulla niin eri alojen tutkijat kuin suuri yleisökin pystyy paremmin tunnistamaan tarinoita ja niiden vaikutusta identiteettiin, politiikkaan, totuuteen ja esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyviin

---

¹ Hankenumero 314769.

teemoihin. (Meretoja, Kosonen, Kinnunen 2022) Tämä pro gradu -tutkielma on tehty osana hanketta, ja hankkeessa toteutetusta kymmenenestä lukupiiristä tässä pro gradu -tutkielmassa on mukana kaksi.

Tutkielmani peruskäsitteistönä toimivat tutkimushankkeessakin käytetty kerronnallinen toimijuus ja sen kolme osa-aluetta, jotka Hanna Meretoja on kehittänyt ja jotka hän esittelee kirjassaan *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible* (2017) sekä artikkeleissa ”Metanarratiivinen ja kerronnallinen toimijuus” (2019) ja ”Implicit Narratives and Narrative Agency” (2022). Meretojan kehittämät käsitteet auttavat tekemään näkyväksi kulttuuristen kertomusten merkityksen ja tuomaan ne mukaan niin akateemiseen kuin yhteiskunnalliseenkin keskusteluun.

Suomalaisten lukemisen vähentyminen puhuttaa säännöllisin väliajoin, ja lukemisen merkitystä perustellaan monin eri tavoin. Opetushallituksen koordinoiman Kansallisen lukutaitostrategian² kolme ydinarvoa ovat sivistys, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä hyvinvointi. Lista ydinarvoista on hyvä, mutta ollakseen kattava sitä tulisi täydentää kaunokirjallisuuden lukemisen ymmärtämistä lisäävällä ominaisuudella. Filosofi Martha Nussbaum (2010, 115–116) kutsuu tätä ”kerronnalliseksi mielikuvitukseksi”, joka hänen mielestään on asiapohjaisen ymmärtämisen ja loogisen päättelyn lisäksi olennaista, jotta ihminen voisi ymmärtää parhaalla mahdollisella tavalla monimutkaista maailmaa hänen ympärillään. Kerronnallisella mielikuvituksella Nussbaum tarkoittaa ”kykyä ajatella, miltä asiat näyttävät toisen ihmisen näkökulmasta, kykyä ymmärtää ihmisen tarinaa sekä sen päähenkilön tunteita, toiveita ja haluja.” Ajatus myötätunnon edistämisestä on Nussbaumin mukaan olennainen osa toimivan demokratian kehittymistä ja ylläpitämistä. Kerronnallinen mielikuvitus on myös tärkeä osa kerronnallista toimijuutta, sillä se auttaa suhtautumaan kriittisesti ja luovasti erilaisiin kulttuurisiin kertomusmalleihin, joiden vaikutuspiireissä elämme.

Pro gradu -tutkielmani aihe sai alkunsa oivalluksesta harjoittelussa Turun kaupunginkirjastossa kesällä 2021. Kirjastotyössä huomasin, kuinka paljon ja kuinka monipuolisesti erilaista kirjallisuutta kirjastosta lainataan ja kuinka paljon erilaisia lukijoita kirjastopalveluita käyttää. Tämä auttoi laajentamaan kirjallisuustieteen opinnoissani

---

² Kansallinen lukutaitostrategia on Opetushallituksen Lukuliikkeen koordinoima ja se perustuu viimeaikaiseen tutkimustietoon monilukutaidosta ja tekijöistä, jotka siihen vaikuttavat. Strategia sisältää konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä monipuolisen lukutaidon vahvistamiseksi. Katso lisää: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kansallinen_lukutaitostrategia_2030.pdf

muodostunutta, hieman arvottavaa suhtautumista kirjallisuuteen ja lukemiseen. Kaipasin myös opintojeni ja koronavuosien loppusuoralle jotakin ihmislähtöistä, merkityksellistä ja tärkeää projektia, jossa en istuisi yksinäisenä teosanalyysin äärellä, vaan olisin tavalla tai toisella yhteydessä ihmisiin ja heidän ajatuksiinsa. Minua kiehtoi etenkin kerronnallisen toimijuuden käsite, josta on tullut itselleni olennainen tapa katsoa maailmaa ja reflektoida omia toimintatapoja ja tunteita. Lisäksi olin kiinnostunut mahdollisen tajun käsitteestä, jonka myötä oma lukemiseni on saanut lisää merkityksiä. Sainkin kuulla, että voisin hyödyntää lukupiiritutkimushankkeen aineistoja, ja päätin ryhtyä selvittämään, millä tavoilla muutokset kerronnallisessa toimijuudessa ilmenevät lukupiiriin osallistuvien ajatuksissa ja onko lukupiiriin osallistumisella vaikutusta kerronnalliseen toimijuuteen.

Tutkielmassani etualalla on ihmisen kokemus. Haastateltujen kokemuksia ei siis ahdeta väkisin teorian luomaan muottiin, vaan näen teoriakehyksen ennemminkin joustavana kysymisen lähtökohtana, jota täytyy voida muokata ja kehittää sen perusteella, mitä käytännön sovellukset ja empiiriset havainnot kertovat. Toivon, että tuon tutkielmallani empiiriseen tutkimukseen osan kirjallisuustieteelliselle tutkimukselle ominaista kykyä ymmärtää ja hyväksyä maailman ja ilmiöiden monisyinen ja toisiinsa kietoutunut luonne, jota ei voi suoraviivaistaa, vaan niiden monimutkaisuus tulee ymmärtää ja hyväksyä. Samoin toivoin, että empiirinen tutkielmani innoittaisi muitakin tulevia pro gradu -tutkielman tekijöitä tutustumaan siihen, millaista kirjallisuustieteellistä tutkimusta voi teosanalyysien lisäksi tehdä.

Seuraavaksi esittelen lukupiirien historiaa, empiiristä tutkimusta ja nykyistä lukupiiritutkimusta.

1.2 Lukupiirien historiaa ja tutkimus

Anna Mikkonen (2011, 12) määrittelee ”Lukupiirin lumous – Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus lukupiireissä” -gradussaan lukupiirin seuraavasti: ”lukupiirillä tarkoitetaan erilaisista lukijoista muodostuvaa pienryhmää, jonka jäseniä yhdistää lukuhalu, ja joka kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan yhdessä luettavaksi valituista kirjoista”; lisäksi ”jäseniä yhdistää halu puhua lukemastaan, jakaa lukukokemustaan ja rikastaa sitä muiden kautta”. Tämä määrittely on mielestäni tarpeeksi kattava ja samalla riittävän väljä: se ei

määrittele pienryhmän kokoa, luetun kirjallisuuden genreä tai aseta muita määreitä tapaamisille. Hyvän määritelmän lukupiirille antaa myös luovan lukemisen lukupiiriin osallistunut Kaisa:

mä kutsusin lukupiiriksi vaan sellasta, et me mennään kaikki yhteisesti erillämme erilaiseen fiktiiviseen maailmaan ja katotaan, et miks tämä kohta niinku satuttaa mua – ai sust toi oli mielenkiintosta. Must toi henkilöhahmo oli niinku aivan raivostuttava, ai must se oli kaikist ihanin.

Määrittelen oman lukupiirin käsitteeni Mikkosen ja Kaisan määritelmiä mukaillen seuraavasti: Lukupiiri on erilaisista ihmisistä muodostuva pienryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan yhdessä valituista tai jonkun heille valitsemista kirjoista tai teksteistä. Jäseniä yhdistää halu lukea ja keskustella lukemastaan ja ottaa avoimesti vastaan muiden lukukokemuksia.

Suvi Ahola on väitöskirjassaan *Lukupiirien Suomi: Yhteisöllistä lukemista 149 suomalaisessa lukupiirissä 2009* (Helsingin yliopisto) ja sen pohjalta kirjoittamassaan tietokirjassa *Lukupiirien aika* (2013) jäljittänyt suomalaisen lukupiirin historiaa, toimintaa ja rakentumista sekä analysoinut niissä käytyä kirjallisuuskeskustelua. Aholan mukaan tarinankerronta ja suullinen kansanperinne on ollut merkittävässä roolissa ihmiskunnan kehityksessä: yhteisesti sosiaalisissa tilanteissa jaetut kertomukset ovat pitäneet yhteisöjä koossa ja niiden kautta on jaettu kokemuksia. Varsinaisten lukupiirien synty ajoitetaan kuitenkin usein 1600-luvun alkuun Ranskan kirjallisten salonkien perustamisajankohtaan. Koska naisten ei ollut mahdollisuutta käydä julkista keskustelua yhteiskunnallisista aiheista, tarjosivat kotioloissa järjestetyt lukupiirit mahdollisuuden päästä käymään keskustelua ajankohtaisista aiheista. (Ahola 2013a, 13–19.)

Suomeen lukupiirit levisivät nopeasti ruotsinkielisen länsirannikon kautta jo 1700-luvun puolessavälissä. Koska lukupiiriin luettavia kirjoja oli saatavilla rajallisesti, usein vain yksi kappale, niteitä kierrätettiin lukupiirin jäseneltä toiselle. Tällä tavalla muodostui uudentyyppisiä kirjastoja, jotka ottivat kokoelmiinsa suosittuja ja uusia teoksia, toisin kuin kaupunginkirjastot. Lukupiiritoiminta hiipui 1800-luvun puoleenväliin tultaessa, sillä lainakirjastot ja kirjakaupat alkoivat yleistyä ja kirjojen hankkimisesta jokaiseen kotiin tuli helpompaa. Erilaiset lukuyhdistykset elvyttivät lukupiiriperinteen: kuuluisimpia lienee Fredrika Runebergin rouvasväenyhdistyksen lukupiiri, jossa kokoonnuttiin lukemaan

Kalevalaa ja keskustelemaan siitä suomeksi. Pääpaino lukupiireissä oli sivistyksen lisääminen ja tiedon jakaminen, eivätkä lukupiirit olleet vain kirjallisuuskeskustelua, vaan tila käydä keskustelua yhteiskunnallisista ja poliittisista teemoista. (Ahola 2013a, 20–31.)

Nykyisin lukupiirejä järjestetään niin kasvokkain kuin internetissäkin. Lukupiirejä järjestetään erilaisten yhteisöjen ja teemojen ympärille. Näitä ovat esimerkiksi opiskelu- tai ammattikirjallisuuteen liittyvät lukupiirit, yhteiskunnallisiin aiheisiin liittyvät lukupiirit tai genrekirjallisuuteen keskittyvät lukupiirit. Tämän tutkielman kirjoitusajankohtana keväällä 2022 lukupiirien tarjonta jo pelkästään Turun kaupunginkirjastossa³ on varsin kattava: kirjastossa on mahdollisuus osallistua esimerkiksi ruotsinkielisen, lappilaisen, virolaisen, faktan ja fiktion rajoja koettelevan kirjallisuuden, tyttökirjojen, nuortenkirjallisuuden ja elämäkertojen lukupiireihin. Kirjastojen lisäksi lukupiirejä järjestävät monet kirjabloggaajat ja -vloggaajat sekä muut sosiaalisen median vaikuttajat. Etenkin yhteiskunnalliset ja feministiset lukupiirit ovat suosittuja sosiaalisen median yhteisöissä kuten Instagramissa, esimerkkinä *people of color* -kirjallisuuden lukemiseen erikoistunut @poc_lukupiiri. Lukupiirit on valjastettu myös markkinoinnin välineeksi ja esimerkiksi puhelinoperaattorina yleisesti tunnettu Elisa Oyj on lanseerannut *Elämäni kirjat* -lukupiirin sosiaalisen median vaikuttajien kanssa markkinoidakseen *Elisa Kirja -ääni-* ja *e-kirjapalvelua*⁴. Riippumatta siitä, järjestetäänkö lukupiiri kasvokkain, sosiaalisen median kommenttikentässä vai videopuhelun avulla, voidaan yhteisöllinen lukeminen nostaa kuitenkin jokaisen lukupiirimallin perusedellytykseksi.

Kansainvälisen lukupiiritutkimuksen kentällä nousevat usein esille sosiologi Elizabeth Longin teos *Book Clubs. Women and the Uses of Reading in Everyday Life* (2003) sekä kirjallisuudentutkijoiden Jenny Hartleyn ja Sarah Turveyn teos *The Reading Groups Book* (2002). Nämä tutkimukset ovat lähestyneet lukupiirejä sekä kvalitatiivisella että kvantitatiivisella otteella tutkien esimerkiksi jäsenten sosioekonomisia taustoja, lukupiiriin valittuja kirjoja, käytäntöjä ja lukupiirejä osana koulujen kirjallisuuden opetusta (Mikkonen 2011, 8).

Kotimaista lukupiiritutkimusta ovat Aholan lisäksi tehneet muutkin. Tuoretta lukupiiritutkimusta on tehnyt Riikka Rossi (Helsingin yliopisto, 2020) osana poikkitieteellistä

³ Ks. https://www.turku.fi/uutinen/2022-01-03_kirjaston-kevaan-lukupiirit-kaynnistyvat.

⁴ Ks. <https://kirja.elisa.fi/uutiset/elamani-kirjat-lukupiiri-jakso-1-undertaker>.

Naapuridialogien affektiiviset lähtökohdat -tutkimushanketta⁵, jossa tutkittiin lukupiirissä luetun kirjallisuuden aiheuttamia affekteja (empatiaa ja kielteisiä tunteita) ja niiden jakamista muiden kanssa. Lukupiirit ovat suosittuja tutkimuskohteita myös etenkin kirjastoalalla eli informaatiotutkimuksen ja liiketalouden ammattikorkeakoulututkinon kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmissa.⁶ Lukupiirien toimivuutta kouluissa tai nuorten lukemista edistävinä tekijöinä on tutkittu paljon kasvatustieteen kentällä.⁷ Kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielmissa lukupiirejä on hyödynnetty lähinnä lukijatutkimuksessa, esimerkiksi tarkasteltaessa Paolo Coelho tai Kjell Westön teosten vastaanottoa lukupiiriin osallistuvien lukijoiden kesken.⁸ Tutkimuskulma on siis pitkälti ollut pedagoginen, sosioekonominen, kommunikaatiosta tai ryhmädynamiikasta kiinnostunut tai vastaanottoon keskittyvä. *Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi* -tutkimushanke täydentää lukupiiritutkimusta uudella teorian sovelluksella, joka pyrkii tutkimustulosten lisäksi kehittämään myös lukupiirimallin, jonka perusteella lukupiirejä voitaisi järjestää laajemmin ja lisäämään osallistujien kerronnallista toimijuutta, jolla on myös yhteiskunnallista merkitystä. Samalla hankkeessa kehitetty kerronnallisen toimijuuden teoria tarjoaa käsitteistön, jonka pohjalta voi analysoida lukupiiriaineistoja. Pro gradu -tutkielmani osallistuu omalta osaltaan sen testaamiseen, miten lähestymistapaa voi käyttää haastatteluaineiston analyysissä.

1.3 Empiirinen kirjallisuudentutkimus

Vuonna 2021 julkaistu tuore teos *Handbook of Empirical Literary Studies* esittelee empiirisen kirjallisuudentutkimuksen historiaa, teorian kehittymistä ja lukuisia eri menetelmin tehtyjä tutkimuksia. Teosta esittelevässä artikkelissa Jan Alberin ja Sven Strasenin mukaan etenkin englantilaisessa ja amerikkalaisessa tutkimusperinteessä perinteinen tekstilähtöinen tutkimus on dominoinut kirjallisuudentutkimusta niin voimakkaasti, että sen asemaa on ollut vaikea horjuttaa. Siksi kirjallisuudentutkimuksen opetus harvoin tarjoaa empiirisiä näkökulmia kirjallisuustieteelliseen tutkimukseen. Tämän vuoksi Alberin ja Strasenin mukaan on aina olemassa diletantismien vaara: kirjallisuudentutkijalla on yleensä korkeintaan vain pintapuoliset kyvyt empiiriseen tutkimukseen. Lisäksi siinä missä perinteinen, tekstilähtöinen

---

⁵ Ks. Rossi 2021.

⁶ Ks. Saarijärvi 2014.

⁷ Ks. Kantonen 2019.

⁸ Ks. Riikonen 2010; Mäki 2012; Ameal ja Ainiala 2018.

kirjallisuudentutkimus tarjoaa mahdollisuuden tehdä suurten linjojen johtopäätöksiä, ovat empiirisen tutkimuksen hypoteesit ja lopputulokset Alberin ja Stransenin mukaan yleensä jotain suhteellisen pientä ja vaatimatonta verrattuna niihin suuriviivaisiin lopputuloksiin, joita perinteisen teosanalyysin avulla on totuttu esittämään. (Alber ja Strasen 2020, 5–6.) Kaunokirjallista teosta voidaan analysoida eri kulmista ja esittää rohkeitakin tulkintoja, mutta empiirisessä tutkimuksessa ihmisen ainutlaatuista kokemusta täytyy käsitellä kunnioittavasti ja tulkinnoissa tulee pitää mukana herkkyys. Väitän, että lukevien ihmisten kokemusten, ajatusten ja tunteiden analysointi, havaitseminen ja tulkitseminen arvostavalla otteella tuo kirjallisuudentutkimukseen mukaan tason, joka syventää ja laajentaa kirjallisuustieteen ymmärrystä lukijasta, kirjallisuudesta ja kertomusten merkityksestä tavalla, johon teosanalyysin keinoin ei kyetä.

Empiirinen kirjallisuudentutkimus ei siis ole noussut yhtä suosituksi kuin perinteinen teoslähtöinen tutkimus, mutta mielenkiintoista empiiristä kirjallisuudentutkimusta tehdään aktiivisesti Suomessakin. Empiirisiä menetelmiä on käytetty esimerkiksi Lieven Ameelin ja Terhi Ainialan lukijatutkimuksessa “Toponyms as Prompts for Presencing Place – Making Oneself at Home in Kjell Westö’s Helsinki.”⁹ Riikka Rossi tutkii empatiaa ja lukijan tunteita lukupiiritutkimuksessa *Naapuridialogien affektiiviset lähtökohdat*.¹⁰ Rossi ja Emily Öhman ovat tehneet sentimenttitutkimusta, jossa esimerkiksi Juhani Ahon Rautatien tunteellisimpia kohtia etsittiin kvantitatiivisesti koneellisella mittauksella.¹¹

Pro gradu -tutkielmani etenee johdannon jälkeen tutkimuskysymystä ja -aineistoa pohjustavista luvuista analyysilukuihin ja johtopäätöksiin. Seuraavaksi tulen teorialuvussa esittelemään tutkimukseni teoreettisen kehysten ja käyttämäni ydinkäsitteet. Sen jälkeen esittelen tarkemmin käyttämäni haastatteluaineiston ja tutkimusmenetelmän. Sitten siirryn esittämään havaintojani ja analysoimaan niitä kolmessa analyysiluvussa, joiden otsikot ovat Kerronnallinen tietoisuus, Kerronnallinen mielikuvitus ja Kerronnallinen dialogisuus käyttämieni pääkäsitteiden mukaan. Analyysilukujen jälkeen esittelen tekemäni yhteenvedot Johtopäätökset-luvussa. Päätän pro gradu -tutkielmani Lopuksi-lukuun, jossa reflektoin tutkimusprosessia ja pohdin, millaisia näkökulmia tutkimukseen voisi soveltaa tulevaisuudessa.

---

⁹ Ks. Ameal ja Ainiala 2018.

¹⁰ Ks. Rossi 2021.

¹¹ Ks. Öhman ja Rossi 2021.

2 Narratiivinen hermeneutiikka ja kerronnallinen toimijuus

Tutkimuskysymykseni kerronnallisen toimijuuden vahvistumisesta liittyy ajatukseen siitä, että meitä ympäröivä kulttuuristen kertomusten verkko, joka vaikuttaa meihin, tiedostamme sen tai emme. Kulttuurisia kertomuksia voi havaita, tunnistaa, soveltaa tai haastaa, mikä lisää mahdollisuuksia ymmärtää itseämme ja muita. Käsitteen taustalla on narratiivisen hermeneutiikan suuntaus. Tässä teorialuvussa esittelen ensin narratiivisen hermeneutiikan lähtökohtia ja kertomusten eettisyyttä ja sitten ydinkäsitteet, joita tutkielmassani tulen käyttämään.

2.1 Narratiivinen hermeneutiikka ja kertomusten voima

Hermeneutiikka on tulkintaa tutkiva tutkimussuuntaus, jonka juuret ovat pyhien tekstien tulkinnassa. Moderneja teoreetikkoja ovat esimerkiksi Martin Heidegger ja Hans-Georg Gadamer (Meretoja 2017, 6–7). Nykyhermeneutiikan keskeisin argumentti on ajatus ymmärtämisestä ihmisen maailmassa olemisen tapana: suhteemme todellisuuteen on tulkinnallisesti välittyntä. Nykyhetken tulkintakehystä muokkaavat aiemmat kokemukset, ympäröivä kulttuuri ja historia. Kahta samanlaista ymmärrysprosessia, ymmärtämisen hetkeä ei ole, vaan kuten Meretoja ja Brockmeier (2014, 3) ovat kirjoittaneet, Gadamerin sanoin kaikki ymmärrys perustuu sille, että se on ”Immer-Anders-Verstehen”, ”aina-toisin-ymmärtämistä”. Toinen keskeinen argumentti on, että tulkinnat eivät ole vain näkemyksiä vaan niillä on materiaalisia, maailmaa rakentavia seurauksia. Tulkinnat eivät vain heijasta subjektiivisia mielipiteitä, vaan ne ovat osa elämäämme ja olemassaoloamme, ja luovat uusia toiminnan mahdollisuuksia, tekoja, jotka muuttavat maailmaa. (Brockmeier ja Meretoja 2014, 3.)

Myöhemmistä teoretikoista Rita Felski on lähtenyt laajentamaan hermeneutiikkaa tavalla, joka korostaa tulkintaprosessin affektiivista luonnetta. Meretojan lähestymistapa kytkeytyy tähän suuntaukseen. Meretoja laajentaa tulkinnan käsitteen koskemaan laajemmin koko meitä ympäröivää maailmaa ja todellisuutta: tulkinta ei koske vain kirjallisuuden kertomuksia vaan meitä ympäröiviä, kulttuurisia kertomuksia, joilla on valtaa vaikuttaa elämässämme. (Meretoja

2017, 6–7.) Narratiivinen hermeneutiikka näkee kertomuksen keskeisenä osana tulkinnan ja ymmärryksen prosessia ja merkitystä. Hermeneutiikassa ajatellaan, että ihminen ei suhtaudu olemassaolonsa itsestäänselvytenä, vaan pyrkii jatkuvasti ymmärtämään sitä kertomalla uudelleen omia ja toisten kokemuksia, muotoilemalla ja kyseenalaistamalla identiteettiä ja kokeilemalla erilaisia tulkintoja. Narratiivinen hermeneutiikka ei näe, että näiden tulkintaprosessien tulisi kuitenkaan lopulta johtaa johdonmukaiseen tarinaan. Selkeiden, jäseneltyjen kokonaisuuksien sijasta narratiiviset identiteetit koostuvat usein sotkuisista tarinoista, hypoteettisista ja kokeilevista elämäntarinan versioista tai tulkinnoista. Ymmärtäminen ei pyri harmoniseen lopputulokseen vaan se on prosessi, joka tulkitsee itseään loputtomiin uudelleen. (Brockmeier ja Meretoja 2014, 13.)

Narratiivinen käänne 1980-luvulla merkitsi kertomusten tutkimuksen laajenemista kirjallisuuden ja muiden tekstuaalisten tuotteiden ulkopuolelle, kun modernismin ja sodanjälkeisen kokeellisen fiktion jälkeen realistisena pidetty kerronta ajautui kriisiin. Narratiivinen käänne asetti kertomukset ja kertomuksellisuuden tutkimuksen kohteeksi niin taiteessa kuin yhteiskuntatieteissä, psykologiassa, oikeustieteessä ja lääketieteessä. Narratiivinen käänne ei kuitenkaan ole jäänyt pelkäksi teoreettiseksi keskusteluksi, vaan se asettaa katseen alaiseksi kertomusten merkityksen ihmisen olemassaololle ja ymmärrykselle ja tällä tavalla lisää kerronnallista itseymmärrystä. (Brockmeier ja Meretoja 2014, 3.)

Kirjallisuudentutkimuksessa on tutkittu laajasti kertomuksen ja kokemuksen suhdetta ja narratiivin eettistä, kognitiivista ja eksistentiaalista merkitystä ihmisen olemassaololle. Teoreettisessa keskustelussa esitetään usein hyvin polarisoituneita väitteitä kertomusten hyvydestä tai huonoudesta sekä siitä, elämmekö vai kerrommeko kertomuksia, tulevatko ne meille annettuina vai löydämmekö ne elämästämme itse. Narratiivinen hermeneutiikka tuo teoreettiseen keskusteluun ajatuksen siitä, ettei kertomus itsessään ole meille hyväksi tai pahaksi, vaan kertomuksia on arvioitava aina kontekstuaalisesti. Narratiivinen hermeneutiikka pyrkii lisäämään tietoisuutta kertomusten ja elämän monimuotoisesta suhteesta analysoimalla erilaisia kerronnan muotoja historiallisesti muuttuvina tapoina, joiden kautta ihminen tulkitsee olemistaan maailmassa. Erilaisten kerrontatapojen avulla kirjallisuus voi lisätä tietoisuuttamme niistä eri tavoista, joilla kertomusten kulttuuriset verkostot välittävät suhdettamme maailmaan, itseemme ja muihin. Kertomukset voivat esimerkiksi suhtautua kriittisesti lineaariseen juoneen ja ajatukseen yksinkertaisesta elämäntarinasta. Sen sijaan

kertomukset voivat aktiivisesti laajentaa kertomuksen rajoja ja pohtia kertomuksen ja kokemuksen välistä jännitettä. (Brockmeier ja Meretoja 2014, 12–13.)

Keskustelu kertomuksista on kääntynyt kohti pieniä, arkipäiväisiä kokemuksia suurten kertomusten sijaan. Suuret kertomukset, kuten esimerkiksi nationalistinen kertomus kansallisvaltioista ja ajatus yhtenäisestä kansasta ovat muuttuneet globaalin liikkuvuuden myötä. Nykyään ovat vallalla pienemmät kertomukset, joissa lokaalisuus, uuden kotimaan ja vanhan kotimaan tarinat limittyvät ja ympärillä olevat ihmiset eivät välttämättä jaa samaa tarinaa kansallisuudesta. Alexandra Georgakopoulou (2007, 148–150) määrittelee pienen kertomuksen (small narrative) käsitteen tarkoittavan joukkoa aliedustettuja kertomuksia, joiden kirjoon kuuluvat muun muassa pienet, fragmentaariset kertomisen tavat, kertomisesta kieltäytyminen tai kertomatta jättäminen. Georgakopouloun määritelmän tarinat ovat usein välittömiä, sijoittuvat lähitulevaisuuteen tai -menneisyyteen, ja ne luovat yhteyksiä osallistujien aikaisemman ja tulevan yhteyden välillä. Tarinat liittyvät laajempaan vuorovaikutuksen historiaan, ja ne sisältävät intertekstuaalisia viitteitä aiempiin tarinoihin ja niitä voidaan kontekstualisoida uudelleen eri tilanteissa. Georgakopoulou esittää, että pienet kertomukset edustaisivat uutta narratiivista käännettä, sillä pienet tarinat etualaistavat yksittäisen ihmisen kertomuksen.

Keskustelu tarinallisuudesta on siirtynyt 2000-luvulla akateemisesta keskustelusta koko kulttuuria koskeväksi ilmiöksi, joka tuo tietoisuuteemme kulttuuriset kertomukset esimerkiksi mediassa ja politiikassa. Suomessa meitä ympäröivää kerronnallisuutta on nostettu esille Maria Mäkelän johtamassa tutkimushankkeessa *Kertomuksen vaarat*¹², jossa tehtiin näkyväksi etenkin median ja politiikan yksilökeskeisten tarinoiden vaaroja.

Hanna Meretoja esittää teoksessaan *The Ethics of Storytelling* ja artikkelissaan ”Implicit Narratives and Narrative Agency: Evaluating Pandemic Storytelling.” kuinka kulttuurisesti välittyvät kertomusmallit vaikuttavat tiedostamattamme siihen, minkä ymmärrämme olevan mahdollista tai mahdotonta. Esimerkiksi eri medioissa esitetyt kulttuuriset kertomukset voivat vahvistaa näitä tiedostamattomia kertomuksia tai kyseenalaistaa ja haastaa niiden asemaa. Meretojan teorian mukaan on olemassa jana, jonka toisessa päässä on kerronnallinen tiedostamattomuus ja toisessa päässä kerronnallinen mielikuvitus. Ihminen asettuu tälle

---

¹² Ks. Mäkelä ym. 2020.

janalle sen mukaan, miten hän on suhteessa kulttuurisiin kertomuksiin ja kertomusmalleihin. Kun ihminen asettuu kerronnallisen tiedostamattoman päähän janaa, hän luottaa häntä ympäröiviin kertomuksiin ja ottaa niiden antamat toimintamallit annettuina. Tällöin ihminen on passiivinen suhteessa kertomuksiin. Janan toisessa päässä olevan ihmisen kerronnallinen mielikuviutus mahdollistaa kriittisen suhtautumisen tarinoihin etäisyyden päästä. Ihminen on aktiivinen toimija suhteessa kertomusmalleihin. Aktiivisen kerronnallisen mielikuvituksen pääty on avoin uusille ja tuntemattomille asioille ja ihminen on valmis kuvittelemaan sekä itselleen että muille uusia tapoja olla, ajatella ja elää. Tiedostavasti kertomuksiin suhtautuva ihminen rakentaa jatkuvasti omaa kerronnallista identiteettiään. (Meretoja 2017, 91.)

Kehittämällä kerronnallista mielikuvitustamme kirjallisuus edistää kykyämme asettua toisten ihmisten asemaan. Lukemalla kaunokirjallisuutta voi päästä lähemmäs sitä päätä janaa, jossa kulttuurisia kertomuksia voi oppia käsittelemään kriittisesti ja aktiivisesti. Kirjallisuus kehittää kerronnallista mielikuvitusta ja mahdollisen tajua, sillä se ”on inhimillisten mahdollisuuksien tutkimista; se avaa meille erilaisia maailmassa olemisen mahdollisuuksia” (Meretoja 2016, 68). Mahdollisen tajulla tarkoitetaan kykyä kuvitella, millä tavalla asiat voisivat olla toisin ja kuinka ”erilaiset maailmat toimivat mahdollisuustiloina, joissa tietyt kokemukset, tunteet, ajatukset ja toimintatavat ovat mahdollisia” (Meretoja 2016, 68). Mahdollisen taju linkittyy historialliseen ja kerronnalliseen mielikuvitukseen eli tajuamme siitä, mikä on ollut mahdollista eri historiallisissa tai kulttuurisissa maailmoissa, mitä mahdollisuuksia avautuu menneisyyden ymmärtämisestä ja millaisia tulevaisuuksia meidän on mahdollista odottaa. (Meretoja 2016, 68.)

Nykyajan hyötynäkökulmaa painottavassa keskustelussa lukemisharrastuksen etuna on nähty sen kyky lisätä empatiaa. Meretojan mukaan kirjallisuuden ei kuitenkaan automaattisesti muuta ihmistä empaattisemmaksi toimijaksi, mutta sillä on kyky lisätä eettistä ajattelua (Meretoja 2016, 68). Eettisesti voimakkaimpia ovat kertomukset, jotka rikastavat mielikuvitustamme, vahvistavat kertomuksellista toimijuutta ja laajentavat mahdollisen tajuamme ilman että ne samalla vähentäisivät muiden mahdollisuuksia. Tällaisten kertomusten avulla voidaan saavuttaa tilanne, jossa ymmärrämme, että on loputtomasti erilaisia tapoja, joilla ihmiset voivat elää. Toisaalta kertomukset voivat myös olla eettisesti ongelmallisia, sillä ne voivat pienentää ihmisten tai yhteisöjen mahdollisuuksia esimerkiksi näyttämällä luonnollisina sortavat rakenteet tai tukemalla haitallisten uskomusten syntyä. (Meretoja 2017, 97). *Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi* -tutkimushankkeen keskiössä on

kerronnallisen toimijuuden tutkiminen ja sellaisten lukupiirimallien kehittäminen, joissa kertomuksia käsitellään ja tulkitaan tavoilla, jotka tukevat kerronnallista toimijuutta.

2.2 Kerronnallinen toimijuus ja sen kolme ulottuvuutta

Tässä alaluvussa esittelen tutkimuksessani käyttämäni ydinkäsitteet: kerronnallisen toimijuuden ja sen kolme ulottuvuutta.

Kerronnallinen toimijuus koostuu ihmisen kyvystä käyttää ja tulkita sekä uudelleentulkita kulttuurisia kertomuksia. Kerronnallinen toimijuus avaa mahdollisuuksia eritellä ja haastaa erilaisia kulttuurisesti tarjottuja kertomuksia esimerkiksi opintojen toivotusta etenemistahdista tai työelämän urapolusta. Toimijuutta voidaan vahvistaa tai se voi heikentyä. Yhteiskunnallinen asema vaikuttaa yksilön kerronnallisen toimijuuden kokemukseen: Meretojan mukaan etuoikeutettujen ja koulutettujen ryhmien on helpompi tarkastella, millaiset tarinat heitä maailmassa ohjaavat ja elää niiden mukaan tai rakentaa valtakertomuksia haastavia vastakertomuksia. (Meretoja 2019, 62.) Meretoja esittelee mallin, joka auttaa hahmottamaan kerronnallisen toimijuuden eri ulottuvuuksia: kerronnallisen tietoisuuden, kerronnallisen mielikuvituksen ja kerronnallisen dialogisuuden.

Kerronnallinen tietoisuus tarkoittaa sitä, kun ihminen (tai yhteisö) tiedostaa ne kertomukset, jotka hänen kulttuurissaan ovat tarjolla ja jotka vaikuttavat meihin luomalla merkityksiä. Tällaisia kulttuurisia kertomuksia ovat esimerkiksi tapamme suhtautua maahanmuuttajiin tai lainan ottamiseen. Kun kulttuuristen kertomusten läsnäolon ja merkityksen jokapäiväiseen elämään tiedostaa, pystyy omaa suhtautumistaan niihin refleктоimaan ja arvioimaan niiden paikkansapitävyyttä tai tarpeellisuutta. (Meretoja 2019, 62.) Tällöin ihminen voi valita, miten kertomuksiin haluaa suhtautua ja näkeekö omassa elämässään tarpeellisena toimia niiden mukaan tai niitä haastaen.

Meretojan mallissa kerronnallisesta tietoisuudesta voidaan eritellä kaksi osa-aluetta: kerronnallinen itseymmärrys ja kerronnallinen näkökulmatietoisuus. Kerronnallinen itseymmärrys tarkoittaa ihmisen ymmärrystä siitä, millaiset kertomukset elämässämme vaikuttavat. Itseymmärrys mahdollistaa pohdinnan siitä, millaista elämäntarinaa valinnoillaan haluaa kertoa tai päätyy kertomaan. Kerronnallisesta itseymmärryksestä voidaan erotella tarve

kertoa elämänsä tarinaa pieninä, arkipäiväisinä kertomuksina tai suuremmissa kuvassa elämäntarinana. Kerronnallinen itseymmärrys toimii niin henkilökohtaisella kuin kulttuurisella ja historiallisella tasolla ja nämä ovat kytköksissä toisiinsa. Henkilökohtaisiin tarinankerronnan prosesseihimme vaikuttavat historialliset ja kulttuuriset tapahtumat, joiden valossa rakennamme kertomuksiamme. (Meretoja 2019, 62–63.) Toisaalta olemme päivittäin mukana rakentamassa uudenlaisia kulttuurisia kertomusmalleja, joista myöhemmin tulee historiallisia kertomuksia: esimerkiksi 2010-luvulla syntynyt kehopositivisuuden diskurssi on muuttanut tapaa, jolla kehosta puhutaan mediassa.

Kerronnallinen näkökulmatietoisuus korostaa sitä, miten jokainen kertomus on aina kerrottu jostakin näkökulmasta, eivätkä kertomukset koskaan ole puhtaasti objektiivisia. Kertomuksessa kertojan ja kuulijan tai lukijan näkökulmat kohtaavat, ja ne voivat olla yhtenevät tai eroavat. Meretoja tuo esille, että näkökulmatietoisuudelle on keskeistä tietoisuus siitä, että minkään kertomuksen näkökulma ei ole absoluuttinen, sillä se voidaan kertoa aina toisin ja toisesta näkökulmasta toisen kertojan kertomana. (Meretoja 2019, 62.)

Kerronnallinen mielikuvitus tarkoittaa ”kykyämme ajatella sen tuolle puolen, mikä vaikuttaa itsestään selvältä nykyhetkessä” (Meretoja 2019, 63). Se myös auttaa suhtautumaan kriittisesti ja luovasti erilaisiin kulttuurisiin kertomusmalleihin, joiden vaikutuspiireissä elämme. Kerronnalliseen mielikuvitukseen liittyy voimakkaasti mahdollisen tajun käsite, eli kyky kuvitella, millä tavalla asiat voisivat olla toisin ja kuin ”erilaiset maailmat toimivat mahdollisuustiloina, joissa tietyt kokemukset, tunteet, ajatukset ja toimintatavat ovat mahdollisia” (Meretoja 2019, 63–64.)

Kerronnallisella dialogisuudella tarkoitetaan sitä, kuinka kerronnallinen identiteettimme rakentuu dialogisessa suhteessa muiden ihmisten kerronnallisten näkökulmien ja tarinoiden kanssa. Meretojan (2019, 65) mukaan ”dialogisuuden vahvistaminen on avoinna olemisen kyvyn vahvistamista”: toinen ihminen kohdataan ainutlaatuisena subjektina avoimin mielin ja odotuksin ja olleen alttiina. Dialogisuus ei Meretojan mukaan tuota välttämättä lisää faktuaalista tietoa, vaan monimutkaistaa kykyämme nähdä ja tarkastella maailmaa sillä nyt siihen on tullut uusi kulma lisää. Kerronnalliseen dialogisuuteen liittyy myös voimakkaasti kerronnallisen välitilan käsite: kerronnallisella dialogisuudella on kyky rakentaa uusia, intersubjektiivisiä kerronnallisia välitiloja, joissa on mahdollista kuvitella uusia ihmissuhteita ja yhteisöjä ja siten mahdollistaa esimerkiksi yhteiskunnallisia muutoksia. (Meretoja 2019,

65.) Tällaisia kerronnallisia välitiloja voi syntyä kertomuksista keskusteltaessa esimerkiksi lukupiireissä.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimusmenetelmän ja käyttämäni lukupiirihaastatteluaineiston, jonka analysoinnissa tulen soveltamaan äsken esittelemiäni kerronnallisen toimijuuden ja sen kolmen ulottuvuuden käsitteitä.

3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tässä luvussa esittelen tutkimushankkeen ja aineiston, jota tutkielmassani analysoin. Lisäksi esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmän, analyysin eri työvaiheet ja reflektoin työn etenemistä.

3.1 Tutkimusaineisto

Tutkielmani aineistona käytän litteroitua haastatteluaineistoa, jota on kerätty Suomen Akatemian tutkimushankkeen *Välineelliset kertomukset: tarinankerronnan rajat ja aikalaiskriittinen kertomusteoria* (2018–2022) Turun alahankkeessa *Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi*. Turun alahanketta johtaa professori Hanna Meretoja. Hankkeen hypoteesina on, että metanarratiivisten, eli kertomusten merkitystä pohtivan kaunokirjallisuuden yhdessä lukeminen kykenee vahvistamaan kerronnallista toimijuutta, mikä mahdollistaa monipuolisemman suhtautumisen erilaisiin kertomuksiin. Tutkimushankkeessa on kehitetty luovan lukemisen lukupiirimalli sekä metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiirimalli, joiden mukaiset lukupiirit toteutettiin syyslukukaudella 2019. Viisi piireistä oli suunnattu korkeakoulussa opiskeleville, yksi terveydenhuollossa työskenteleville ja neljä piiriä oli kaikille avoimia. Lisäksi tutkimushankkeeseen kuului yliopistolla kirjallisuustieteen ja psykologian opiskelijoille suunnattu kurssi ”Kertomusten potentiaali lukupiireissä”, jonka lukupiirin ohjaajat ja haastattelijat ovat käyneet. Hankkeen puitteissa on tehty myös pro gradu -tutkielma ”Yhteisiä juttuja : Luovan lukemisen lukupiiri syksyllä 2019”¹³, jossa ohjaajana toiminut opiskelija tutkii ohjaamansa piirin inter- ja intrapersonallisten yhteyksien mahdollisuuksia.

Metanarratiivisella kirjallisuudella tarkoitetaan kirjallisuutta, joka tekee näkyväksi tapoja, joilla kulttuuriset tarinamallit ympäröivät meitä ja pyrkivät vaikuttamaan meihin. Metanarratiivisessa kirjallisuudessa nostetaan esille esimerkiksi se, millainen merkitys kertomuksilla on ihmisille ja millaisia rooleja ja käyttötapoja kertomuksilla on kulttuuris-

---

¹³ Ks. Kirvesoja 2021.

yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Metanarratiivisen luovan lukupiirimallin kautta pyritään tarkastelemaan, millä tavalla metanarratiivisen fiktion lukeminen yhdessä voi vahvistaa kerronnallista toimijuutta. Lisäksi tutkimushankkeessa tutkitaan, miten kriittinen ja luova suhtautuminen kertomusmahdollisuuksiin voi vaikuttaa hyvinvointiin¹⁴. (Kinnunen, Kosonen, Meretoja 2022.)

Seuraavaksi esittelen hankkeessa kehitetyt ja siinä tutkitut kaksi lukupiirimallia; luovan lukemisen lukupiirimallin ja metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirimallin. Tutkimushankkeen ja -aineiston esittely pohjautuu Meretojan, Kinnusen ja Kososen tutkimushankkeesta kirjoittamiin yhteisartikkeleihin ”Narrative Agency and the Critical Potential of Metanarrative Reading Groups” (Meretoja, Kinnunen & Kosonen 2022) ja ”Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri ja kerronnallinen toimijuus.” (Meretoja, Kosonen & Kinnunen 2022). Tässä tutkielmassa vertailen kahta piiriä, yhtä perusmallista luovan lukemisen piiriä ja yhtä metanarratiivista luovan lukemisen piiriä. Aloitan esittelemällä molempien lukupiirimallien pohjalla olevan rakenteen, joka perustuu muun muassa kirjallisuusterapeuttisen työskentelyn malleihin. Toimintaperiaatteina lukupiirissä on kirjallisuuden lukukokemusten ja keskustelun välittäjänä toimiminen, arvon antaminen osallistujien omalle äänelle ja kokemuksille, hyväksyvän ilmapiirin ylläpitäminen ja dialogisuuteen kannustaminen. Lukupiirissä ei ohjata suorittamiseen ja edellytetä oivalluksia, vaan kannustetaan muutospotentiaaliin, merkityksellisiin kokemuksiin ja kohtaamisiin ja mahdollisen tajun laajenemiseen.

Yhden lukupiiriryhmän tapaamiskerran kesto on noin kaksi tuntia ja tapaaminen etenee neljässä vaiheessa. *Virittäytyminen* auttaa osallistujia siirtymään arjen tilasta lukupiirin omaan tilaan, joka on arkista tilaa luovempi ja leikkilisempi ja jossa ”entä-jos” ja ”ikään-kuin” -näkökulmat saavat tilaa. Virittäytyminen tapahtuu kuulumisten vaihtoon ja tunnelmien kuulosteluun keskittyvällä kierroksella tai kirjoitusharjoituksella. Virittäytymisen tarkoitus on virittää luova ja avoin suhtautuminen tekstiin, jota tapaamiskerralla tullaan käsittelemään. Virittäytyminen tapahtuu esimerkiksi kierroksella, jossa jokainen kertoo kuulumisensa ja sen, millä mielentilalla lukupiiriin on tullut.

---

¹⁴ Ks. kertomusten ja hyvinvoinnin suhteesta Kinnunen 2022.

Tekstin äärellä työskennellään lukupiiritapaamisissa eri tavoilla. Jotkut tapaamiskerrat sisältävät katkelmien tai novellien lukemista ääneen, toisia varten on luettu etukäteen romaani. Tekstiä tarkastellaan yhdessä henkilöhahmojen, kertoja, juonen, muodon, kielen ja kerrontatyylin tasolla. Tavoitteena ei kuitenkaan ole tuottaa teoreettista tulkintaa tekstistä. Lukemisessa painottuu kokemuksellisuus ja omakohtainen tulkinta ja uskallus antautua tekstin puhuttelemaksi. ”Oikeita” tulkintoja ei ole eikä paineita sellaisen löytämiseksi tarvitse tuntea.

Luovan kirjoittamisen harjoitus tehdään lukemisen ja keskustelun jälkeen teoksen teemojen pohjalta. Kirjoitusharjoitusten aiheita on ollut esimerkiksi kirjoittaa luetusta tekstistä merkitykselliseltä tuntuneesta kohdasta, itselle merkityksellisestä taideteoksesta, itselle häpeällisestä hetkestä ja sen jälkeen sama ulkopuolisen näkökulmasta ja puhelusta äidin kanssa. Kirjoitusharjoituksen jälkeen tekstin tulkitseminen jatkuu ja teemoja tarkastellaan kirjoitustehtävän avulla. Tarkoitus on luoda pieniä, henkilökohtaisia tekstitutkielmia yhdessä luetun tekstin teemasta. Metanarratiivisessa lukupiirissä kirjoitustehtävät ohjaavat pohtimaan kertomisen ja tarinoiden aihepiiriä ja tarjoavat mahdollisuuden käsitellä kertomuksia ja kertomusproblematiikkaa henkilökohtaisen elämän sanallistamisen avulla.

Loppureflektiossa käydään läpi tapaamiskerran merkityksellisiä hetkiä. Keskustelua voidaan tukea yhdistämällä luetun tekstin ydinteemoja kirjoitusharjoituksiin ja keskustelussa heränneisiin teemoihin. Merkityksellisiä hetkiä ovat esimerkiksi henkilökohtainen oivallus liittyen käsiteltyihin aiheisiin, ajatus lukemisen merkityksestä tai omien ajatusten ja tulkintojen jakamisesta herännyt tunne, esimerkiksi jännitys tai rohkeus tai ylpeys siitä, että sanoi sanottavansa tai oli eri mieltä. Lukupiirissä tehty yhteinen luova työskentely voi avata uusien ajatusten ja syventymisen kautta mahdollisuuden muutokseen, mutta se ei ole pakollista.

Luovan lukemisen lukupiirimallissa pyritään luomaan arjesta erillinen, turvallinen tila. Lukupiirin keskustelun kiinnekohtana on lukupiiriin luettava kaunokirjallisuus, mikä mahdollistaa myös luottamuksellisen keskustelun syntymisen ja sitä kautta mahdollisuuden jakaa omakohtaisia merkityksenantoja. Lukupiiriin luettiin Orhan Pamukin teoksen *Istanbul. Muistot ja kaupunki* (2003) luku ”Toinen Orhan”, Tove Janssonin novelli ”Taidetta luonnossa” (*Nukkekaappi ja muita kertomuksia*, 1978), Claire Castillionin novelli ”Pesäero” (novellikokoelmasta *Äidin pikku pyöveli*, 2007) ja kokonaan romaanit Ian McEwan –

Rannalla (2007) sekä Doris Lessing – *Eloonjääneen muistelmat* (2007). Lisäksi kahdelle tapaamiskerralle piirin ohjaajat saivat valita luettavat tekstit itse, jolloin tässä ryhmässä päädyttiin lukemaan myös osallistujien valitsemia tekstejä. Lukupiiriryhmässä annetaan tilaa osallistujien oman elämänhistorian kautta muodostuvalle kokemushorisontille ja tulkintakehykselle ja niiden ilmaisemiselle.

Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiirimalli perustuu luovan lukemisen lukupiirimallin pohjalle, mutta sinä keskitytään lukemaan metanarratiivista kirjallisuutta. Metanarratiivisella kirjallisuudella tarkoitetaan sellaista kirjallisuutta, joka käsittelee ja reflektoi kertomuksia ja kerronnallisuutta ja joka pohtii ”itsetietoisesti omaa kertomusluonnettaan tai tematisoi kysymyksen kertomuksista” (Meretoja 2018, 60). Metanarratiivinen romaani tai novelli voi esimerkiksi pohtia, mikä merkitys tarinoilla on teoksen henkilöhahmoille, millaiset kertomukset teoksen fiktiivisessä maailmassa vaikuttavat ja miten kulttuuriset kertomukset voivat rajoittaa henkilöhahmojen mahdollisuuksia tai avata niitä. Rakenteellisella tasolla teoksissa voidaan myös kysyä, miten teoksen ymmärrys kertomusproblematiikasta ja teoksen muoto limittyvät yhteen. Metanarratiivisessa luovan lukemisen lukupiirissä luettiin Orhan Pamukin teoksen *Istanbul. Muistot ja kaupunki* (2003) luku ”Toinen Orhan”, joka luettiin myös luovan lukemisen lukupiirissä. Lukupiirissä luettiin myös Lucia Berlinin novelli ”Riippuu näkökulmasta” novellikokoelmasta *Siivoojan käsikirja ja muita kertomuksia* (2015), katkelma Carol Shieldsin teoksesta *Kivipäiväkirjat* (1993) ja romaanit Jeanette Wintersonin *Majakankartija* (2005) ja Siri Hustvedtin *Kesä ilman miehiä* (2011). Lisäksi myös metanarratiivisessa luovan lukemisen lukupiirissä ohjaajat valitsivat itse tekstit kahdelle tapaamiskerralle, jolloin tässä piirissä päätettiin lukea muun muassa katkelmia Kazuo Ishiguron romaanista *Ole luonani aina* (2005) sekä Margaret Atwood novelli ”Siniparran muna” (novellikokoelmasta *Siniparran muna*, 1983). Luetun kirjallisuuden lisäksi metanarratiivisuus näkyy lukupiirissä ohjaajien toiminnassa: piirin ohjaajat pyrkivät ohjaamaan keskustelua kerronnallisuuden, tarinoiden ja kertomisen teemoihin ja kysymyksiin. Ohjaajat eivät kuitenkaan tuo lukupiiriin kerronnallisen toimijuuden käsitettä tai teoriaa. Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirimallia jatkoa kehitettäessä on pohdittu mahdollisuutta tuoda käsitteet mukaan lukupiiritapaamisiin keskustelussa käytettäväksi työkaluiksi.

Tutkimushankkeen lukupiireistä viisi oli perusmallista luovan lukemisen lukupiiriä ja viisi metanarratiivista lukupiiriä. Lukupiireihin osallistui opiskelijaohjaajien lisäksi yhteensä 54

osallistujaa. Piireissä oli seitsemän parin tunnin tapaamista noin kahden viikon välein. Yksi piireistä keskeytyi koronapandemian vuoksi. Seitsemän piireistä oli kurssille ja tutkimukseen osallistuneiden opiskelijoiden ohjaamaa ja kolme piiriä tutkijoiden ohjaamia. Haastattelijoina toimivat piirin ohjaajat.

Oman pro gradu -tutkielmani aineistoksi hankkeen tutkijat ovat valinneet kahden piirin alkua ja loppuhaastattelut sekä äänitteinä että litteroituina versioina. Haastattelut ovat useimmiten kurssin ohjaajien litteroima. Joidenkin tässä tutkielmassa esitettyjen sitaattien puhekielisyttä olen stilisoinut luettavuuden helpottamiseksi. Lisäksi olen tutustunut lukupiirien toimintaan, ryhmäkeskustelun etenemiseen ja ryhmädynamiikkaan kuuntelemalla joitakin äänitetyistä lukupiiritapaamisista. Olen myös saanut Eevastiina Kinnuselta tärkeää tietoa tutkimuksesta, sen suunnittelusta, toteuttamista ja tavoitteista.

Toinen minulle valikoiduista ryhmistä oli perusmallinen luovan lukemisen lukupiiri ja toinen metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri. Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitän, millä tavoilla kerronnallinen toimijuus ilmenee kahteen eri malliseen lukupiiriin osallistuneiden haastatteluissa ja vahvistuuko se lukupiiriin osallistumisen myötä. Luovan lukemisen lukupiirissä oli viisi osallistujaa ja metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirissä oli neljä osallistujaa. Opiskelijaohjaajien litteroimaa haastatteluaineistoa yhteensä on noin 200 sivua ja haastatteluäänitteitä noin 20 tuntia. Lisäksi kuuntelin havaintojani tukemaan ryhmien tapaamiskertojen äänitteitä, joiden kesto on noin kaksi tuntia per tapaaminen.

Näiden kahden nimenomaisen lukupiirin valikoituminen graduaineistokseni perusteltiin sillä, että lukupiirit olivat tarpeeksi samanlaisia, jotta niitä voi onnistuneesti vertailla: molempia piirejä ohjasi kaksi opiskelijaohjaajaa, molempien piirien osallistujat koostuivat korkeakouluopiskelijoista, piirit olivat osallistujamäärältään suunnilleen samankokoisia ja osallistujien haastattelut ovat suunnilleen samanpituisia. Molemmissa piireissä luettiin hankkeessa yhteisesti sovittuja tekstejä ja tapaamisissa noudatettiin luovan lukemisen lukupiirin rakennetta. Tarkasteltavien piirien määrä rajattiin kahteen, jotta aineistoa on mahdollista tarkastella pro gradu -tutkielmassa perusteellisesti. Osallistujat haastateltiin ennen lukupiiriä ja lukupiirin jälkeen. Piirin ohjaajat toimivat haastattelijoina. Osallistujat olivat kaikki korkeakouluopiskelijoita ja molempiin piireihin osallistuneissa oli kirjallisuustiedettä opiskelleita tai opiskelevia.

Haastattelukysymykset on jaettu teemoittain viiteen osaan: alkukysymykset (kuulumiset), ryhmään liittyvät kysymykset (alkuhaastattelussa odotuksista ja toiveista, loppuhaastattelussa kokemuksista lukupiiristä ja ryhmästä), kysymykset lukutottumuksista ja -mieltymyksistä (esimerkiksi suhde lukemiseen, mieleen jäänyt lukukokemus), kerronnalliseen toimijuuteen liittyvät kysymykset (jaettu kolmeen alaryhmään: kerronnallinen dialogisuus, kerronnallinen tietoisuus ja kerronnallinen mielikuvitus) sekä loppukysymykset (kirjallisuuden merkitys, vapaa sana ja kommentit lukupiiristä). Kysymykset ovat tutkielman liitteenä.

Tutkimuksella on Turun yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan puoltava lausunto, ja tutkijana olen sitoutunut noudattamaan eettisen tutkimuksen periaatteita. Aineistoa on säilytetty Seafire-palvelimella henkilökohtaisen käyttäjätunnuksen ja salasanan takana. Henkilökohtaiselle tietokoneelleni siirretyt aineistot ja niiden tulostetut osat hävitetään pro gradu -tutkielman valmistumisen jälkeen tietosuojaturvallisesti.

Osallistujat ovat olleet minulle alusta asti anonyymeja ja saamassani haastatteluaineistossa heistä on käytetty nimikirjaimia. Tässä tutkielmassa käytän heistä keksimiäni pseudonyymejä. Myös tiedot, joista henkilöt voisi tunnistaa, esimerkiksi työpaikka, kotipaikkakunta ja ulkopuolisten henkilöiden nimet on poistettu. Vaikka en ole hyödyntänyt haastatelluista kerättyjä taustatietoja, esimerkiksi ikää tai sukupuolta, osa näistä tiedoista käy kuitenkin ilmi aineistosta joko suoraan haastateltujen kertomina tai rivien välistä luettuina. Osa aineistosta tekemistäni havainnoista saattavat siis perustua tekemiini oletuksiin. Olen kuitenkin pyrkinyt välttämään turhia oletuksia, elleivät ne ole analyysini kannalta olennaisia. Seuraava, lukupiiriryhmiin osallistuneiden ihmisten esittelyt perustuvat myös omiin tulkintoihini haastatteluaineiston perusteella.

Luovan lukemisen lukupiirin osallistujat:

Ohjaajina tässä piirissä toimivat psykologian opiskelija sekä englannin jatko-opiskelija.

Tuisku on osallistunut lukupiiriin aikaisemminkin, mutta silloin luetut kirjat eivät kiinnostaneet ja ne jäivät usein kesken. Nyt hän toivoo tapaavansa uusia ihmisiä, kuulevansa muiden ajatuksia kirjoista ja löytävänsä itselle uusia tapoja lukea ja tulkita tekstejä. Lukeminen on Tuiskulle paikka, johon voi vetäytyä yksin, ja kirjallisuus on tärkeä osa hänen elämäänsä. Tuisku kertoo lukevansa kauno- ja tietokirjallisuutta laidasta laitaan.

Kaisalla on paljon aikaisempia kokemuksia lukupiireistä ja on tälläkin hetkellä osallisena useammassa piirissä. Kaisa kokee, että lukupiiri tarjoaa houkuttelevan mahdollisuuden päästä tarkkailemaan, miten ihminen toimii ja ajattelee. Hänen mielestään kirjallisuus on ”siis ihan elämän välttämättömyys”. Kaisa kertoo lukevansa mieluiten vaihtelevaa kirjallisuutta, joka herättää tunteita. Hän ei kuitenkaan innostu chic litistä, fantasiasta tai scifistä.

Oonalla ei ole aiempaa lukupiirikokemusta, mutta hän on aina halunnut osallistua lukupiiriin. Hän toivoo löytävänsä piiristä aikaa kaunokirjallisuudelle ja toivoo ryhmäpaineen ”pakottavan” hänet ottamaan aikaa lukemiselle. Kirjallisuus ja lukeminen merkitsee Oonalle tajunnan avartamista, nautintoa, iloa, tunteiden käsittelyä ja näkökulmien saamista. Oona nauttii realistisesta kaunokirjallisuudesta ja esteettinen kieli on hänelle tärkeää.

Aleksikin on ensimmäistä kertaa mukana lukupiirissä, ja kertoo lukevansa jonkin verran. Hän toivoo saavansa arkeen rytmiä, uuden sosiaalisen piirin ja hetken rauhoittumiselle arjen keskellä. Lukeminen merkitsee Aleksille uusien kokemusten saamista ja myös yliopistokontekstissa opiskelu- ja akateemisten valmiuksien hankkimista. Hän lukee mieluiten nuorten aikuisten fantasiaa.

Suvi on osallistunut aiemmin kirjallisuustieteen opintojensa kautta lukupiiriin, jossa luettiin tentittävää kaunokirjallisuutta. Hän odottaa pääsevänsä puhumaan kirjoista muiden kanssa. Suvi nostaa esille myös tutkimushankkeen kuvauksessa mainitun kerronnallisuuden käsitteen ja odottaa saavansa sen käsittelyn kautta uusia ajatuksia ja näkökulmia. Suvi kertoo lukemisen olleen hänelle tärkeää koko elämän ajan, ja tällä hetkellä hän kertoo olevansa kiinnostunut antiikin kreikkalaisesta kirjallisuudesta.

Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmän osallistujat:

Ohjaajina tässä piirissä toimivat kaksi psykologian opiskelijaa, joista toinen on suorittanut kirjallisuustieteen opintoja.

Siiri on myös osallistunut kirjallisuustieteen opintojensa aikana tenttikirjallisuuden lukupiiriin. Hän toivoo tämän lukupiirin myötä saavansa taas aikaa lukemiselle ja lukemisen tuovan uusia ajatuksia. Lukeminen merkitsee hänelle pakopaikkaa arjesta, viihdettä ja sitä,

että se lisää empatiaa. Suvi on ennen lukenut paljon dekkareita ja fantasiaa, nykyään hän lukee kirjallisuutta laidasta laitaan.

Rasmus on aiemmin osallistunut teoriakirjallisuuden lukupiiriin opintojensa kautta. Nyt hän toivoo saavansa arkeen säännöllisemmän lukutottumuksen ja mukavaa ja avointa keskustelua. Rasmus kertoo innostuneensa lukemaan uudestaan nyt, kun oivalsi että on tulevana luokanopettajana vastuussa siitä, että oppilaat oppivat lukemaan. Rasmus kertoo valitsevansa luettavat kirjat avoimin mielin kirjaston hyllyjen välissä samoilemalla. Eniten häntä kiinnostaa historiallisiin tapahtumiin perustuva kirjallisuus.

Maria kertoo osallistuneensa lukupiiriin vaihtovuotensa aikana, mutta kokemus jäi etäiseksi kielimuurin ja lukupiirin kilpailuhengen vuoksi. Hän odottaa lukupiirin lisäävän lukemisen intoa. Lukeminen merkitsee hänelle tiedonhankintaa ja rentoutumista, ja sen avulla voi avartaa maailmankatsomusta. Lapsena hän luki mieluiten Harry Pottereita, nykyään häntä kiinnostavat dystopiat.

Veera on osallistunut aiemmin kahteen kaunokirjallisuuden lukupiiriin ja kahteen teoriapainotteiseen, kirjallisuudenopiskeluun liittyvään lukupiiriin. Hän odottaa lukupiiriltä kirjoitustehtäviä ja täytettä arkeensa. Kirjallisuus on Veeralle tärkeä osa elämää, sillä hän opiskelee ja harrastaa sitä ja se on merkittävä osa hänen tulevaa ammattiaan. Mieluiten hän lukee kotimaista kirjallisuutta.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Seuraavaksi käyn läpi käyttämäni tutkimusmenetelmän ja analyysintyövaiheet sellaisena kuin ne tutkimusprosessini aikana tapahtuivat. Lisäksi reflektoin haastatteluaineiston käyttöä.

Käsittelen tässä tutkielmassa haastatteluaineistoa abduktiivisena, puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Abduktiivisella eli teoriasidonnaisella lähestymistavalla tarkoitetaan päättelyä, jossa tutkijalla on jo valmiiksi teoreettisia johtoideoita, joita hän aineiston avulla pyrkii todentamaan. Omassa tutkimuksessani analyysiani ohjaa Meretojan kerronnallisen toimijuuden ja sen kolmijaon teoria. Abduktiivisella lähestymistavalla perustellaan aineistosta tehtyjä havaintoja teorian avulla, mutta tutkija voi myös tehdä havaintoja, joiden mukaan

empiria ei vastaa teoriaa. Abduktiivisen lähestymistavan tarkoitus ei siis ole testata teoriaa sellaisenaan, vaan se suhtautuu aineistoon avoimesti ja valmiina korjaamaan teoriaa empirian mukaan. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 109.) Jos aineistosta nousevat havainnot osoittavat jotain uutta, jota teoria ei ole ottanut huomioon, tulee havainnot nostaa esille ja huomioida johtopäätöksissä. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastatelluille samat tai melkein samat ja etenevät tietyssä järjestyksessä, mutta haastateltujen vastauksia ei ole rajoitettu esimerkiksi vastausvaihtoehdoilla.

Tutkimusotteeni aineiston käsittelyyn on fenomenologis-hermeneuttinen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus on osa laajempaa hermeneuttista tutkimusperinnettä, johon kuuluu myös narratiivinen hermeneutiikka, johon käyttämäni teoria perustuu. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus keskittyy kokemuksen merkitykseen ja pyrkii nostamaan tietoisuuteen ja näkyville sen, mikä on jo koettu mutta jota ei ole välttämättä vielä tietoisesti ajateltu. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 39–41.) Tämä tutkimusote sopii tutkimukseeni, sillä pyrkimykseni on osoittaa analyysillani, miten esimerkiksi kerronnallinen toimijuus on vahvistunut ilman, että haastatellulle itselleen on annettu käsitteitä sanoittaa kokemustaan saman teorian valossa.

Haastatteluaineiston käsittelyssä on erilaisia vaiheita: tutkimusaineiston keräämisen jälkeen aineisto rajataan, luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään, aineisto analysoidaan ja teemoja tai ilmiöitä vertaillaan, tulokset kootaan ja ne tulkitaan (Ruusuvoori, Nikander ja Hyvärinen 2011, 12). Seuraavaksi kerron, miten edellä mainitut analyysivaiheet toteutuivat omassa tutkielmassani ja reflektoin tutkimusprosessia.

Koska osallistun haastatteluaineiston käsittelyyn vasta analysointivaiheessa, en ole itse voinut vaikuttaa haastattelukysymysten tai -teemojen määrittelyyn tai kysymysten muotoiluun. Suhteeni haastatteluaineistoon on siis osin pintapuolisempi kuin tutkijalla, joka on ollut mukana suunnittelemassa kysymyspatteristoa, osallistunut lukupiireihin ja litteroinut äänitteet kirjalliseen muotoon, jolloin haastateltuihin ja heidän ajatuksiinsa on päässyt tutustumaan syvällisemmin. Olen kuitenkin pyrkinyt tutustumaan haastatteluihin syvällisesti ja antamalla tilaa haastateltavien omalle äänelle ja kokemuksille.

Tutkimuskysymyksen ja sen myötä aineiston rajaamista painotetaan tutkimuskirjallisuudessa (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 104). Rajaaminen koituikin haasteellisimmaksi osuudeksi työssäni:

aineistoon tutustuessani huomasin, että haastattelusta nousi loputtomiin mielenkiintoisia teemoja ja kulmia, joita olisin voinut lähteä analysoimaan. Ensin tarkoitukseni oli keskittyä mahdollisen tajuun, mutta koska osallistujien kokemukset näyttivät analyysin myötä liittyvän laajemmin kerronnalliseen toimijuuteen, laajeni tutkimuskysymyksen rajaus koko kerronnallisen toimijuuden ympärille. Tulevaisuuden mahdollisia haastatteluaineiston analysointeja silmällä pitäen on hyvä kuitenkin tiedostaa rajaamisen merkitys sekä ajankäytön että tutkimuksen loogisen etenemisen kannalta.

Aineiston käsittelyä ja koodaamista helpottaakseni käytin Atlas.ti-ohjelmistoa, joka on tarkoitettu laadullisen analyysin käsittelyyn, koodaamiseen ja tulosten vertailuun. Käytin ohjelmiston koodausominaisuutta, jonka avulla sain ryhmiteltyä ajatuskokonaisuuksia. Ohjelman avulla saatoinkin tarkastella rinnakkain esimerkiksi kaikkien haastateltujen vastausta samaan kysymykseen, mikä auttoi hahmottamaan kokonaiskuvaa. Oma teemoitteluni helpotti se, että haastattelukysymykset olivat jo valmiiksi teemoiteltu kerronnallisen toimijuuden eri osa-alueiden alle. Tällöin pystyin koodaamaan esimerkiksi kerronnallisen mielikuvituksen teemakysymykset tietyllä värillä alku- ja loppuhaastatteluissa ja tarkastelemaan muutoksia vastauksissa rinnakkain Atlas.ti-ohjelmiston avulla.

Analyysiyksikkönäni on ajatuskokonaisuus. Käsitän ajatuskokonaisuuden orgaanisena jatkumona, joka ylittää vastausten ja teema-alueiden rajat. Siksi koin tarpeellisenä suhtautua ajatuskokonaisuuteen väljästi: jos haastateltu palasi haastattelun alkupuolella kysytyyn aiheeseen haastattelun loppupuolella eri kysymyksessä, laskin tämän yhdeksi ajatuskokonaisuudeksi. Tällä tavalla havaitsin hienovaraisempiakin muutoksia. Pyrin kuuntelemaan aineistoa enkä painamaan vastauksia teorian ennalta määrittämiini lokeroihin.

Tavoitteenani oli etsiä aineistosta muutoksia kerronnallisen toimijuuden eri osa-alueilla yksilö- ja ryhmätasolla. Luin ensin kunkin haastattelun läpi pariin otteeseen ja tein ensimmäisiä havainnoiteja. Vertailin alku- ja loppuhaastatteluja osallistuja kerrallaan: tutkin, miten haastateltu on vastannut samaan kysymykseen alku- ja loppuhaastatteluissa ja miten se suhtautuu kokonaiskuvaan, jonka olen haastatellusta saanut. Tämän jälkeen syvensin aineiston tuntemustani ja kuuntelin aineiston haastatteluäänitteet. Niiden avulla vastausten nyanssit tulivat esille ja havaintoni tarkentuivat. Kun yksilöhaastatteluiden muutokset olivat selvinneet, tutkin ryhmätason muutoksia. Ne selvisivät nopeammin, sillä yksilöhavainnot tukivat ryhmän muutoksia selkeästi. Jaottelin muutokset lukuihin Meretojan teorian

mukaisesti kerronnallisen toimijuuden kolmijaon mukaisesti. Analyysiluvuissa en ole käsitellyt jokaista kerronnallista osa-aluetta ja sen muutosta jokaisen haastattelun kohdalla, vaan olen pyrkinyt sisällyttämään analyysilukuihin kokonaiskuvan esittämisen, aineiston solmukohtia avaavia osia sekä yksittäisiin poikkeustapauksiin perustuvia analyyseja. Tällä tavalla koottuna aineistoanalyysi lähestyy tutkimuskohdetta tutkimuskysymyksen kannalta olennaisista suunnista ja toimii sekä yksityisellä että yleisellä tasolla (Ruusuvoori, Nikander ja Hyvärinen 2011, 22–23).

Haastatteluaineistoa täytyy myös lähestyä avoimesti eikä takertua teemakysymyksiin ja niiden vastauksiin. Esimerkiksi Tuiskun kohdalla pelkästään teemakysymysten vastauksia tulkitsemalla voisi todeta, että kerronnallisen toimijuuden vahvistumista olisi tapahtunut, sillä Tuisku ei alku- eikä loppuhaastattelussa osaa sanoa, onko kirjallisuus tai lukupiiriin osallistuminen avannut hänelle uusia mahdollisuuksia. Laajempi kokonaiskuvan tarkastelu osoittaa silti, että lukupiiri tosiaan on avannut mahdollisuuksia esimerkiksi kehittää itseä. Suhtaudun haastatteluista nouseviin havaintoihin hienovaraisesti ja annan tilaa ihmisten kokemusten ainutlaatuiselle luonteelle. Siksi olen välttänyt tekemästä yleistyksiä ja osoittamasta syy-seuraussuhteita liian kevyin perustein.

On myös otettava huomioon, että haastatelluilla on erilaisia intressejä osallistua tutkimukseen ja vastata kysymyksiin. Jotkut haastatelluista varmistelivat haastattelijoilta, mitä kysymyksellä haetaan, mitä jokin termi tarkoittaa tai mihin kysymyksessä viitataan, jolloin haastattelijat yrittivät vastata ohjaamatta vastauksia liikaa. Esimerkiksi Rasmus miettii, ”mitä sillä kertomuksella sit tässä nyt tarkotetaan et...”. Oonalta kysytään, millaisten tarinoiden ympäröimänä hän on kasvanut: ”[Hiljaisuus] Mä rupesin miettimään tota tarinan käsistä nyt tosi paljon isommas mittakaavassa, puhutaanks me nyt kuitenkin edelleen kirjoista?” Haastattelijä myöntää, että tarinan käsitteen voi halutessaan käsittää myös laajemmin, johon Oona vastaa: ”Eli ei puhuta vaan kirjoista”. Haastatellut saattavat oivaltaa kesken vastaustensa, että kysymyksen voi käsittää eri tavoilla.

Myös se, että alkuhaastattelussa haastattelijä ja haastateltu eivät vielä ole tuttuja, vaikuttaa siihen, miten avoimesti elämästään ja kokemuksistaan kertoo. Sekä alku- että loppuhaastattelussa Oona on haluton jakamaan ajatuksiaan siitä, millaisiin suuntiin hänen elämänsä voisi mennä. Alkuhaastattelussa Oona sanoo, ettei ”jaksaa alkaa miettimään niitä nyt” ja loppuhaastattelussa kertoo miettineensä ja että vaihtoehtoja on paljon, joista osaan voi

vaikuttaa ja osaan ei, mutta ”ei halua alkaa erittelemään niitä”. On mahdollista, että useampikin vastaaja jättää vastaamatta siksi, että kysymys on monimutkainen, kipeä tai liian henkilökohtainen. Myös arkielämän käänteet, esimerkiksi huonosti nukuttu yö, jännittävä tilanne, kiireellä haastatteluun saapuminen tai vaikkapa haastattelun osuminen syntymäpäivään voi vaikuttaa siihen, miten vastauksiin vastaa. Rasmus kommentoi omalle syntymäpäivälleen sattunutta haastattelupäivää ja kommentoi humoristisesti, kuinka syntymäpäivän takia ”voi ottaa sit semmosen [---] virhetekijän mahdollisuuden” tutkimusta tehdessä.

On myös huomioitava, että haastatellut tietävät, että he osallistuvat tutkimukseen, joten voi olla, että he pyrkivät vastaamaan ”oikein” tai tavalla, josta kokevat tutkimushankkeen eniten hyötyvän. Vaikka osallistujat tietävätkin, että tutkimus koskee kerronnallista toimijuutta, ei heillä välttämättä ole tarkempaa tietoa, mitä käsitteellä tarkoitetaan. Haastatteluun osallistuneet eivät oletettavasti tunne teoriaa tai käsitteitä, joita tässä analyysissä käytän. Haastattelijat eivät siis ole selittäneet esimerkiksi kerronnallisen mielikuvituksen käsitettä ja kertoneet, että seuraavat kysymykset liittyvät tähän käsitteeseen. Siksi tekemäni havainnot ja koodaukset ovat omiani ja perustuvat omaan tuntumaani siitä, miksi tietty vastaus tai muutos vastauksissa liittyy mihinkin käsitteeseen. Jotkut kirjallisuustieteitä opiskelleista ovat saattaneet tutustua Meretojan teoriaan ja sitä kautta olla tuttuja ajatusten kanssa, mikä vaikuttaa ryhmässä käytyyn keskusteluun ja sitä kautta kerronnallisen toimijuuden muutoksiin.

Osa haastattelukysymyksistä on myös muotoiltu tavalla, joka tekee vastaamisesta vaikeaa. Yksi haastattelijoista mainitseekin hieman huvittuneesti, että moni haastattelun kysymyksistä on suljettu kysymys, johon voi vastata joko kyllä tai ei. Tällainen kysymyksenasettelu aiheuttaa lyhyitä, yksisanaisia vastauksia, joiden perusteella tiettyjen vastausten analyysi saattaa jäädä pintapuoliseksi. Toisinaan haastattelijat ovat jättäneet esittämättä tarkentavia kysymyksiä, joiden avulla haastateltavia olisi voinut saada vastaamaan pidemmin. On myös paljon kiinni henkilökemiasta, kokeeko lisäkysymysten olevan paikallaan. Eräs haastattelijajohtaja kommentoi humoristisesti kysymykseen *Tuleeko mieleesi lukukokemusta, joka olisi auttanut sinua tiedostamaan paremmin sen, miten kaikkiin tarinoihin on aina monta näkökulmaa tai pohtimaan jotakin tapahtumakulkua jonkun toisen näkökulmasta?* olevan ”kognitiivisen prosessoinnin hirviö”, sillä sen rakenne on monimutkainen ja pohdittavia osia alueita luetellaan peräkkäin runsaasti. Tämän kysymyksen kanssa moni haastateltu kompuroi

ja pyysi haastattelijaa toistamaan kysymykseen. Sekä haastattelija että haastateltu kokivat kysymykset vaikeiksi, mikä saattoi keventää jännittyneitä tunnelmia.

Seuraavaksi esittelen havaintoja ja muutoksia, joita haastatteluaineiston analyysin perusteella voin osoittaa. Etenen kerronnallisen toimijuuden kolmijaon mukaan aloittaen kerronnallisesta tietoisuudesta ja sen muutoksissa lukupiiriryhmissä yksilö- ja ryhmätasolla.

4 Kerronnallinen tietoisuus

Kerronnallinen tietoisuus merkitsee ihmisen tai yhteisön kykyä tiedostaa häntä ympäröivät kulttuuriset kertomukset, jotka vaikuttavat meihin. Kun kulttuuristen kertomusten läsnäolon ja merkityksen tiedostaa, pystyy niiden paikkansapitävyyttä tai tarpeellisuutta refleктоimaan.

Kerronnallinen tietoisuus voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen, kerronnallisen näkökulmatietoisuuteen ja kerronnalliseen itseymmärrykseen.

Tässä luvussa nostan esille havaintoja siitä, miten lukupiiriryhmiin osallistuneet sanallistavat kerronnallista tietoisuutta ja millaisia muutoksia alku- ja loppuhaastatteluita vertailemalla voidaan löytää. Koska kerronnallinen tietoisuus voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen, tulen tarkastelemaan molempia. Aloitan käsittelemällä luovan lukemisen lukupiiriä ja siirryn sitten metanarratiiviseen luovan lukemisen lukupiiriin.

4.1 Luovan lukemisen lukupiiri

Tekemieni havaintojen perusteella voidaan sanoa, että luovan lukemisen lukupiiriryhmässä kerronnallinen tietoisuus lukupiiriin osallistuneissa muutoksina sekä kerronnallisen näkökulmatietoisuuden että kerronnallisen itseymmärryksen tasolla. Nostan esille Tuiskun, Oonan ja Kaisan haastatteluista nousevat havainnot, sillä heidän haastatteluissaan muutos näkyi vahvimpana. Toisaalta kaikki osallistujat, myös Alekski ja Suvi tunnistavat useita median tarinamalleja ja suhtautuvat osaan niistä kriittisesti. He myös refleктоivat omaa suhdettaan perheen ja suvun tarinoihin eri näkökulmista.

Tuiskun vastauksista näkyy muutos kerronnallisen näkökulmatietoisuuden kasvamisessa. Kun Tuiskulta alkuhaastattelussa kysytään kirjallisuuden merkityksestä, hän luettelee monia merkityksiä:

Mun mielestä sil on monta merkitystä, et se voi olla ihan vaan viihdettä tai sitä voi käyttää vaik jonku kielen opiskeluun tai uusien näkökulmien ettimiseen tai uusien asioiden oppimiseen. Niinku sitä voi käyttää mihin vaan melkeen. Niinku omien ajatusten rikastuttamiseen ja tämmöseen itsensä kehittämiseen.

Loppuhaastattelussa Tuiskun vastauksessa samaan kysymykseen painottuu nyt voimakkaammin kirjallisuuden uusia näkökulmia avaava mahdollisuus: ”kertoo semmosii tarinoita mitä ei oo ite kokenu ite ja saada näkemään asioita uusista näkökulmista.” Painopiste on siis siirtynyt vahvemmin uusien tarinoiden ja kokemusten kuulemiseen ja uusien näkökulmien avautumiseen. Alkuhaastattelussa Tuisku myös vastaa kysymykseen erilaisten näkökulmien merkityksestä nimeämällä teoksen, joka rakentuu näkökulmatekniikalle, ja pohtimalla siinä käytettyä näkökulmien vaihtamista juonen kannalta tärkeänä tekniikkana. Loppuhaastattelussa hän syventää näkökulman käsitettä koskemaan laajemmin yhteiskuntaa ja ihmisyyttä: Tuisku painottaa, että olisi tärkeää kertoa tarinat kaikista niistä näkökulmista, jotka tarinassa ovat mukana, sillä yhdestä näkökulmasta kertoessa jokin tärkeä näkökulma saattaa jäädä pois. Molemmissa loppuhaastattelun vastauksissa näkyy painopisteen siirtyminen kirjallisuuden näkökulmasta yleisemmin yhteiskunnan ja ihmisten välisten kanssakäymisten tasolle.

Tuiskun kerronnallinen tietoisuus tulee ilmi hänen kertomastaan kokemuksesta, jossa hän tunnistaa ja reflektoi kulttuuristen kertomusten merkitystä:

Kyl se on mun mielest tosi tärkeä kertoa asioita kaikist niist näkökulmista, ketä se vaan koskee. Koska jos, jos kerrotaan vaa yhestä näkökulmasta ni sit jotain tärkeätä jää pois ja joku jää kuulematta, ja sit... tai esim. just se ku must tuntuu et mua ei edusteta missään ni sit tuntuu et ku mua ei oliskaan tai et mul ei oo mitään merkitystä yhteiskunnassa.

Tuisku kertoo, että hän ei löydä sopivaa representaatiota häntä ympäröivistä, vallitsevista narratiiveista. Tämän vuoksi Tuisku kokee, ettei hänen viiteryhmällään ole merkitystä yhteiskunnassa ja hänelle herää jopa tunne, ettei häntä ole olemassa, koska omaa ääntä ei löydy valtakertomuksista. Tuisku on tehnyt itse töitä löytääkseen kertomuksia, joihin hän voi samaistua:

Paitsi ehkä jossain...[tauko] tai et ei oo edustettuna missään valtamediassa ja... tai niis tarinoissa mitä kotona luettiin, mut kyl siin on ite saanu tehdä sitä tutkimusta et löytää niinku muunkilaisist ihmisist tarinoita ku vaan niistä keistä niinku yleensä kerrotaan.

Vastauksessa kerronnallinen näkökulmatietoisuus laajenee ja mahdollistaa oman elämäntarinan käsittelyn suhteessa vallalla oleviin kertomuksiin ja kerronnallisen itseymmärryksen laajenemisen. Myös lukupiirissä rakentunut turvallinen tila ja tutuiksi tulleet haastattelijat eli lukupiirin ohjaajat vaikuttavat siihen, että loppuhaastattelussa Tuisku kokee mahdolliseksi jakaa henkilökohtaisen, kipeänkin kokemuksen representaation puutteesta. Vastausten perusteella voidaan sanoa, että Tuiskun näkökulmaherkkyys on lukupiirin aikana vahvistunut ja hän sanallistaa sen vastauksissaan sekä suoraan että epäsuorasti.

Myös kerronnallisen itseymmärryksen kohdalla voidaan nähdä muutoksia luovan lukemisen lukupiiriin osallistuneissa. Kerronnallinen itseymmärrys mahdollistaa pohdinnan siitä, millaista elämäkertaa valinnoillaan haluaa kertoa tai päätyä kertomaan. Alkuhaastattelussa Oona pohtii elämässään tapahtuvia muutoksia ja niiden negatiivisia vaikutuksia. Loppuhaastattelussa Oona kertoo syksyn aikana tehneensä tietoisin päätöksen tarkastella elämäänsä iloa tuovista asioista käsin sen sijaan, että keskittyisi epäonnistumisiin. Huomattava muutos Oonan haastatteluissa näkyikin tavassa, jolla Oona on tietoisesti ryhtynyt tarinallistamaan elämäänsä uudesta näkökulmasta:

Mä oon harjotellu tänä syksynä sitä mun omassa elämässä silleen, et ku must tuntuu aina että, et oikeen saa mitään aikaseks, enkä mä oo ihan niin paljon saanukkaan ku ois pitäny, koska mul on ollu tää hurja muutoksen vuosi, mikä on tietysti vaikuttanu kaikkeen, et on pikkusen jäljessä nyt opinnoissaki. [---] Mutta mä oon kyl miettiny sitä ihan hirveesti, et mä sen saa alkaa nyten niinku kertoo itelleni sitä tarinaa, että minä nyt olen epäonnistunut ja laahaan hitaasti näissä opinnoissani ja... ja masentaa [---] mun täytyy niinku... Mun *täytyy* keskittyä niihin muihin, ja sit mä ain iltasin mietin et mitä mä oon tehny tänään, ja se on ollu tosi ihanaa, et ku on se yleiskokemus et mä en saa mitään aikaseks, ja mitää ei niinku tapahdu. Ni sit ku ain miettii sitä et mitä mä tein, ni on tehny vaikka kuinka paljon asioita. On ollu ihanaa.

Oonan vastauksessa näkyy oman elämäntarinan kertomisen merkityksen tiedostaminen ja toimintaan ryhtyminen. Hänen ajattelussaan tapahtunut muutos on toki monien syiden summa, mutta voidaan nähdä mahdollisena, että lukupiiriin osallistuminen on ollut positiivisena myötävaikuttajana muutoksessa. Tästä kertoo esimerkiksi itsevarmuutta nostava onnistuminen, jonka Oona koki lukupiirin aikana: loppuhaastattelussa Oona kertoo, että hän ensin jännitti, osaako sanoa mitään ”älykästä” tapaamiskerroilla ja tekeekö itsensä naurunalaiseksi ajatuksillaan. Oona kertoo kuitenkin päättäneensä, että hän avaa suunsa ja sanoo ajatuksensa, olivat ne sitten älykkäitä tai ei. Tämä päätös on tuonut onnistumisen ja

minäpystyvyyden¹⁵ tunteen, joka on mahdollisesti ollut osatekijänä Oonan elämäntarinan kirjoittamisen ja toimijuuden vahvistamisessa. Myös Tuisku kertoo haastatteluissa ryhmän ilmapiirin olleen hyvä ja mahdollistaneen itsensä kehittämisen: ”on ollu turvallinen tila, jossa on pystyny kehittää niinku itteensä sen lisäksi et on vaan luettu ja niitä käsitelty”.

Kaisan alkuhaastattelussa on näkyvissä selkeä muutos kerronnallisen itseymmärryksen tiedostamisessa. Alkuhaastattelussa on kysymys *Oletko koskaan tullut pohtineeksi millaiset tarinat tai tarinamallit ympäröivät sinua*, joka loppuhaastattelussa kysytään muodossa *oletko nyt syksyn aikana ollut pohtineeksi, millaiset tarinat tai tarinamallit ympäröivät sinua?*. Kysymyksen muotoilu ohjaa pohtimaan nimenomaan syksyn eli lukupiiriin osallistumisen aikaa heränneitä ajatuksia tarinoista tai tarinamalleista. Kaisa ryhtyy pohdiskelemaan ääneen ja huomaa tunnistavansa häntä ympäröivän tarinan ”yksinäisestä runotyöstä metsästä”:

Musta tuntuu et se on koko ajan se tarina, et aina ja aina pitää päivittää, missä hemmetissä mää nyt olen täs elämässä, et mikä on nyt niinku se tulokulma, et sama niinku, tästä on vaan riisuttu ympäriltä niinku perheitä ja aviomiehiä ja lapset on niinku tuolla. Mut sit se on niinku aina se sama kysymys. Niinku periaatteessa kaikilla on. Mut jollaki on vaan se runotyttö, se joka menee sinne kirjottamiseen, jollaki on joku... joku emmätiä, voimistelijatytty. Mul on aina jotenki tää [tyttö] metässä.

Yksinäinen runotyttö metsässä on henkilökohtainen tarinamalli, jonka äärelle Kaisa huomaa palanneensa ja palaavansa läpi elämänsä sen eri vaiheissa ja käännekohtissa. Loppuhaastattelussa Kaisa kertoo, että haastattelukysymysten myötä tämän tarinamallin toisteisuus hänen elämässään selkeytyi: ”Sanotaanko näin, et nyt ku kysyit niinku ton, ni se malli on kirkastunu mulle, et se on oikeesti ikään kuin se.” Kaisassa tapahtunut muutos lukupiirin aikana liittyy tutkimuskysymykseen, johon vastaaminen asetti Kaisan pohtimaan elämäänsä uudesta näkökulmasta ja tunnistamaan toistuvan tarinamallin, johon samaistuu.

---

¹⁵ “Minäpystyvyys koostuu ihmisen uskomuksista ja arvioista siitä, millaiset hänen kykynsä ovat suoriutua erilaisista tehtävistä”. Käännös oma. Bandura 1977.

4.2 Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri

Haastatteluaineistosta nousevien havaintojen perusteella voidaan sanoa, että kerronnallisen näkökulmatietoisuuden kehittyminen näkyy korostuneesti metanarratiivisessa luovan lukemisen lukupiirissä. Kaikki haastatellut, Siiri, Rasmus, Maria ja Veera nostavat esiin erilaisten näkökulmien huomioinnin niin fiktiivisiä tarinoita tulkitessa kuin arkielämän tilanteissakin. Esimerkiksi Rasmus nostaa loppuhaastattelussa esille sen, miten päänäkökulman lisäksi lukija voi tunnistaa myös muita näkökulmia, joita ei välttämättä ääneen mainita, mutta jotka kuitenkin ovat olemassa: ”voihan sen tarinan kirjoittaa vaan yhdest näkökulmasta mut sit se just et lukijan kyky sitten tulkita ja eritellä sieltä sitten myös niitä muita näkökulmia...” Maria käyttää alkuhaastattelussa ”lukutaidon” käsitteä, jolla hän kuvailee ihmisen kykyä havaita myös muut olemassa olevat näkökulmat. Muutoksia voidaan havaita myös kerronnallisen itseymmärryksen sanallistamisessa ja lisääntyneenä pohdintana, jota ryhmässä tosin voidaan havaita jo alkuhaastatteluissa.

Vaikka metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirin osallistujille ei ennen lukupiiriin osallistumista kerrottu yksityiskohtia piirin sisällöstä tai siellä luettavista teksteistä, kertoo kirjallisuustiedettä opiskellut Siiri loppuhaastattelussa tunnistaneensa luettujen tekstin näkökulmapainotuksen: Siiri kertoo, että lukupiiriin oli valittu sellaisia tekstejä, joista nousi esille paljon näkökulmiin liittyviä teemoja ja niiden kautta näkökulmista keskusteltiin ryhmässä paljon. Siiri kertookin tullessa lukupiiriin osallistumisen aikana tietoisemmaksi näkökulmien merkityksessä lukupiirissä luettujen kirjojen ja siellä käydyn keskustelun myötä: ”et se ainaki nousi lukupiirin myötä enemmän tietoisuuteen, miten ne [näkökulmat] vaihtelee.”. Siirin kerronnallisen näkökulmatietoisuuden voidaan nähdä lisääntyneen lukupiiriin osallistumisen aikana, mutta se oli vahva jo ennen osallistumista.

Rasmuksen haastatteluissa muutos kerronnallisen näkökulmaherkkyiden havainnoinnissa on hienovarainen mutta nähtävissä. Alkuhaastattelussa vastaukset kumpuavat selkeästi koulumaailmasta, jossa Rasmus toimii opettajana: Rasmus vastaa kysymykseen kirjallisuuden merkityksestä, että se on kielitajun perusta, se laajentaa sanavarastoa, vahvistaa kommunikaatiota, on viihdettä ja lisää empatiaa. Loppuhaastattelussa kirjallisuuden empatiaa lisäävä merkitys ja näkökulmien ja niihin samaistumisen merkitys nousi vastauksista esille entistä voimakkaammin:

Jotenki sellanen et ne antaa keinoja ehk käsitellä myös vaikeita asioita kun... kun jotain laitetaan tarinan muotoon [---] kaikki elokuvat ja kirjallisuus ja muu moni ehkä auttaa käsitteleen jotain oikeessa omas elämässä tapahtuvaa jonkun muun kautta. Jos ne on jotain henkilöahmoja tai... tai jonkun muun kokemaa vaik se ois vaan elämäkertakirja. Niin... niin ne niinkun antaa jonkun näkösen pinnan, mihin voi peilata sit ehkä omii tuntemuksiaan ja. Vaikkei niihin aina voi samaistuu niin ainakin sit empatiakyky ehkä kehitty, ku kuvittelee, miltä jostain hahmost on vaiks tuntunu.

Muutoksen Rasmusen vastauksissa voi nähdä myös vastauksessa kysymykseen näkökulmien merkityksestä. Alkuhaastattelussa Rasmus rakentaa vastauksensa epäluotettavan kertojan pohtimiselle eli pohtii näkökulman merkitystä fiktiivisen kerronnan puitteissa:

Se on tota oikein epäluotettava kertoja niin se on oikeesti tosi hyvä kirj- kirjassa, siis semmonen et sä niinku oikein rupeet miettimään et hetkonen mitä ihmettä oikein tapahtuu, toi ei nyt kyl oikeesti voinu tapahtua tollee noin. Ja sit se niinku, sit ku sä niinku sit siin tulee herkästi semmonen sit et tota noin kunnan palapelin rakentaminen et mikä on totta ja mikä ei oo totta.

Loppuhaastattelussa vastatessaan samaan kysymykseen hän pohtii näkökulmien merkitystä uudesta kulmasta tavalla, joka soveltaa näkökulman käsitettä laajemmin:

Voihan sen tarinan kirjottaa vaan yhdest näkökulmasta mut sit se just et lukijan kyky sitten tulkita ja eritellä sieltä sitten myös niitä muita näkökulmia. Ja nostaa niin se on ihan yleist- yleisesti ottaen elämän ihan tärkeä ohje et pystyy niinku ajattelemaan muita ja muiden näkökulmia. Nii-niiden roolista siinä tarinassa. Et kuitenkaan kukaan ei oman kuplansa sisällä täysin elä et... me ollaan kuitenkin vuorovaikutukses toisten ihmisten kans.

Rasmus nostaa vastauksessaan näkökulman käsitteen fiktiivisen kertomuksen tasolta yleiselle tasolle, ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta koskevaksi ajatukseksi.

Rasmusen jälkimmäinen vastaus asettaa pohdittavaksi myös lukijan merkityksen erilaisia näkökulmia tulkitessa. Hänen mukaansa lukijan täytyy osata itse nähdä ja eritellä myös niitä näkökulmia, jotka eivät tarinassa tule kerrotuksi esimerkiksi näkökulmahahmon kautta aukikirjoitettuna. Rasmus nostaa tämän ajatuksen lisäksi vielä fiktiivisten tarinoiden maailmasta yleisemmälle tasolle koskemaan ihmisten välistä kanssakäymistä, johon hän

peräänkuuluttaa vastaavaa avoimuutta muiden näkökulmille. Loppuhaastattelun vastaus ottaa huomioon näkökulmien merkityksen ja kommentoi sitä sekä kertomusten että laajemmin ihmissuhteiden tasolla. Tässä vastauksessa eron alkuhaastatteluun voi nähdä näkökulman käsitteen ymmärtämisenä laajemmin ja sen tarkastelun sekä fiktiivisten tekstien, että yleisemmin yhteiskunnan tasolla.

Maria on pohtinut lukijan tai vastaanottajan roolia kertomusten näkökulmien tulkinassa laajasti jo alkuhaastattelussa. Maria puhuu ”lukutaidosta”, jonka avulla ihminen pystyy käsittelemään haittallisiakin tarinoita ja tulkitsemaan niitä laajemmin eri näkökulmista: ”must tuntuu et ku kaikkee, kaikenlaisii tarinoita ja tommosia voi kattoo niin monelta eri kannalta, et jos niinku vaa niitä osaa niinku jos on semmonen niinku tarpeeks hyvä lukutaito tai sellanen ni must tuntuu -- et onks mitkään sit niinku välttämättä niinku haittallisia.” Marian käyttämä ”lukutaidon” käsite rinnastuu Meretojan kerronnallisen näkökulmatietoisuuden käsitteeseen: molemmat kommentoivat sitä, miten kertomukset eivät ole puhtaan objektiivisia tai näkökulmat absoluuttisia, ja on aina mahdollista kertoa samaa tarina toisella tavalla tai toisen kertojan kertomana. Marian vastaus tukee käsitystä siitä, että ryhmässä oli jo valmiiksi melko laaja suhtautuminen kerronnalliseen näkökulmatietoisuuteen, minkä takia se nousi korostuneesti esille.

Marian kohdalla muutoksia kerronnallisessa tietoisuudessa voidaan havaita vertaillen alku- ja loppuhaastattelun vastauksia kysymykseen *Voivatko kertomukset lisätä kykyä kuvitella uusia yhteisöjä ja ihmissuhteita*. Alkuhaastattelussa Maria kertoo olleensa Harry Potter -fani ja uskoneensa kirjasarjan maailmaan niin vakaasti, että odotti saavansa kutsun Tylypahkan kouluun 11-vuotiaana, kuten sarjan maailmassa on tapana. Tällä tavalla kuvitteellinen yhteisö tuntui hyvin aidolta. Loppuhaastattelussa Maria pohtii samaa kysymystä siitä näkökulmasta, miten kirjallisuuden avulla on rakennettu suomalaisuuden identiteettiä ja Suomen historiaa:

Kyl varmaan kirjallisuudel oli tosi iso niiku merkitys siinä että luotiin, ei nyt varmaa, en mä usko et jossain historian Suomessa on ollu ihan hirvee tiivistä mitään yhteishenkee tai niiku jotain tuntemusta jostain yhteisestä kansasta ni niiku just tommosil tarinoilla ja kertomuksilla voi nii luoda sitä semmost tuntemusta siitä että niiku ollaan kaikki yhtä ja just täytyy toimia jonkun yhteisen niikun kansan hyvinvoinnin eteen. Ja ehkä niiku just tommonen niiku suomalainen hyvinvointiyhteiskuntaki varmaan niiku ehkä niiku jotenki... Tai silleen et tosi vaikeehan tääl ois niiku toimia jos ei ois niiku jotain uskomusta jostain, jostain yhteisestä niiku kansasta.

Marian loppuhaastattelussa antama vastaus kertoo kerronnallisuuden laajemmasta suhteuttamisesta yhteiskuntaan ja historian kerronnalliseen rakentumiseen.

Puolet ryhmän jäsenistä ovat kirjallisuustieteen opiskelijoita, mikä on selkeästi ollut vaikuttamassa ryhmän tulkintoihin ja sitä kautta kerronnallisen näkökulmaherkkyuden kehittymiseen. Myös metanarratiiviset tekstit tarjoavat rikasta tulkintaa nimenomaan näkökulmien merkityksen analyysille. Esimerkiksi Maria mainitsee kirjallisuustiedettä opiskelleiden lukupiiriryhmäläisten merkityksen tulkintojen rakentumisessa. Hänen mukaansa kirjallisuustieteen opiskelijoiden tulkintojen myötä Marialle tuli oivallus siitä, että ”näinki voi niinku lukea.” ja viittaa sillä kirjallisuustieteelliseen analyttiseen lukemiseen, joka ryhmäläisille oli kuitenkin ennestään jonkin verran tuttua lukion äidinkielen kursseilta.

Veera on toinen ryhmän kirjallisuustiedettä opiskelevista osallistujista. Hän nimeää alkuhaastattelussa tarinoiden ja tarinallisuuden merkityksestä kysyttäessä narratiivisen käänteen ja tunnistaa sen ”olevan tutkimuksen kentällä tällä hetkellä sellanen aika, öö, trendi ollu jo jonkun aikaa”. Veera paikantaa tarinallisuuden kirjallisuudentutkimuksen teoriakentälle ja on selvästi tietoinen tarinallisuuden ja näkökulmien eri merkityksistä. Alkuhaastattelussa hän epäilee, että aihetta opiskelevana hänen suhtautumisensa lukemiseen voi olla erilaista kuin sellaisilla, jotka eivät sitä ole opiskelleet. Veera kutsuu tätä ”teorialaseiksi silmillä”. Loppuhaastattelussa Veera myöntääkin tuoneensa keskusteluun jossain määrin kirjallisuustieteellistä teoreettista näkökulmaa, joka hänen mielestään ei välttämättä aina olisi ollut tarpeen. Veera ja Siiri ovat kuitenkin olleet tärkeässä roolissa syventämällä keskustelua ja sitä kautta mahdollistamassa koko ryhmän kerronnallisen näkökulmatietoisuuden laajenemisen.

Kerronnallisen näkökulmatietoisuuden lisäksi myös kerronnallinen itseymmärrys näkyy jo alkuhaastatteluissa metanarratiivisessa luovassa lukupiiriryhmässä. Haastatelluilta kysyttiin, miten he kokevat heitä ympäröivien tarinoiden (esimerkiksi perheen tai median kertomien tarinoiden) vaikuttavan siihen, miten haastatellut kokevat itsensä ja elämänsä. Rasmus tunnistaa alkuhaastattelussa kulttuuristen kertomusten voiman ja toisaalta myös ihmisten alttiuden tarinoiden vaikutukselle: ”ihminen on sellanen pesusieni et imee niinku kaikki vaikutteet mitä siihen on.”. Hän tunnistaa omaan elämäänsä vaikuttavat kertomusmallit ja tiedostaa oman kykynsä kirjoittaa tarvittaessa vastakertomus: ”kyl sielt sellanen tietynlainen toimimismalli sit löytyy, jota sit tietenkin pystyy toisilla tarinoilla rikkomaan sit”. Rasmusen

kerronnallinen itseymmärrys voidaan myös havaita jo alkuhaastatteluissa. Rasmus kertoo, miten lukupiiriin osallistuminen lisäsi hänellä "oman elämän tarkastelu ja semmosii niinku aamuyön pohdiskelu". Luetut tekstit ja niistä keskustelu ovat siis herättäneet Rasmuksessa tarpeen jatkaa pohdintoja myös lukupiirin ulkopuolella.

Kirjallisuustiedettä opiskeleva Veera tunnistaa ja sanoittaa kertomuksellisuuden ja sen merkityksen elämässä laajasti ja kommentoi sitä monipuolisesti eri kulmista. Hän tunnistaa kertomusten vaikutuksen ja suosion paitsi kirjallisuuden tutkimuskentällä myös arkielämässä: Veera mainitsee yritystarinoiden ja median voimaantumistarinoiden merkityksen ja historiankirjoituksen tarinallisen rakentumisen. Loppuhaastattelussa Veera pohtii kertomusten voimaa:

Aika harvoinhan niitä tarinoita ihan joka päiväsessä elämässä tunnistaa ja käsittelee, mut kyl niil kuitenkin on, on ihan varmasti vaikutuksii joita mä en itekään huomaa, ja siks ne tarinat onki niin voimakkaita koska ne vaikuttaa meihin ilman et me huomataan mitään tai tajutaan, mikä se vaikutus välttämättä on.

Kertomusten voima perustuu niiden rakenteeseen, joka voi teeskennellä objektiivisuutta ja sattumalta tehtyjä valintoja (Meretoja 2019, 59). Kirjallisuustieteen opiskelu ja etenkin kertomuksellisuutta käsittelevään teoriaan tutustuminen voivat vahvistaa ihmisen käsitystä kertomusten vaikutuksesta sekä yhteiskunnassa että omassa elämässä.

Kerronnallinen itseymmärrys tekee mahdolliseksi sen, että itseä ympäröivien kulttuuristen kertomusten vaikutusta omaan itseen voidaan arvioida ja tarvittaessa vaikuttaa siihen, millaisena omaa elämäntarinansa kertoo. Kirjallisuustiedettä opiskellut Siiri havainnoi alkuhaastattelussa itsereflektiivisesti kertoneensa omaa elämäntarinaansa peilaten sitä perheessään vallinneeseen kertomukseen:

Jos esimerkiks aattelen omaa historiaa tarinana ni et mä alottaisin aina et ”mä tuun insinööriperheestä” ni sit myös alan itse helposti miettimään ”No niin [Siiri] tämä insinööriperheen musta lammas humanisti [naurahdus]”, ni et ni se ei oo ehkä se tarina mitä mä haluaisin enää – miten mä haluaisin oman tarinani alottaa.

Siiri tunnistaa rakentaneensa oman elämänsä kertomusta perheensä kertomuksen pohjalle: Siiri on humanisti ja tämä valinta poikkeaa insinööriperheen totutusta urapolusta. Hän tiedostaa, että hän itse kykenee kertomaan tarinansa uudelleen, mahdollisesti ilman perheen kertomuksen kehystä määrittelemässä ennakkoon hänen omaa uravalintaansa poikkeavaksi: ”haluis ehkä viedä sen jotenkin muuhun suuntaan et voisiks mä ehkä alottaa itsestäni ja alottaa mun tarinan jollain eri tavalla ku siit lähtökohdasta”. Siirin kyky havaita itsen vaikuttava kertomus ja nähdä mahdollisuus toimia tavalla, jolla voi tehdä muutoksen, on olennainen osa kerronnallista itseymmärrystä.

4.3 Johtopäätökset

Kaikkien luovan lukemisen lukupiiriryhmään osallistuneiden haastatteluista ei voida nostaa esille selkeitä muutoksia, mutta osalla muutoksia on nähtävissä. Tuiskun haastattelussa korostuu kerronnallisen näkökulmatietoisuuden vahvistuminen: näkökulman käsitettä on siirrytty soveltamaan laajemmin siihen, miten yhteiskunnallisella tasolla näkökulmien merkitys on tärkeää ja vaikuttaa yksilön elämään esimerkiksi representaation puutteena. Oonan kerronnallinen itseymmärrys on vahvistunut lukupiirihankkeen aikana mutta on vaikea sanoa, johtuuko vahvistuminen lukupiiriin osallistumisesta vai onko piiri ollut vain positiivisena myötävaikuttajana itseymmärryksen kehittämisessä piirin ulkopuolella. Kaisan kerronnallinen itseymmärrys vahvistuu, sillä hän tunnistaa haastattelukysymyksen asettelun kautta toistuvan tarinamallin elämässään ja ryhtyy pohtimaan sitä vastauksessaan.

Metanarratiiviseen luovan lukemisen lukupiiriin osallistuneilla on alkuhaastattelun perusteella jo valmiiksi melko vahva kerronnallinen näkökulmatietoisuus ja itseymmärrys, mutta etenkin kerronnallinen näkökulmatietoisuus vahvistuu lukupiiriin osallistumisen ansiosta lisää. Etenkin Rasmuksen loppuhaastattelussa kerronnallinen näkökulmatietoisuus korostuu: hän käsittää näkökulman käsitteen laajemmin ja painottaa myös lukijan velvollisuutta osata nähdä sellaisetkin näkökulmat, joita ei suoraan kertomuksessa esitetä.

Metanarratiivisessa luovan lukemisen lukupiirimallissa muutokset kerronnallisessa näkökulmatietoisuudessa näkyvät korostetusti verrattuna perusmalliseen luovan lukemisen lukupiiriin. Luetut metanarratiiviset tekstit ohjasivat tekemään huomioita näkökulmista, kertomisen aktista ja muista kertomiseen liittyvistä kysymyksistä. Tätä ei luovan lukemisen

lukupiiriryhmässä luetuissa teoksissa ollut, vaan keskustelu siirtyi usein nopeasti tekstin lukemisen jälkeen henkilökohtaiselle tasolle, siinä missä metanarratiivisessa luovan lukemisen lukupiirissä jäätiin pohtimaan kerronnallisia seikkoja tai mahdollisuuksia, joita toisenlainen kerronta olisi voinut paljastaa. Henkilökohtaisten kokemusten tasolle siirtyminen on sen sijaan voinut vaikuttaa perusmallisen luovan lukemisen lukupiiriin osallistuneiden voimistuneeseen kerronnalliseen itseymmärrykseen.

5 Kerronnallinen mielikuviutus

Kerronnallisella mielikuviutuksella tarkoitetaan ”kykyämme ajatella sen tuolle puolen, mikä vaikuttaa itsestään selvältä nykyhetkessä” (Meretoja 2019, 63). Kerronnalliseen mielikuviutukseen liittyy myös voimakkaasti mahdollisen tajun käsite, eli kyky kuvitella, miten asiat voisivat olla toisin.

Tässä luvussa tarkastelen, miten lukupiiriin osallistuneiden alku- ja loppuhaastatteluuissa voidaan havaita muutoksia osallistujien kerronnallisessa mielikuviutuksessa ja mahdollisen tajussa. Esittelen havainnot ensin luovan lukemisen lukupiirimallin osallistujien haastatteluuissa ja sen jälkeen metanarratiivisen luovan lukupiiriin osallistujien haastatteluuissa.

5.1 Luovan lukemisen lukupiiri

Tekemieni havaintojen perusteella voidaan sanoa, että luovan lukemisen lukupiiriryhmässä kerronnallisen mielikuviutuksen ja mahdollisen tajun laajenemiseen ovat vaikuttaneet sekä tekstit että tekstien perusteella ryhmässä herännyt keskustelu. Muutokset tulevat esiin vertailemalla osallistujien alku- ja loppuhaastatteluita, joten etenen yksilötasolla osallistujia kerrallaan nostoen esille tärkeimmät havainnot ja huomiot.

Alkuhaastattelussa Tuiskun vastaus kysymykseen *Voivatko kertomukset lisätä kykyä kuvitella uusia yhteisöjä tai ihmissuhteita* kommentoi sitä, miten kirjoja lukemalla voi oppia ymmärtämään erilaisia ihmisiä paremmin ja voi olla helpompi lähestyä erilaisia ihmisiä. Loppuhaastattelussa Tuisku korostaa kuitenkin, että vaikka kertomukset voivatkin lisätä kykyä kuvitella uusia yhteisöjä tai ihmissuhteita, tulee ihmisellä olla *halu* nähdä niitä: ”must tuntuu et siin pitää olla vaa oikee. Tai halu kyetä näkemään niitä.” Tuiskun vastauksesta ilmenee sen tiedostaminen, ettei kertomus itsessään toimi empatian lisääjänä, vaan ihmisellä tulee olla halu asettua toisen ihmisen asemaan ja tarkastella arvottomatta myös erilaisia ja itselle vieraita olemisen, kokemisen ja tuntemisen tapoja. Ihmisellä voi siis olla laaja kerronnallinen mielikuviutus, mutta jos hänellä ei ole halua tai kiinnostusta nähdä mahdollisuuksia, jotka kertomuksista voi nousta, ei hänen mahdollisen tajunsa voi laajentua.

Samaan ajatukseen viittaa Meretoja argumentoidessaan sen puolesta, ettei kertomusmuoto itsessään ole empatian lisääntymisen tae, eikä siten voida väittää, että kaunokirjallisuutta lukemalla ihminen automaattisesti muuttuu eettisemmäksi toimijaksi (Meretoja 2018, 89).

Loppuhaastattelussa kysytään, millaisia muutoksia lukupiiriin osallistuminen on tuonut mukanaan. Oona pohtii vastauksessaan, kuinka hänen elämässään on viimeisen puolen vuoden aikana ollut paljon muutoksia ja siksi on vaikea sanoa, mikä oivallus tai ajattelutavan muutos on aiheutunut nimenomaan lukupiirin vaikutuksesta. Luovan lukupiiritoiminnan voidaan kuitenkin nähdä toimineen positiivisesti myötävaikuttamassa ja tukemassa ajanjaksolla, jolloin suuria muutoksia on ollut. Kun kysytään lukupiiriin osallistumisen mukanaan tuomista uusista mahdollisuuksista, Oona osaa kuitenkin nimetä selkeän muutoksen: hän kokee, että ihmisluonnolle on tyypillistä jämähtää tiettyihin uskomuksiin siitä, mitä voi ja pitää tehdä. Lukupiirin ja tapaamisissa käytyjen keskustelujen myötä Oona on päässyt tuulettamaan omia uskomuksiaan ja katsomaan asioita uusista näkökulmista: ”Ni on, on mul kyl paljonki tullu semmosii, et ‘aa, voinkin tehdä näin’. Juttuja. Tai että pitäispä nyt kiinnittääkin tähän asiaan huomiota.” Lukupiirissä käyty keskustelu on lisännyt Oonan mahdollisen tajua, joka on keskeinen aspekti kerronnallisessa mielikuvituksessa. Osallistumisen myötä Oonalle on avautunut uusia toiminnan mahdollisuuksia. Nämä uudet toiminnan ja ajattelun mahdollisuudet ovat osaltaan tukeneet Oonan elämäntilannetta, jossa hän on ollut avoin muutokselle.

Myös Oonan kerronnallinen mielikuviutus on saanut vahvistusta lukupiirissä. Alkuhaastattelussa hän kertoo haluavansa lukea lisää kertomuksia, joissa on esillä erilaisia perheitä ja perhemalleja. Haastattelukysymysten vastauksista käy ilmi, että Oona kaipaasi vahvistusta omalle tunteelleen siitä, että perinteinen ydinperhe ei ole ainoa mahdollinen perhemalli, vaan on myös muita mahdollisia ja laajempia tapoja määritellä perhe. Loppuhaastattelussa Oona kertoo lukeneensa lukupiirin ulkopuolella Maggie Nelsonin romaanin *Argonautit* ja ilahtuneensa, sillä teoksen henkilöhahmot muodostivat perhemallin, joka poikkeaa perinteisestä ydinperheestä. Teoksen lukemisen myötä vahvistui tunne siitä, että on olemassa erilaisia mahdollisuuksia perheen perustamiseksi. Tämä kerronnallista mielikuvitusta lisäävä lukukokemus vahvisti Oonan mahdollisen tajua eli toiminnan mahdollisuuksia erilaisten perheiden perustamiseksi. Myös Kaisa kertoo myös loppuhaastattelussa lukeneensa romaanin Oonan vinkkaamana laajentaakseen omaa lukuhorisonttiaan:

On kuiteski kauheen mielenkiintosta kattoo, et jos joku niinku tykkää semmosista, et mitä se sit mahdollisesti siit niinku saa. Et kyl se on saanu mut niinku pohtimaan sitä, et... että tota, onks sitä kuitenkin sit liian turvallisilla vesillä, tai sillai niinku liian hyvin mukavasti tietää mikä musta on niinku hyvää. Sen takia mä esimerkiks luin sen Argonautit, ku [Oona] sano.

Kaisa koki, että teos pohjautui laajasti erilaiseen feminismin teoriaan, joka ei ollut hänelle tuttua. Kaisan mielestä teos oli kuitenkin ”tosi mielenkiintoinen, se oli hyvin kirjoitettu”. Tällä tavalla myös lukupiirin ulkopuolinen, osallistumisen aikana luettu romaani on sekä laajentanut Oonan mahdollisen tajua hänen henkilökohtaisessa elämässään että lisännyt Kaisan kerronnallista mielikuvitusta avaamalla hänelle pääsyn uudentyyppisen kirjallisuuden äärelle.

Myös Aleksin haastatteluista nousee esille muutos kerronnallisessa mielikuvituksessa. Alkuhaastattelussa Alekski pohtii vastausta kysymykseen *Jos yrität kuvitella ihmiskunnan vuonna 2060, millaisia tapahtumakulkuja kuvittelet ja millaisiin tulevaisuuksiin ne johtavat* sitä kautta, mitä hyötyjä ja etuja teknologian kehittyminen voi tulevaisuudessa ihmiskunnalle tuoda. Loppuhaastattelussa hän pohtii vastausta lukupiirissä luetun Doris Lessingin dystooppisen teoksen *Eloonjääneen muistelmat* kautta. Alekski pohtii vastauksessaan, miten dystooppisessa tulevaisuudessa ihmisten elämäntarinat voivat olla surullisia ja kuinka niissä on usein kurjuutta ja niukkuutta. Loppuhaastattelun vastauksen perusteella voidaan päätellä, että Aleksin ajatukset tulevaisuuden ihmiskunnasta ja yhteisöistä ovat laajentuneet luetun teoksen perusteella ja käsitys ihmisten rajallisista toimintamahdollisuuksista ilmastonmuutoksen jälkeisessä maailmassa näkyy korostuneena. Kerronnallinen mielikuviutus on siis lisääntynyt lukupiirissä luetun teoksen ja siitä käydyn keskustelun myötä.

Alekski reflektoi loppuhaastattelussa lukupiirin tapaamiskertaa, jolla käsiteltiin äiti-lapsisuhteita. Hän nostaa esille kertomusten potentiaalin lisätä kykyä kuvitella uusia lapsi-vanhempisuhteita ja antaa esimerkkitalanteen:

Voi olla erilaiset niinku lapsi-vanhempisuhteet niinku tai että osaa kuvitella, että voi olla sellanen tilanne, että itsellä ei ole kovin hyvät välit vanhempiin ja sitten voi – semmonen henkilö voi lukee tarinoita tai kuulla muiden kokemuksii ni sit voi tulla semmonen olo, et voi olla toisenlaisetki. Hyvätkin välit.

Tämän kerronnallista mielikuvitusta lisänneen ajatuksen Alekski kertoo heränneen lukupiirissä käydyn keskustelun tiimoilta. Samalla tapaamiskerralla tehtiin myös kirjoitusharjoitus, jossa tehtävänantona oli kirjoittaa puhelinkeskustelu äidin kanssa. Tehtävän avulla osallistujat pääsivät peilaamaan novellin teemaa omaan elämäänsä ja kokemuksiinsa. Kirjoitettujen tekstien avulla keskustelussa päästiin henkilökohtaisemmalle keskustelun tasolle, mikä mahdollisti Aleksin kerronnallisen mielikuvituksen kasvun. Voi siis tulkita, että Aleksin kerronnallinen mielikuvitus ja ymmärrys erilaisista vanhemmuuden ja lapsena olemisen tavoista kasvoi lukupiirissä luetun tekstin ja sen perusteella käydyn henkilökohtaisen keskustelun myötä.

Myös toinen lukupiirissä luettu teksti, katkelma romaanista *Muumilaakson marraskuu* herätti Aleksissa ajatuksia. Hän mainitsee katkelman vastatessaan kysymykseen kirjallisuuden potentiaalista avata uusia mahdollisuuksia: Alekski kertoo, kuinka positiivissävytteinen tarina voi innostaa ihmistä toimimaan samalla tavalla ja kehittymään tietyllä elämänalueella saadessaan kimmokkeen uudenlaiseen toimintaan. Negatiivissävytteinen, surullinen tai apea tarina voi Aleksin mukaan antaa vertaistukea tai sellaisen luettuaan voi uppoutua suruun itsekin. Alekski kertoo katkelman jääneen hänen mieleensä pitkäksi aikaa ja nimeää sen yhdeksi vaikuttavaksi lukukokemukseksi lukupiirin aikana. *Muumilaakson marraskuu* -katkelma oli Tuiskun valitsema teksti tapaamiskerralla, jolla lukupiiriin osallistuneet saivat kukin tuoda itse valitun tekstin ryhmään luettavaksi. Voidaankin todeta, että Aleksille merkittävä ja ajatuksia herättänyt lukukokemus syntyi osin sen tuloksena, että hän luki toisen valitseman tekstin, jota hän itse ei välttämättä olisi päättänyt lukemaan.

Luovan lukemisen lukupiirissä toisten suosittelemat tai luettavaksi valitsemat teokset ovatkin olleet merkittävässä roolissa kerronnallisen mielikuvituksen lisääjänä. Eniten uusia näkökulmia osallistujat kokevat saaneensa kirjallisuudesta, johon ei itse tulisi tarttuneeksi: kirjat, joita ei ole itse valinnut omaa maailmankuvaa tukemaan avaavat uusia näkökulmia, joiden kautta mahdollisen taju laajenee. Tuisku sanallistaa loppuhaastattelussa muutoksen ajattelussa, joka hänellä on lukupiirissä käydyn keskustelun perusteella tapahtunut. Aikaisemmin Tuisku on jättänyt herkästi kesken sellaiset kirjat, jotka eivät ole vaikuttaneet kiinnostavilta, ”oman tyylisiltä”. Lopputapaamisessa käydyn keskustelun myötä hän kuitenkin kertoo oivaltaneensa, että juuri ne kirjat, jotka eivät tunnu valmiiksi omalta, ovat niitä kirjoja,

jotka pakottavat oman mukavuusalueen ulkopuolelle ja opettavat jotakin uutta ja tarjoavat itselle uusia näkökulmia. Loppuhaastattelussa Kaisa kysyy, miksi lukea aina vain omaa lempikirjaa tai -genreä ja pysyttäytyä itselle tutuissa maailmoissa, kun tarjolla on kirjallisuuden noutopöytä kaikkine uusine makuineen ja kokemuksineen:

Toisaalta tietää esimerkiksi, että ku lähtee lukemaan jotain Dickensii tai Austenii, nii, tai jotai niinku venäläistä, ni mä tiedän, mitä mä saan ja se on just niinku sellasta, et sä syöt sitä ruokaa mitä sä mieluiten syöt. Sit sä meetki semmoseen johonki tieks niinku semmoseen ruokapöytään mis on niinku... "nii mä kyl vegaaniherkuist kans yleensä siis tykänny mut mitä *tää* arabialainen tai *tää* tällanen, et ottasko". Ni sit ku tavallaan, ku lapselle sanotaan, et maista nyt ees vähän. Ni sillonhan kirjallisuudella on myös se merkitys, että se haastaa sun omat mieltymykset.

Lukupiiriin osallistuminen itsessään on jo kerronnallista mielikuvitusta lisäävä teko, sillä osallistuja antautuu sellaisten tekstien vaikutuspiiriin alaiseksi, joita ei itse olisi valinnut. Oman lukumaun laajentaminen kasvattaa kerronnallista mielikuvitusta, sillä se pakottaa sellaisten ajatusten, asioiden, kokemusten ja tunteiden äärelle, jotka itselle saattavat tuntua vierailta. Mikäli lukijalla on kyky ja halua nähdä muutos, hän voi myös nähdä uusien näkökulmien mahdollistamia muutoksia itselle ja toisille.

Kirjallisuustiedettä opiskeleva Suvi pohtii vastauksessaan kysymykseen kertomusten kyvystä voida lisätä kykyämme kuvitella uusia yhteisöjä tai ihmissuhteita aihetta eri kulmista alku- ja loppuhaastatteluissa. Jo alkuhaastattelussa hän on ehdottomasti sitä mieltä, että kertomuksilla on kyky kykyämme kuvitella uusia yhteisöjä ja ihmissuhteita. Suvi kertoo oman ymmärryksensä laajentuneen, kun hän on lukenut muiden kirjoittamia tarinoita esimerkiksi perhesuhteista:

Sit on silleen et ahaa et näinkin voi elää niinku et ei oo tavallaan se enää semmonen esimerkiksi käsitys just vaan niinku semmosesta naisen ja miehen perustamasta ydinperheestä tai tälleen et [--] niinku et sit lukee just jostain erilaisista perheistä ni sit on silleen et ahaa et ei sen tarvi olla semmonen.

Loppuhaastattelussa Suvi pohtii kirjallisuuden merkitystä oman historiansa valossa. Suvi on kotoisin pieneltä paikkakunnalta, jossa hänen mielestään vallitsivat tietyt normatiiviset tarinat, ja mahdollisuudet toimia normista poiketen olivat vähäisiä. Hän on aiemmin haastattelussa

kertonut, että kirjojen ja internetin avulla hän sai kuulla maailmasta oman kotipaikkakuntansa ulkopuolella ja kuulemiensa tarinoiden kautta hänelle avautui uusia mahdollisuuksia toimia.

Niinku kun asuis vaan semmoses jossain pienellä [paikkakunnalla] mis on niit ihan muita samanlaisia ihmisiä [nauraa] ketkä on, kenel on kans tosi samanlainen tausta ku sulla niin sit tavallaan helposti just jää siihen et näin kaikki on ja tämmöttis kaikki on niinkun just luonnollisesti ja [---] et niinku ei oo mitään muita vaihtoehtoi mut et sit kun näkee, millasii muita ihmisii on jonain muina aikoina tai jossain muussa kulttuurissa tai jossain muussa paikassa tai tälleen eläny ja mimmosii kaikkii merkityksii niitten elämäs on ollu ni se on tosi paljo just laajentaa sitä et niinku et miten voi elää sen elämän eikä sen tarvii olla just se sama mitä kaikki sun ympärillä on eläny.

Suvi sanallistaa vastauksessaan kerronnallisen mielikuvituksen laajenemisen ja sen merkityksen yksilön omille toiminnan mahdollisuuksille oman elämänsä kertojana. Kirjallisuus toimii välittäjänä, joka tuo erilaiset kokemukset, elämät ja mahdollisuudet sinnekin, missä ympäristö tarjoaa suppeampia vaihtoehtoja. Esimerkiksi lukupiiriin osallistumalla on mahdollista kuulla tarinoita itselle uusista elämisen mahdollisuuksista, jotka muuten saattaisivat jäädä löytämättä.

Mahdollisen tajun laajeneminen ei koske vain tulevaisuuteen suuntaavaa mahdollisuuksien avautumista vaan on olennainen väline myös siinä, miten jäsenämme menneisyyttä ja historiaa. Suvin mukaan nykyhetkestä jää kirjallisuuteen jälki, jota tulevaisuudessa tulkitaan historiana: ”niistä hetkistä niin tulee meidän sukupolville ja muille ihmisille silleen niinku jälkiä siitä et hei tämmöstäkin elämää on ollu ja tämmösiikin ihmisii on ollu ja tämmöttiski on ajateltu”. Samaan ajatukseen mahdollisen tajun historiallisen ymmärryksen ulottuvuudesta viittaa myös Meretoja (2018, 94–95): kertomusten avulla voidaan tutustua menneen ajan mahdollisuuksiin ja toisaalta oivaltaa, että nykyhetki on tulevaisuuden menneisyyttä ja todellista, elettyä elämää eikä historian ennalta määrittämää.

Suvi nostaa esille myös sen, kuinka historiallisten teosten lisäksi myös itselle vieraista kulttuureista käsin kirjoitettu nykykirjallisuus voi lisätä ymmärrystä mahdollisuuksista: ”kans ku nykykirjallisuutta lukee ni sit siinäkin tulee silleen et eri maasta kotoisin olevat ni niil voi olla käsitys maailmasta ja olemassaolosta ihan erilainen ku mitä itellään”. Toisaalta on hyvä myös muistaa, ettei itselle vieraan kulttuurin teos automaattisesti ole omasta kokemusmaailmasta poikkeava, vaan on myös universaalimpia kokemuksia, joita koetaan ja

joista kirjoitetaan kaikkialla. Lukemisen avulla voi saada myös ymmärryksen siitä, miten vieraasta kulttuurista käsin kirjoitettu kertomus voi sanoittaa jonkin itselle tutun kokemuksen tai ajatuksen ja sillä tavalla tekee näkyväksi sen, miten samanlaisia ihmiset lopulta ovat kaikkialla.

5.2 Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri

Tekemieni havaintojen perusteella voidaan sanoa, että selkeimmät muutokset kerronnallisessa mielikuvituksessa ja mahdollisen tajussa pystyi metanarratiivisessa luovan lukemisen lukupiiriryhmässä löytämään vain Rasmuksen alku- ja loppuhaastatteluita vertaamalla. Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiristä nousee kuitenkin esille erilaisia teemoja kerronnallisen mielikuvitukseen ja mahdollisen tajuun liittyen. Etenkin opettajaksi valmistuvilla lukemisen vaikutus empatian lisääntymiseen korostuu puhuttaessa kirjallisuuden merkityksestä. Osallistujat nostivat alkuhaastatteluissa esille monia lukukokemuksia, joiden aiheuttamia kokemuksia voi kutsua kerronnallisen mielikuvituksen tai mahdollisen tajun laajenemiseksi.

Kirjallisuuden lukemisen ja empatian lisääntymisen yhteys tulee esille jo monen metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriin osallistuneen alkuhaastattelussa. Kirjallisuustiedettä opiskeleva ja opettajaksi suuntaava Siiri määrittelee sekä alku- että loppuhaastattelussa kirjallisuuden merkityksen laajasti. Hän ottaa huomioon sanavaraston kasvamisen ja kielitaidon kehittymisen, joka on tärkeää kommunikaatiotaitojen kehittymisen ja toisten ihmisten ymmärtämisen kannalta:

Tulee vähemmän ehkä väärinkäsityksiä ihmisten välillä kun pystytään sanallistaa omia kokemuksia ja sitä mitä me ajatellaan. Ja näkemään sitä miten just ne näkökulmat vaikuttaa siihen ja miten miten tyylikeinot vaikuttaa siihen miten me kerrotaan asioista ja me ei myöskään silloin ehkä väärintulkita muita jos on taustalla se et et kirjallisuudesta on kyky tavallaan hahmottaa tekstejä ja tarinoita ja nii et tää voi olla joku näkökulma sit myös se empatia et et ymmärretään et joku toinen voi, voi sanallistaa tän näin eikä se oo silloin väärin.

Siiri pohtii vastauksessaan kirjallisuuden merkitystä kommunikaatiotaitojen kehittymisestä ja niiden merkityksestä sille, miten ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa keskenään ottaen huomioon muiden ajatusten lähtökohdat ja näkökulmat. Tämä lisää Siirin mukaan

empatiakykyä ja kykyä suhtautua toisten ihmisten ajatuksiin avoimesti. Loppuhaastattelussa Siiri kommentoi sitä, miten kirjallisuus toimii ikään kuin peilinä, jota vasten omia kokemuksia ja ajatuksia voi tarkastella: ”Niin... niin ne niinkun antaa jonkun näkösen pinnan, mihin voi peilata sit ehkä omii tuntemuksiaan ja. Vaikkei niihin aina voi samaistuu niin ainakin sit empatiakyky ehkä kehittyä, ku kuvittelee, miltä jostain hahmost on vaiks tuntunu.”. Siirin vastauksesta voidaan päätellä, että hänen mielestään kerronnallinen mielikuvitus, eli toisten asemaan mielessään asettuminen ja uuden kuvittelu lisää empatiakykyä. Samaa mieltii alkuhaastattelussa Rasmus: ”Et joo kylhän se sellasta tiettylaista empatiaa myös – ku se just lukee et mitä hahmot ajattelee mielessään, varmaan kehittää myös”. Hän kuitenkin huomauttaa, ettei voi vetää suoria johtopäätöksiä samaistuttavien henkilöhahmojen ja tosielämän välille: ”ei siin voi mun mielest ihan suoraan voi yleistää et heheh tiiäks mä luin kirjaa mis yhel tyypil oli just samanlainen tilanne ja se tuns näin ja sä varmaan tunnet ihan just samalla tavalla”.

Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmässä nousee esille monia ennen lukupiiriä luettuja teoksia, joiden kautta kerronnallinen mielikuvitus on laajentunut. Maria mainitsee loppuhaastattelussa Aavikon kukka -romaanin merkityksellisenä lukukokemuksena. Afrikkalaisen naisen omaelämäkerran lukeminen ”kyl avas tosi paljon kaikkee niiku tai just, nii. Silleen et mitä tapahtuu toisella puolella maailmaa”. Maria toivookin, että kaikki lukisivat kyseisen romaanin, sillä kokee sen lisäävän ymmärrystä muiden ihmisten elämistä ja kokemuksista ja tuovan ne lähemmäs itseä kuin esimerkiksi uutisten kautta saatu tieto samoista asioista:

Jos ihmiset niiku lukis jotain tarinoita niikun jostain vähän kauempaa ni sitte niikun ne niiden ihmisten ongelmat siel tulis paljon konkree-konkreettisemmaks jos niiku vaik lukee jotain kirjallisuutta missä niiku puhutaan jostain vaikeist asioista toisel puolel maata maailmaa ku et jos niiku siitä vaa kuulee jossai niiku pikasesti jossai uutisissa jonku jutun ni ei see tuu niiku, ei se puhuttele yhtää samalla tavalla eikä se oo yhtää nii konkreettista.

Veera mainitsee Aavikon tyttäret -kirjan, joka ”kyl tosi konkreettisesti heitti ihan eri, eri kolkkaan ja näytti et miten erilais es elämäntilanteessa 15-vuotias tyttö on siel kun tääl Suomessa”. Molemmat teokset sijoittuvat Afrikkaan ja kertovat nuoren naisen elämästä. Siiri sanoo alkuhaastattelussa, että kaikki romaanit lisäävät ymmärrystä muiden elämäntilanteista ja niiden erityisyydestä, sillä kaikki ihmiset ja hahmot ovat erilaisia kuin itse on.

Rasmus nostaa alkuhaastattelussa esille vaikuttavana lukukokemuksena Kazuo Ishiguron romaanin *Nukkuva jättiläinen*. Teos käsittelee muistia ja muistisairautta, ja kuvaus sai Rasmuksen miettimään omia isovanhempiaan: ”niin sit siin niinku rupes miettimään vähä just tota noin just omii isovanhempii niinku eri näkökulmasta kun on muistisairautta sielläkin niin sit niinku se- sitä kautta tuli semmost tietynlaista lisänäkemystä sit siihen tilanteeseen.” Loppuhaastattelussa hän mainitsee saman teoksen kysyttäessä lukukokemusta, joka on auttanut ymmärtämään toisten ihmisten elämäntilanteita tai niiden erityisyyttä:

Siinä siinä tuli ajateltuu just tota noi tietyl taval omien isovanhempien elämää niinku tähetkist elämäntilannetta. Ja sellasta just et ei oikeen muista et mitä tapahtuu mut... mut kuitenkin sen et mitkä tärkeet asiat sieltä niinku muisti ja niinku ties et... ei välttämät muista miks mut se on tärkeetä.

Teoksen lukeminen on avannut Rasmukselle oven kuvitella omien isovanhempien kokemuksia ja tunteita tavalla, jota ei fyysisesti voi tavoittaa. Muistisairaus aiheuttaa muutoksia, joiden ymmärtämistä auttoi lukukokemus.

Muutokset kerronnallisessa mielikuvituksessa ja mahdollisen tajussa ilmenevät selkeimmin verratessa Rasmuksen alku- ja loppuhaastatteluita. Alkuhaastattelussa kysytään, *onko kirjallisuus avannut ajattelun, tuntemisen tai toiminnan mahdollisuuksia*, ja Rasmus pohtii asiaa lukutaidon kehittymisen kannalta, joka on mahdollistanut hänelle pääsyn yliopistopintojen pariin. Loppuhaastattelussa Rasmus vastaa samaan kysymykseen samaistumisen ja oman elämän suuntien pohtimisen kautta:

Joo, kyllähän se tuo aina niinku näkökulmia justiin ja... millai tykkää ajatella ja ehkä jos-joissain tilanteissa myös siihen miten suhtautuu toisiin et... onhan se sillee et jos jossain kirjas on niinku hahmoja jotka niinku jotenkin niinku tuntuu tosi samaistuttavilta niinku joko itsen tai sitten jonkun toisen ihmisen suhteen, niin se vaikuttaa just siihen niinku vähän et miten ehkä ajattelee nuo- jopa miten ajattelee siitä tai mitä ajattelee itestään että. Ja herkästi ajattelee et koska tää tyyppi oli tosi samanlainen kun mä, ja sen tarina meni näin ja pääty tommoseen, niin sit sitä voi arvioida et oisko tommonen niinku mulle itelleki mielekäs suunta, mihkä haluais lähtee. Tai onks se semmonen suunta mitä pitäs pyrkii välttämään.

Loppuhaastattelun vastauksesta näkyy pohdinta kerronnallisen mielikuvituksen laajenemisesta lukemisen seurauksena ja mahdollisen tajun kehittyminen: Rasmus pohtii, millä tavalla kirjallisuuden kautta saadut ajatukset, kokemukset ja toimintatavat voivat siirtyä

oman elämän valintoihin ja mahdollisesti ohjenuoriksi. Vastauksen perusteella voidaan nähdä muutos sekä Rasmusen kerronnallisen mielikuvituksen ja mahdollisen tajun suhteen.

Kirjallisuustiedettä opiskeleva Veera kertoo alkuhaastattelussa osallistuvansa parhaillaan myös toiseen lukupiiriin, jossa luetaan ei-eurooppalaista kirjallisuutta. Lukupiirissä saadut oivallukset kertovat kerronnallisen mielikuvituksen ja mahdollisen tajun sanallistamisesta:

Vaik se et lukee vaikka jonku nigerialaisen tyypin kirjottaman kirjan omasta maastaan ni se ei kuitenkaa tarkota että mä oikeesti tietäsin millasta se elämä siellä oikeesti siellä on, mut mä voin saada pienen vaikutelman siitä et miten vaik meidän elämät on erilaisii ja miten, miten erilaisii arvoja vaikka jollain, erilaisia ja toisaalta samanlaisia arvoja jostain Somaliassa tai Iranissa asuvalla henkilöllä voi olla, et kyl ne erilaisten tarinoiden ja erilaisten, erimaalasten ja eri, eri sukupuolisten ja eri ikästen ihmisten kirjottamat tarinat avaa aina jotain mikä liittyy just heidän lähipiiriinsä.

Veera kuitenkin myös kritisoi yksinkertaistavaa ajattelua, jossa helposti oletetaan, että yksittäisen kirjan tai kirjailijan lukeminen on avain kokonaisen kulttuurin tai maan ymmärtämiseen. Rasmus kritisoi kirjojen opettavaiseen näkökulmaan tuudittautumisen ajatusta myös: ”ei siin voi mun mielest ihan suoraan voi yleistää et heheh tiiäks mä luin kirjaa mis yhel tyypil oli just samanlainen tilanne ja se tuns näin ja sä varmaan tunnet ihan just samalla tavalla”. Yksittäisen teoksen lukemalla ei voi kuvitella ymmärtävänsä toisen ihmisen tai kulttuurin kokemuksia täysin, mutta sen avulla voi päästä lähemmäs ymmärrystä.

Alkuhaastattelussa Siiri sanoo kirjallisuuden henkilöhahmojen lisäävän ymmärrystä kuvitella, miten muut kuin itse ajattelisivat jossakin tilanteessa. Hän pohtii myös, kuinka myös moraalisesti väärin tekevän ihmisen eli ”pahiksen” ajatusmaailmaan voisi kirjallisuutta lukemalla tutustua:

Kaikki muut ihmisethän ovat erilaisia kuin minä nii ne aina lisää jollain tavalla sitä ymmärrystä et miten se hahmo on ajateltu siinä tilanteessa. [---] Jossain tekstissä tai kirjassa seurattu jollain tavalla myös sen ns pahiksen mielenmaisemaa ni varmaan ne ehkä laajentais eniten sitä et... jotenkin moraalisesti tavallaan myös väärin tekevän ajattelua.

Moraalisesti epäilyttäviä henkilöhahmoja sivuaa myös Rasmus, joka alkuhaastattelussa on pohtinut päähenkilöitä henkilöhahmoina, joihin lukijan hänen mukaansa oletetaan

muodostavan erityisen siteen. Silloin päähenkilön moraalittomuus nähdään erityisen korostuneena: ”ehkä se on niinku vähän silleen paha henkilö, mut sit ku se on se päähenkilö siinä, ni sit jotenki saattaa kuitenkin asettuu sen niinku päähenkilön, niinku puolelle siinä vaik sil ei ookaan ihan parhaat tarkotusperät.”

5.3 Johtopäätökset

Luovan lukemisen lukupiirissä kerronnallinen mielikuviutus on vahvistunut sekä lukupiirissä luettujen kaunokirjallisten teosten että ryhmässä käydyn keskustelun myötä. Oona kertoo, että lukupiirissä käydyn keskustelun myötä Oona on saanut uusia näkökulmia elämäänsä. Tuiskun loppuhaastattelussa korostuu ajatus siitä, että ihmisellä voi olla laaja kerronnallinen mielikuviutus, mutta jos hänellä ei ole halua tai kiinnostusta nähdä sen tuomia mahdollisuuksia ei hänen mahdollisen tajunsa voi laajentua. Omasta kirjamausta poikkeavien kirjojen lukeminen pakottaa pois itselle entuudestaan tuttujen näkökulmien, ajatusten ja toimintamallien keskeltä. Siksi toisten valitsemien, esimerkiksi lukupiirin järjestäjien tai muiden ryhmäläisten valitsemien tekstien lukeminen on tarjonnut uusia näkökulmia ja lisää kerronnallista mielikuviutusta esimerkiksi Kaisalle ja Aleksille. Aleksin kerronnallinen mielikuviutus erilaisista vanhemman ja lapsen suhteista kasvoi luettujen tekstien lisäksi myös niiden pohjalta käydyn henkilökohtaisen keskustelun myötä.

Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriin osallistuneista vain Rasmusen haastatteluista voidaan nähdä muutoksia kerronnallisessa mielikuviutuksessa ja mahdollisen tajussa. Alkuhaastattelussa Rasmus pohtii kirjallisuuden mahdollisuuksia lukutaidon kannalta, kun taas loppuhaastattelun vastaus samaan kysymykseen pohtii kerronnallisen mielikuviutuksen laajenemista lukemisen seurauksena ja mahdollisen tajun kehittymistä: Rasmusen mukaan kirjallisuuden kautta saadut ajatukset, kokemukset ja toimintatavat voivat siirtyä oman elämän valintoihin ja mahdollisesti ohjenuoriksi. Loppuhaastattelun vastauksen perusteella voidaan nähdä muutos sekä Rasmusen kerronnallisen mielikuviutuksen ja mahdollisen tajun suhteen.

Muilla metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriin osallistuneilla ei ole näkyvissä muutoksia kerronnallisessa mielikuviutuksessa tai mahdollisen tajussa, mutta he nostavat esille runsaasti lukukokemuksia, joissa he sanallistavat kerronnallisen mielikuviutuksen tai

mahdollisen tajun korostuneen. Vaikka metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirissä muutoksia ei voida osoittaaakaan, ei aineiston pienuuden ja vastausten ainutlaatuisuuden vuoksi voida kuitenkaan väittää, etteikö metanarratiivisessa luovan lukemisen lukupiirissä voisi tapahtua muutoksia kerronnallisessa mielikuvituksessa ja mahdollisen tajussa.

6 Kerronnallinen dialogisuus

Kerronnallisella dialogisuudella tarkoitetaan sitä, kuinka kerronnallisen identiteettimme rakentuminen ja muodostuminen tapahtuu dialogisessa suhteessa muiden ihmisten tarinoiden ja näkökulmien kanssa. Meretojan mukaan ”dialogisuuden vahvistaminen on avoinna olemisen kyvyn vahvistamista”. Dialogisuus ei Meretojan (2019, 65) mukaan tuota välttämättä lisää faktuaalista tietoa, vaan monimutkaistaa kykyämme nähdä ja tarkastella maailmaa, sillä nyt siihen on tullut uusi kulma lisää. Kerronnalliseen dialogisuuteen liittyy myös voimakkaasti kerronnallisen välitilan käsite: kerronnallisella dialogisuudella on kyky rakentaa uusia, intersubjektiivisiä kerronnallisia välitiloja.

Tässä luvussa tarkastelen niitä tapoja, joilla kerronnallisen dialogisuuden vahvistuminen on havaittavissa lukupiiriin osallistuneiden keskustelussa. Käsittelen ensin havaintoja ja mahdollisia muutoksia luovan lukemisen lukupiirimallissa ja se jälkeen metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirimallissa. Koska kerronnallinen dialogisuus on vahvasti kytköksissä ryhmädynamiikkaan ja ihmisten keskusteluyhteyteen, nostan tässä luvussa analyysini keskiöön ryhmän merkityksen muutoksille.

6.1 Luovan lukemisen lukupiiri

Tekemieni havaintojen perusteella voidaan sanoa, että luovan lukemisen lukupiiriryhmässä kerronnallinen dialogisuus vahvistui ja kehittyi. Tapahtuneisiin muutoksiin vaikutti ensisijaisesti lukupiiriin rakentunut turvallisen keskusteluyhteyden kerronnallinen välitila, joka oli avoin kerronnallisen dialogisuuden kehitykselle.

Kuten tutkimusaineisto ja -menetelmäluvussa kerroin, luovan lukemisen lukupiirimalli rakentuu kirjallisuusterapeuttisen työskentelyn mallien ja luovan lukemisen periaatteiden pohjalta. Lukupiirin toimintaperiaatteita ovat kirjallisuuden merkitys lukukokemusten ja keskustelun välittäjänä, arvon antaminen osallistujien omalle äänelle ja kokemuksille, kannustaminen ja hyväksyvän ilmapiirin ylläpitäminen. Havaintojeni perusteella luovan lukemisen lukupiirissä nämä periaatteet toteutuivat, ja niiden avulla ryhmässä muodostui

henkilökohtaisille kokemuksille, avoimelle dialogille ja arvostavalle keskustelulle avoin tila. Myös osallistujien mahdollisen taju laajeni niin omien kuin muiden ihmisten toiminnan mahdollisuuksien ymmärtämisen suhteen, sillä turvallinen tila ja avoin keskusteluyhteys mahdollistivat henkilökohtaisten kokemusten jakamisen.

Henkilökohtaisten, kipeidenkin kokemusten jakaminen vaatii luottamuksen ilmapiirin ja kunnioittavan läsnäolon lukupiiritapaamisilla ja osallistujien kesken. Viimeisen tapaamiskerran loppurefleksiossa Tuisku kertoo kokeneensa ryhmäpiiriin syntyneen tilan turvalliseksi ja tähän kommenttiin kaikki haastatellut palasivat loppuhaastattelussa. Ryhmään osallistumista luonnehdittiin pysähdykseksi arjen keskellä ja siellä koettiin olevan ilmapiiri, jossa kaikilla on mahdollisuus kertoa omia ajatuksiaan ilman häiriöitä tai tuomitsemisen pelkoa. Ryhmää kutsuttiin turvalliseksi tilaksi, jossa on mahdollista kehittyä myös ihmisenä sen lisäksi, että olisi vain jaettu tulkintoja luetuista teksteistä. Lukupiiritapaamiset koettiin paikkana, jossa pystyi ylittämään oman mukavuusalueensa rajat ja löytämään itsestään uusia toiminnan mahdollisuuksia. Oona kokee, että ryhmään osallistuminen toi mukanaan onnistumisen kokemuksen:

Ekal kerral mua just jännitti hirveesti se et uskallaks mä sanoo mitään ja paljastun typeryydeksi ja... ja mun ajatukset on tyhmiä ja sit se, et ymmärräkö oikein näit tekstei ja sanonko jotain tosi noloo ni sit mä vaan päätin et nyt mä käynki täs ryhmässä, en jättäyty sivuun ja mieti noita asioita vaan sanon vaan ja osallistun vaan ja keskustelen vaan, ni se on ollu ihan supervoimauttavaa ja kivaa. Toivon et mä saan siitä muuhunkin elämään lisää.

Omien ajatusten tärkeyden ja niiden jakamisen merkityksen lisäksi kaikilla osallistujilla korostui tunne myös siitä, että muiden ajatusten ja tulkintojen kuunteleminen oli hedelmällistä. Loppuhaastattelussa Tuisku kertoo, että tämän huomion myötä myös arvostus omia mielipiteitä ja niiden kertomisen tärkeyttä kohtaan kasvoi:

Must tuntuu et mä oon ehkä alkanu ymmärtää enemmän miten paljon merkitystä sil on et keskustele asioista muiden kaa ja oikeesti kuuntelee toisten näkemyksii asioista. Ja ehkä sen kautta myös alkanu oppii ajattelee et ehk omillaki näkemyksillä on merkitystä vaik ne itest tuntuu tosi mitättömiltä ni, ni et ehkä niil sit jollekki toiselle on merkitystä.

Myös ääneen lukemisen koettiin lisäävän ryhmähenkeä. Kaisa oli viimeisellä tapaamiskerralla ja loppuhaastattelussa maininnut, kuinka ääneen lukiessa ”melkeen sen toisen äänen voi kuvitella niinku resonoivan itsessä, ku meil luetaan samaa tarinaa. Me ollaan niinku siin samassa.”. Myös Oona viittasi loppuhaastattelussaan Kaisan huomioon: ”se toi jotenki myös fyysisel tasol meijät yhteen. Se jotenki kyl lähensi. Ja sitte se jotenki... naulitsi siihen hetkeen eri tavalla, ku et jos oltais oltu vaik hiljaa, kaikki ois lukenu iteksee”. Ääneen lukeminen teki konkreettiseksi sen, että tekstin äärellä todella oltiin fyysisesti ryhmässä, toisten ihmisten kanssa, mikä pakotti keskittymään tekstiin eri tavalla kuin itsekseen lukiessa. Ääneen lukemisen koettiin lisäävän me-henkeä ja lähentävän ryhmää, mikä rakensi tilaa luottamukselliselle keskusteluyhteydelle, jossa luovan lukupiiritoiminnan periaatteet saattoivat toteutua.

Esimerkkinä turvallisen tilan ja kunnioittavan keskusteluyhteyden merkityksestä kerronnallisen dialogisuuden kehittymiselle on lukupiiriryhmässä käyty keskustelu äidin ja lapsen välisestä suhteesta. Lukupiirissä oli luettu Claire Castillionin novelli *Pesäero* teoksesta *Äidin pikku pyöveli*, jonka teemana on äiti-tytär-suhte. Oona mainitsee äidin ja tyttären suhteen ”zonen” käsitteen:

Oona: Samaistun myös tähän, koska mäkään en ymmärrä mitään mitä mun äiti puhuu, ja aina ku mä yritän puhuu sille jotain tärkeätä, ni seki alkaa puhuu jostain... Nyt mä oon opetellu siihen, et meil on sellanen zone, oma tapa kommunikoida, et ymmärretään jotain.

Kaisa: Mitä siinä zonessa voi puhua?

Oona: No aika semmosii arkisii asioita [---]

Kaisa: [---] Mietin just ku oltiin neljä päivää siel [matkalla tyttären kanssa] et onks meilläki joku semmonen zone... Et onko asioita mistä minun ei sovi kysyä mitään, koska ”mä en haluu puhuu tost, älä taas viitti”.

Muut osallistujat tunnistavat ”zonen” käsitteen, joka viittaa äidin ja tyttären väliseen kasvukipuiluun ja pesäeroon, joka jokaisen on joskus tehtävä. Kaisa, joka on itse äiti reflektoi käsitettä sekä äidin että tyttären näkökulmasta: ”Ni ku tää zone on jollain tavalla myös lohdullinen ajatus.” Henkilökohtaisen kokemuksen jakaminen, sanoittaminen ja muiden tunnistamisen reaktiot rakentavat intersubjektivisen, kerronnallisen välitilan, jossa muiden kertomuksiin voi reagoida, niitä voi reflektoida ja tunnustella.

Lukupiiritapaamisessa luetun tekstin ja siitä käydyn keskustelun perusteella Alekski kertoo loppuhaastattelussa, kuinka hänen näkökulmansa asiaan oli laajentunut: ”Siihen löyty meidän piirissä hyvin erilaisia niinku näkökulmia kans siihen et minkälaista se [äiti-tytär-suhte] voi olla. Se voi olla erilaista, ja voi tehdä noin tai näin ja kokee, et mä oon tehny näin ja voisin kokeilla ehkä jotain tommostaki.”. Aleksin vastauksesta käy ilmi, kuinka erilaisia näkökulmia aiheeseen löytyi nimenomaan osallistujien kesken käydyn keskustelun sisällä eikä niinkään luetusta teoksesta itsestään. Alekski kokee nyt voivansa ”kokeilla ehkä jotain tommostaki”, mikä kertoo kerronnallisen dialogisuuden lisänneen herkkyyttä kuvitella uusia toiminnan mahdollisuuksia myös omassa elämässä.

Myös Oona koki oppineensa keskustelun avulla ymmärtämään paremmin toisten ihmisten elämäntilanteita ja niiden erityisyyttä: ”siinä lukukerralla nyt ainakin tuli sellanen olo, et pääsee lähemmäs niitä muita ihmisiä tai siis siinä meidän piirissä nimenomaan että ku oli sitä yhteistä keskustelua ni tuli muitten näkökulmia nii niitten kautta justinsa.” Nämä oivallukset syntyivät ryhmässä luettujen tekstien teemojen ja niiden pohjalta käydyn avoimen keskustelun tuloksena, jonka turvallinen ja avoin ilmapiiri mahdollisti. Anna Mikkonen (2011, 84) käyttää teoksista nousevista teemoista tai tarinoista ”sillanrakentajien” käsitettä. Sillanrakentajat mahdollistavat Mikkosen mukaan toisilleen vieraiden ihmisten keskustelun henkilökohtaisistakin aiheista, koska yhteinen lukukokemus on nostanut teeman tai aiheen käsiteltäväksi. Lukupiirissä luettu novelli toimi sillanrakentajana osallistujien kesken ja mahdollisti keskustelun aiheesta, josta puhuminen voisi muuten tuntua vaikealta tai kiusalliselta vieraiden ihmisten kanssa. Ajatus kertomuksista sillanrakentajina kietoutuu yhteen kerronnallisen toimijuuden ja sen dialogisen luonteen kanssa: kerronnallinen identiteetti rakentuu dialogisissa suhteissa muiden kerronnallisiin identiteetteihin (Meretoja 2019, 65). Kerronnallisen dialogisuuden vahvistumisen kautta myös ryhmäläisten kerronnallinen mielikuvitus laajeni: haastatellut kokivat, että muiden ryhmäläisten kertomien kokemusten myötä he käsittävät nyt laajemmin, millaisia eri muotoja toteuttaa äidin ja tyttären suhteita on olemassa.

Ohjaajan merkitys lukupiirin turvallisen tilan syntymiselle ja kerronnallisen dialogisuuden kehittymiselle on olennaista. Tässä piirissä ohjaajia oli kaksi ja he molemmat osallistuivat tapaamisiin sekä ohjaten keskustelua ja esittäen kysymyksiä, että osallistuen tekstien käsittelyyn muiden lukupiiriläisten kanssa: ohjaajat osallistuivat tekstien lukemiseen ääneen, he kertoivat omia tulkintoja ja ajatuksia testeistä ja niiden teemoista ja tekivät

kirjoitustehtäviä muiden osallistujien kanssa. Ohjaajien rooli ei ollut vain pysyä etäisenä tarkkailijana vaan he olivat muiden keskustelijoiden kanssa samalla viivalla jakamassa henkilökohtaisiakin ajatuksia ja tunteita. Toinen ohjaajista avaa omaa tulkintaansa Tito Collianderin novellista *Venetsia elokuussa 1962*:

Ehkä sit mul jäi jotenki kans toi, et miksei se työ enää tuntunukkaa merkitykselliseltä sen jälkeen ku se lapsi oli lähteny. Mä en tiedä, et oliko tässä jotenki silleen, et se ei... et se ei tuo tässä esiin, et ymmärtääkö se itse sitä syytä. [--] Että mitä... Tuntu se reaktio silleen, et tietenkään mikään ei suju, kun sulla on iso trauma takana. Mutta ehkä se oli psykologi-minä.

Sitaatissa ohjaaja viittaa ammatti-identiteettiinsä psykologian opiskelijana ja pohtii sen merkitystä tulkinnalle. Ohjaajien tapa kertoa tulkintoja ja ajatuksia ei siis eroa muiden osallistujien tavasta vaan he refleктоivat jonkin verran tuntemuksiaan ja empivät tulkinnoissaan samoin kuin muutkin osallistujat. Tämä vähentää tunnetta ohjaajien roolista valvojina ja tarkkailijoina, mikä mahdollistaa suoritusvapaan osallistumisen ja avoimen keskusteluyhteyden.

Viimeisellä tapaamiskerralla toinen ohjaajista kommentoi tapaamiskerroilla syntynyttä avointa keskustelua ohjaajan näkökulmasta:

Niin, ni tota, kirjottanu myös mun ohjaajapäiväkirjaan sitä, että musta on ihanaa, kun meillä on piiris ihmisii, jotka on kaikki niinku ihan eri niinku, elämäntarinoista. Ja sit must on ihanaa ku joka kerta tulee se, et "mut mitä sä ajattelet tästä ja mitä sä ajattelet tästä ku sulla on ihan eri kokemus?" ja se on ollu aina jotenki sairaan hauskaa.

Ohjaaja kertoo myös osanneensa odottaa hyvää keskustelua jo siinä vaiheessa, kun oli tutustunut osallistujiin alkuhaastatteluiden kautta. Oona kommentoi turvallista tilaa sen merkityksellisyyttä pohdiskelemaan sävyyn vielä viimeisen tapaamiskerran päätteeksi: ”No mulla kyllä nyt meni tänne jonnekki tosi syvälle toi Tuiskun kommentti siitä että täällä oli turvallista. Mä meen kotiin ja mietin sitä.”. Ryhmän viimeisellä tapaamiskerralla suunniteltiin myös lukupiiritoiminnan jatkamista kevätlukukaudella samalla kokoonpanolla, vaikka virallinen tutkimushankkeen lukupiiritoiminta päättyikin.

6.2 Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri

Tekemieni havaintojen perusteella voidaan sanoa, että metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmässä kerronnallinen dialogisuus korostuu luettujen tekstien tulkintojen jakamisen kautta: metanarratiivisen tekstin kerronnallinen ja temaattinen solmukohta avataan yhdessä tulkinta tulkinnalta. Tässä ryhmässä ilmenevään kykyyn osata tulkinta metanarratiivisia, haastaviakin tekstejä vaikuttaa ryhmään osallistuneiden kirjallisuustiedettä opiskelevien osallistujien aiemmat tiedot, taidot ja innostus. Kaikkien osallistujien tulkinnosta ja havainnoista koostuu yhteinen tulkintakehys, jossa jokaisen panos on tärkeä. Yhdessä kootun tulkinnan myötä osallistujille syntyy loppuhaastatteluissa toistuva ajatus siitä, miten lukupiirille ominainen, kunnioittava tapa keskustella ja arvostaa muiden tulkintoja ja ajatuksia tuntui luontevalta ja että sen tuominen myös arkiseen keskusteluun voisi lisätä merkityksellisiä, hedelmällisiä keskusteluita ja avata erilaisia keskusteluyhteyksiä.

Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmän keskustelu keskittyi tekstin ”arvoituksen” ratkaisemiseen, kerronnallisen pulman selvittämiseen yhteisvoimin erilaisia tulkintoja yhdistellen ja avoimesti keskustellen. Esimerkkinä tällaisesta yhteistyöstä on eräällä tapaamiskerralla ääneen luettu niminovelli Margaret Atwoodin novellikokoelmasta *Siniparran muna* ja sen kerronnallisen rakenteen avaamisessa ja temaattisen sisällön tulkinnassa. Novellissa päähenkilö tutustuu tarinaan Siniparran munasta kirjoitustehtävän kautta, jossa tulee kirjoittaa tarina uudelleen jonkin toisen hahmon näkökulmasta. Toisessa katkelmassa päähenkilön elämässä tapahtuu käänne, kun hänen itsestänselvyytenä ottamansa ja vaarattomana pitämänsä aviomies osoittaa merkkejä salasuhteesta. Päähenkilö käsittelee parisuhteensa muuttunutta tilaa peilaamalla sitä tarinaan Siniparran munasta. Tekstin lukemisen jälkeen ohjaaja johdattelee kysymyksillä keskustelua siihen, miten Siniparran munan henkilöt, tarinan rakenne ja tarinan opetus rinnastuvat kehyskertomukseen ja päähenkilön parisuhteeseen. Keskustelu etenee ajatuksesta ja tulkinnasta toiseen jouhevasti ja osallistujat tukevat toistensa tulkintoja myötäilevillä äännähdyksillä ja innostuneilla huudahduksilla:

Ohjaaja: Mm. [Tauko] no siin onkin aika mont vaihtoehtoo.

Rasmus: On. Ja kaikki ihan perusteltuja mun mielest.

Siiri: Mut jotenkin toi tommosen kielletyn teema silti et... siel huonees on nyt jotain mikä ei kuulu avioliittoon. Se ---

Rasmus: Mm.

Siiri: Ehkä sit saattaa houkutella Ediä tai ehkä s... En tiä.

Rasmus: Mm-m.

Maria: Niin voisko se olla niinkin, että periaattees et se... et se olis se Sally ois se velho ja Ed olis niinkun... öö sitten joku näistä tytöistä. Ja sitten... sitten se vois olla vaik se ---

Rasmus: Marylynn ois sit se... öö kielletty huone.

Maria: Huone. Niin.

Veera: Mm. Mm.

Siiri: Aaa. totta!

Ohjaaja: Mm-m.

Keskustelu jatkuu yhteistä tulkintaa rakentaen. Tapaamiskerran päätteeksi osallistujat keskustelevat, mikä teksti tai muisto lukupiiritapaamisista on jäänyt tärkeimpänä mieleen:

Siiri: Mul ei ehkä niinku tiettyi tekstejä mut semmosii herkullisii hetkii. Niit kun me aina... mun mielest joka kerrassa on ehkä ne kun me jotenki yhtäkkii oivalletaan ja jäädään...

Rasmus: Mm!

Siiri: Jonkun tulkinnan äärelle...

Veera: Joo. Joo [Naurua]

Rasmus: Joo ja var... joo ja varsinkin se on vähän... ne on monesti vähän piilotetumpii.

Siiri: Mm.

Rasmus: Ja sit sellasii vähän hassumpii tulkintoja ja esimerkiks tällä kertaa mun mielest toi hammaslääkäri oli sellanen. [---] Sellanen niinku kunnon et en mä tiä olik siinä edes mitään niinku juttua mut. [---] Sit ne sit sit just kun löys sen jutun niin se tuntu tosi siistiltä sillee nii et.

Ohjaaja: Mm.

Maria: Mm-m. [Naurua]

- Veera: Joo ja se on hauska kun ei tarvii olla oikeessa vaan voi vaan niinku pallotella noita ja sit huomata ne liittyykin ehkä oikeesti toisiinsa...
- Siiri: Mm.
- Maria: Nii!
- Veera: Ja avaa sitä tulkintaa. Kun ei noihin juttuihin pääsis omas pääs kuitenkin yksin, sillee kiinnittyis luultavasti siihen ekaan tulkintaan ja sit jos oikeen lähti kaivaan niin löytäis jotain muuta mut täällä kun tulee lisää mielipiteitä paljon niin... sit se on.
- Maria: Nii, täs kyl näkee tosi hyvin et miten niinku eri lail kaikkien ajatukset toimii tai sillee,
- Veera: Joo.
- Maria: Kaikil tulee vähän jotain erilaist.

Ryhmä on yhtä mieltä siitä, että keskustelu on edennyt tavalla, jossa jokaisen mielipide, ajatus ja tulkinta on saanut jalansijaa yhteisen tulkintakehyksen muodostamisessa. Kaikkien panos nähdään tärkeänä, sillä kuten Veera sanoo, yksin jää usein vain yhden tulkinnan varaan ja ripustautuu siihen. Rasmus kokee, että hänen tulkintansa novellin hammaslääkäristä oli vertauskuvallinen ja ”piilossa”. Hän ilahtuu siitä, että löysi tulkinnan ja siitä, että se otetaan ryhmässä vastaan innostuneesti.

Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmässä kerronnallista dialogisuutta vahvistavana tekijänä nousee esille ryhmän kahden kirjallisuustiedettä opiskelleen osallistujan laajempi, teoreettinen ymmärrys metanarratiivisista teemoista. Tämä saattaa lisätä ryhmän valmiuksia tulkita metanarratiivisia tekstejä. Kirjallisuustiedettä opiskelevien on helpompi havaita ja sanoittaa metanarratiivisten kertomusten kerronnallista rakentuneisuutta pohtiva rakenne tai kertomista tematisoiva luonne. Siksi lukupiiriin osallistuneet kirjallisuustieteenopiskelijat ovat olleet tärkeässä roolissa vaikuttamassa siihen, millä tasolla tekstejä tulkittiin. Esimerkiksi Rasmus kertoo, että lukupiiriin osallistuneet kirjallisuustieteen opiskelijat antoivat ”tiettyä ektraa” ryhmässä käytyihin keskusteluihin, sillä heillä oli ”tietynlaista alan osaamista vähän korkeammalta tasolta”. Veera, toinen kirjallisuudenopiskelijoista, reflektoi loppuhaastattelussa omaa rooliaan ryhmässä ja pohtii, oliko teoriakulman tuominen mukaan aina tarpeellista. Ryhmän kerronnallisen dialogisuuden vahvistumisen kannalta kirjallisuudenopiskelijoiden panos oli kuitenkin tärkeä.

Ryhmässä käydyt keskustelut ovat olleet merkityksellisiä ja monet haastatelluista kertoivat muutoksista, joita ryhmän keskustelut ovat tuoneet. Loppuhaastattelussa Siiriltä kysyttiin, millaisia mahdollisuuksia lukupiiri on tarjonnut. Siiri kertoo, että lukupiiri on ”kehittänyt myös semmost keskustelutaitoa ja toisten huomioon ottamista ja sitä et miten voi omaa ajatteluaan niinku sillai hetkessä muuttaa jo- jonkun toisen sanoman perusteella”. Siiri jatkaa pohtimalla, miten arjessa käyty keskustelu voisi olla hedelmällisempää, jos se olisi samanlaista kuin lukupiirissä käyty:

Tuntuu et arjessa keskustelut helposti on sitä et jokainen puolustaa omaa näkökantaansa. Mut lukupiirissäki, niinku juteltiin että tota... öö... ku kaikille antaa tilaa ja jotenki vaiks itse sanois jonkun tulkinnan, sitten joku toinen sanoo erilaisen ja sit saaki ite kiinni siitä ja herää taas uus tulkintayhteys. Ni sellanen lempeellä tavalla toisten ajatuksist ja tulkinnoista vaikut- öö... vaikuttaminen ja... ja oman ajatuksen muuttuminen niin pienessä ajassa ni... se on varmaan sellanen mitä vois olla ehkä arkielämässä myös, muistaki asioist keskustelles enemmän.

Myös Veera mainitsee keskustelun merkityksen lukupiirin vaikutuksissa: ”lukupiireissä tuntuu aina siltä et yhteys lukupiiriläisiin on se yks tärkeimmistä et voi olla yhtä tärkeä kun se itse teosten lukeminen tai jopa tärkeempikin”. Veera myös korostaa, että ei tulisi kiinnittyä vain omaan ajatukseen siitä, mitä pitää oikeana vaan kuuntelee muiden tulkintoja, sillä on rajoittavaa kuvitella oman näkökulman olevan ainoa oikea.

Osallistujien loppuhaastatteluista nousee esille ajatus siitä, miten merkityksellistä vieraiden ihmisten kanssa keskustelu on ollut. Maria kertoo, että lukupiiriin osallistumisen myötä hän oivalsi, miten eri tavalla ihmiset ajattelevat, sellaisetkin, jotka periaatteessa tulevat samoista lähtökohdista ja ajattelevat lähtökohtaisesti samoin kuin hän. Siiri kertoo loppuhaastattelussa, kuinka lukupiirin osallistumisen myötä ”vahvistu semmonen et... et pitäis vaan ajautuu tommosiin ihan random porukoihin useemmin elämässään et siit niinku saa jotain hedelmällist keskusteluu aikaseks”. Lukupiiriryhmä on koottu sattumanvaraisesti vapaaehtoisista, joita yhdistää halu ja into lukea ja keskustella lukemastaan muiden kanssa. Innostus lukemiseen ja kirjallisuuteen saattaa olla osallistuneiden ainoa yhdistävä tekijä, mikä mahdollistaa tutustumisen uusiin ihmisiin, kokemuksiin ja ajatuksiin. Tämäntyyppinen, toisilleen vieraista ihmisistä koostuva ryhmä on hyvä lähtökohta kerronnallisen dialogisuuden kehittymiselle.

6.3 Johtopäätökset

Luovan lukemisen lukupiirissä tapahtuvat kerronnallisen toimijuuden selkeimmät muutokset liittyvät kerronnallisen dialogisuuden kehittymiseen. Tulkintani mukaan kerronnallisen dialogin on mahdollistanut ensisijaisesti turvallisen tilan ilmapiiri ja toissijaisesti luetut teokset, jotka ovat toimineet sillanrakentajina keskustelulle ja mahdollistaneet kerronnallisen välitilan rakentumisen. Turvallisen tilan ilmapiiri on syntynyt luovan lukupiirimallin periaatteiden seurauksena sekä kaikkien osallistujien valmiudesta ja halusta jakaa henkilökohtaisia ja kipeitäkin kokemuksia muiden osallistujien ja ohjaajien kanssa. Keskusteluyhteyttä ja sen syntyä ovat tukeneet myös ääneen lukeminen ja tekstien pohjalta tehdyt lyhyet kirjoitusharjoitukset, joissa teemoja on voinut syventää.

Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirissä koottiin yhdessä keskustelemalla pala palalta ja tulkinta tulkinnalta kokonaiskuva, jonka avulla metanarratiivisen tekstin rakenne tai sen sisältämä teema nousivat esille. Syvälinen ymmärrys rakentui yhdessä käydyn keskustelun myötä, johon vaikutti ryhmään osallistuneiden kirjallisuustieteen opiskelijoiden aiemmat tiedot ja aktiivisuus. Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmässä kaikki osallistujat mainitsivat loppuhaastattelussa, kuinka ryhmässä muodostunut keskustelun tapa otti huomioon erilaiset näkökulmat, ajatukset ja tulkinnat ja suhtautui niihin arvostavasti. Suurin osa haastatelluista mainitsi myös, että tämän tyyppien kunnioittava keskustelutapa olisi tarpeen myös arkielämän keskusteluissa. Ryhmään osallistuneista suurin osa sanoitti havainnon avoimen, kunnioittavan dialogin merkityksestä ja sen soveltamisesta arkielämän tilanteisiin.

Tulkintojeni pohjalta voidaan sanoa, että kerronnallinen dialogisuus ja kerronnallisen välitilan rakentuminen näkyvät molemmissa ryhmissä eri tavoin mutta niiden vaikutus osallistujien kokemuksiin lukupiiristä on yhtä suuri. Kaikki haastatellut molemmissa ryhmissä mainitsevat ryhmässä käydyn keskustelun parhaina asioina, joita lukupiiriin osallistuminen toi heidän elämäänsä. Havaintojen perusteella voidaan siis sanoa, että turvallinen, kunnioittava ja avoin keskusteluyhteys on tärkeä osa kerronnallisen toimijuuden vahvistumista lukupiiritoiminnassa.

7 Lopuksi

Pro gradu -tutkielmassani olen selvittänyt, kuinka kertomuksellinen toimijuus ilmenee ja vahvistuu lukupiiriin osallistumisen myötä. Olen analysoinut kahta lukupiiriryhmää, joista toinen oli luovan lukemisen lukupiiri ja toisen painotus oli metanarratiivisten tekstien lukemisessa. Yksi tutkimushankkeen tavoitteista oli selvittää, voiko metanarratiivisten tekstien lukeminen yhdessä lisätä kerronnallista toimijuutta. Omassa tutkielmassani keskityn havainnoimaan kerronnallisen toimijuuden ilmenemistä ja vertailemaan muutoksia molempien ryhmien haastatteluaineiston valossa.

Luovan lukemisen lukupiirissä tapahtuneet muutokset kerronnallisen toimijuuden kehittämisessä juontavat tulkintani mukaan juurensa kerronnallisen dialogisuuden kehittämiseen turvallisen tilan lukupiiritapaamisissa. Lisäksi muutoksiin ovat vaikuttaneet ulkopuolisen valitsijan valitseman kirjallisuuden lukeminen ja siitä seuraavaan väistämätön näkökulmanmuutos, joka lukupiiriin osallistumalla tapahtuu. Muutokset kerronnallisessa toimijuudessa ovat siis syntyneet ryhmän dynamiikan, henkilökohtaisten kokemusten jakamisen sekä itselle uusien näkökulmien avautumisen seurauksena.

Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirin kirjallisuustieteen opiskelijoiden osallistuminen ja osaaminen näkyivät korostetusti verrattuna luovan lukemisen lukupiiriryhmään, jossa kuitenkin oli yhtä monta kirjallisuustieteen opiskelijaa. Tämä johtunee siitä, että metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirin keskustelutila ohjautui kirjallisuustieteen opiskelijoiden luotsaamana sellaiseksi, jossa metanarratiivisten tekstien tulkinta nousi keskiöön. Siksi kirjallisuustieteen opiskelijoiden rooli ja merkitys nousi metapiirissä tärkeämmäksi kuin peruspiirissä. On myös mahdollista, että metanarratiivisten tekstien tulkinta ja siitä seuraava keskustelu ei olisi näin runsasta ja tarkkaa sellaisissa metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmissä, joihin ei olisi osallistunut kirjallisuustieteen opiskelijoita. Kirjallisuustieteen opiskelijoilla oli jo valmiiksi työkaluja metanarratiivisten tekstien käsittelemiseen ja varmuutta käyttää niitä.

Tekemieni havaintojen valossa voidaan siis nähdä tiettyjä eroja luovan lukemisen lukupiirissä ja metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirissä siinä, millä eri tavoilla kerronnallinen toimijuus niissä ilmeni ja vahvistui: analyysin ja vertailun perusteella voidaan sanoa, että

perusmallisen luovan lukemisen lukupiirissä kerronnallisen toimijuuden muutokset näkyivät vahvimmin kerronnallisen dialogisuuden kehittymisen osa-alueella: tulkintani mukaani kerronnallisen dialogin mahdollisti ensisijaisesti turvallisen tilan ilmapiiri ja toissijaisesti luetut teokset. Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiirin muutokset näkyivät selkeimmin ryhmän jäsenten kerronnallisessa näkökulmatietoisuudessa ja sen vahvistumisessa lukupiirin aikana. Luetut tekstit ohjasivat tekemään huomioita näkökulmista, kertomisen aktista ja muista kertomiseen liittyvistä kysymyksistä, joiden käsittely vahvistaa kerronnallista toimijuutta.

On kuitenkin huomioitava, että piirien ainutlaatuisuus vaikuttaa johtopäätöksiin huomattavasti: juuri tähän tutkielmaan päätyneen aineiston luovan lukemisen lukupiiriryhmässä korostui hyvä keskusteluyhteys, ja metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmässä tärkeä rooli muodostui kirjallisuustiedettä opiskelleille opiskelijoille, joiden aiemmin hankittu tieto kertomuksista ja kerronnallisuudesta vaikutti koko ryhmän muutoksiin kerronnallisessa toimijuudessa. Ei voida siis esittää, että kaikkien luovan lukemisen lukupiiriryhmän muutokset perustuisivat yhteishenkeen tai metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmän muutokset osallistujien ennakkotaitoihin metanarratiivisten tekstien tulkinnassa. Havainnot tuovat esiin sen, miten ainutlaatuisia lukupiiriryhmät ovat ja miten tärkeä rooli ryhmädynamiikalla on ryhmän toiminnan ja osallistujien kokemuksien kannalta.

Ryhmissä oli myös paljon yhteistä. Kaikki osallistajat kokivat tärkeäksi ja merkitykselliseksi käydä avointa keskustelua, jossa yhteistä tulkintaa rakennettiin siten, että jokaisen osallistujan tulkinnat olivat tärkeitä. Ryhmään osallistuminen oli kaikkien mielestä positiivinen kokemus erityisesti siitä syystä, että kirjallisuudesta pääsi keskustelemaan tuntemattomien ihmisten kanssa ilman paineita niin sanotusta oikeasta tulkinnasta. Moni osallistujista myös korosti sitä, miten paljon muiden kanssa kirjallisuudesta keskustelemalla oppii paitsi kirjallisuuden myös muiden osallistujien kautta erilaisista mahdollisuuksista elää maailmassa.

Havaintojeni perusteella myös haastatteluissa esitetyt kysymykset tukevat mahdollisia muutoksia kerronnallisessa toimijuudessa ja ohjaavat ajattelua kerronnallisen toimijuuden pohtimiseen myös henkilökohtaisessa elämässä. Alkuhaastattelussa esitetyt kysymykset virittävät tiettyyn mielentilaan, joka on vastaanottavainen esimerkiksi näkökulmia tai tarinallisuutta koskevalle uudentalaiselle, avoimelle pohdiskelulle. Myös halu ja innokkuus

osallistua vapaaehtoisesti lukupiiriin vaikuttaa siihen, kuinka avoin osallistuja on kohtaamaan uusia kertomuksia ja kertomusmalleja.

Tutkielman johtopäätöksiä analysoitaessa on tärkeä huomioida, että kyseessä on vain kaksi lukupiiriryhmää hankkeen kymmenestä ryhmästä. Siksi havaintojen perusteella on mahdotonta tehdä yleistyksiä, jotka koskisivat kaikkia luovan lukemisen lukupiiriryhmiä tai metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriryhmiä. Ohjaajan vaikutus ryhmähengen muodostumiseen tai keskustelun etenemiseen tiettyyn suuntaan on myös tekijä, joka vaikuttaa piireissä tapahtuviin muutoksiin kerronnallisessa toimijuudessa.

Havaintojeni ja analyysini perusteella kerronnallinen toimijuus vahvistui usealla osallistujalla molemmissa ryhmissä eri tavoin. Luovan lukemisen lukupiirissä ryhmän yhteishenki ja turvallisen tilan tuntu mahdollistivat avoimen, henkilökohtaisille kokemuksille avoimen kerronnallisen välitilan, joka lisäsi osallistujien kerronnallista dialogisuutta. Kerronnallisen dialogisuuden avulla myös kerronnallinen mielikuvitus vahvistui. Metanarratiivisessa ryhmässä erityisesti kerronnallinen näkökulmatietoisuus korostui metanarratiivisten tekstien näkökulmia korostavien teemojen ja rakenteen takia ja koska ryhmässä oli jo valmiiksi osaamista tulkita tällaisia tekstejä. Molemmissa ryhmissä usealla osallistujalla oli jo ennen lukupiiriin osallistumista vahva kerronnallinen toimijuus, joka ilmeni esimerkiksi ympäröivien tarinamallien tunnistamisen ja reflektoinnin myötä. Lähtötilanteesta huolimatta voi sanoa, että muutoksia ja merkkejä kerronnallisen toimijuuden vahvistumisesta voidaan havaita haastatteluaineiston analyysin perusteella.

Tutkielmani tukee hankkeen hypoteesia metanarratiivisten tekstien kerronnallista toimijuutta lisäävästä vaikutuksesta, mutta tutkimustulokseni korostavat dialogisen, avoimen keskusteluympäristön merkitystä kerronnallisen toimijuuden vahvistumisessa. Tutkielmassa olen tehnyt kattavasti ja perusteellisesti kahden lukupiirin vertailun, jossa olen tarkastellut sekä piirimallien että yksittäisten osallistujien välisiä eroja. Tutkimukseni tulokset ovat osa tutkimushankkeen tuloksia, ja havaintojen avulla voidaan kehittää tutkimushankkeen seuraavia vaiheita, joissa lukupiirimenetelmää kehitetään eteenpäin.

Kerronnallisen toimijuuden ja sen vahvistamisen tutkiminen on tärkeää myös jatkossa, sillä kerronnallinen toimijuus avaa mahdollisuuksia tunnistaa, eritellä ja haastaa erilaisia kulttuurisia kertomuksia. Kulttuuriset kertomukset vaikuttavat siihen, millaisia valintoja

arjessa teemme sekä millaisia asioita koemme tavoiteltavina tai ylipäättään mahdollisina. Kerronnallisen toimijuuden ilmenemistä tulisi tutkia lisää myös kirjallisuudentutkimuksen ulkopuolella, sillä kertomukset eivät jää vain kirjan kansien sisäpuolelle. Kerronnallinen toimijuus on käsite, jonka ymmärtäminen ei vaadi kirjallisuustieteen opintoja taustalle. Oman kerronnallisen toimijuuden tunnistaminen lisää oman elämäntarinan reflektointia elämää rikastuttavalla tavalla. Hedelmällisintä olisi soveltaa kerronnallisen toimijuuden käsitettä syvätkä tutkimuksen keinoin esimerkiksi haastattelututkimuksena tai työpajan muodossa. Tällaisen tutkimuksen tekeminen olisi merkityksellistä sekä tutkijalle että tutkittavalle.

Haastatteluaineistoon tutustuessani tutkimuskysymyksen rajaaminen tuntui vaikealta, sillä aineistosta nousi runsaasti erilaisia mahdollisia tutkimusmahdollisuuksia. Aineistosta voisi keskittyä analysoimaan syvemmin esimerkiksi jotakin kerronnallisen toimijuuden osa-alueista tai esimerkiksi mahdollisen tajua. Aineistosta voisi tutkia, millaisia erilaisia median ja kulttuurin kertomuksia osallistujat nimeävät ja löytyykö eroja osallistujien kerronnallisessa toimijuudessa suhteessa esimerkiksi median kertomusmalleihin tai suvun ja perheen kertomusmalleihin. Aineistosta voisi myös nostaa esiin esimerkiksi luokanopettaksi opiskelevat ja keskittyä heidän haastatelluissaan ilmeneviin muutoksiin tai ohjaajien näkökulmiin. Lukupiireissä luetut kaunokirjalliset tekstit jäivät myös kokonaan huomiotta tässä tutkielmassa, joten olisi mielenkiintoista tutkia, miten samaa teosta on tulkittu eri lukupiireissä.

Myös Meretojan kerronnallisen toimijuuden käsitteen monitieteinen soveltaminen tarjoaa loputtomasti vaihtoehtoja. Kerronnallisen toimijuuden tutkiminen niin tutkimuskentällä kuin oman elämän viitekehyksessä on tärkeää myös tulevaisuudessa. Yhteiskunnallisen keskustelun polarisoituminen voi pahimmillaan ohjata kapeaan, vain yhden näkökulman huomioivaan ajatteluun ja ihmistä ja maailmaa yksinkertaistaviin tarinoihin, joissa hyvä ja paha liitetään yksioikoisesti tiettyihin ihmisryhmiin tai aatteisiin. Kerronnallista toimijuutta kehittämällä on mahdollista tarkastella näitä kertomuksia etäisyyden päästä ja reflektoida niiden vaikutusta omaan ja muiden elämään.

Merkityksellisintä tutkielmani työprosessissa olivat haastateltavat. Jokaisesta haastattelusta nousi esille jokin mielenkiintoinen ja tutkimukseni kannalta tärkeä kommentti tai mielenkiintoinen näkökulma. Toisaalta teoreettisia havaintojakin enemmän mieleeni jäivät kaikki ne kerrat, kun koin samaistumista, liikutusta, inspiroitumista, innostumista tai haikeutta haastateltujen vastauksista. Tuntuu, että olen tutustunut uusiin ihmisiin, vaikka en tunnista

heidän kasvojaan kadulla ja heidän äänensäkin on ollut läsnä vain äänitiedostojen muodossa. Tuntuu merkitykselliseltä saada seurata, kun lukemisesta innostuneet ihmiset keskustelevat kirjallisuudesta. Kuten tutkimustulokseni kertovat, kirjallisuuden lukemisen kerronnallista toimijuutta lisäävä vaikutus ja laaja ymmärrys itsestä ja muista ihmisistä syntyvät rikkaassa vuorovaikutussuhteessa muiden lukevien ihmisten kanssa. Kuten luovan lukemisen lukupiirin osallistuja Kaisa sanoi, lukevilla ihmisillä on aina ”pala yhteistä maata”.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto. *Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi* -hanke. *Välineelliset kertomukset: tarinankerronnan rajat ja aikalaiskriittinen kertomusteoria* -konsortio, Suomen Akatemia (2018–2022)

Luovan lukemisen lukupiiriin osallistuneiden haastattelut:

Aleksin alkuhaastattelu, 12.9.2019

Aleksin loppuhaastattelu, 11.12.2019

Kaisan alkuhaastattelu, 9.9.2019

Kaisan loppuhaastattelu, 17.12.2019

Oonan alkuhaastattelu, 11.9.2019

Oonan loppuhaastattelu, 11.12.2019

Suvin alkuhaastattelu, 16.9.2019

Suvin loppuhaastattelu, 13.12.2019

Tuiskun alkuhaastattelu, 6.9.2019

Tuiskun loppuhaastattelu, 10.12.2019

Luovan lukupiiriryhmän tapaaminen 11.11.2019

Metanarratiivisen luovan lukemisen lukupiiriin osallistuneiden haastattelut:

Marian alkuhaastattelu 22.8.2019

Marian loppuhaastattelu 11.12.2019

Rasmuksen alkuhaastattelu 12.9.2019

Rasmuksen loppuhaastattelu 12.12.2019

Siirin alkuhaastattelu, 13.9.2019

Siirin loppuhaastattelu 12.12.2019

Veeran alkuhaastattelu 19.9.2019

Veeran loppuhaastattelu 12.12.2019

Metanarratiivisen luovan lukupiiriryhmän tapaaminen 10.12.2019

Kirjallisuus

Ahola, Suvi. 2013a. *Lukupiirien aika: yhteisöllistä lukemista suomalaisissa lukupiireissä*. Helsinki: Avain.

----- 2013b. *Lukupiirien Suomi: Yhteisöllistä lukemista 149 suomalaisessa lukupiirissä 2009*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Alber, Jan ja & Sven Strasen. "Empirical Literary Studies: An Introduction." *Anglistik*. 31 (1): 5–14. DOI: <https://doi.org/10.33675/ANGL/2020/1/3>

Ameel, Lieven ja Terhi Ainiala. 2018. "Toponyms as Prompts for Presenting Place – Making Oneself at Home in Kjell Westö's Helsinki." *Scandinavian Studies* 90 (2): 195-210. DOI: <https://doi.org/10.5406/scanstud.90.2.0195>

Bandura, Albert. 1977. "Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change." *Psychological Review* 84 (2): 191–215. DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>

Brockmeier, Jens ja Hanna Meretoja. 2014. "Understanding Narrative Hermeneutics." *Storyworlds: A Journal of Narrative Studies*. Volume 6 (2): 1-27. DOI: <https://doi.org/10.5250/storyworlds.6.2.0001>

- Elisa.fi-verkkosivut. 2022. ”Elämäni kirjat -lukupiiri, jakso 1: Undertaker”. Viitattu 25.4.2022. <https://kirja.elisa.fi/uutiset/elamani-kirjat-lukupiiri-jakso-1-undertaker>.
- Georgakopoulou, Alexandra. 2007. *Small Stories, Interaction and Identities*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Hartley, Jenny. 2001. *The Reading Groups Book*. Oxford: Oxford University Press.
- Kantonen, Hannamari 2013. "Lukupiirit koulujen kirjallisuudenopetuksessa ja niiden soveltaminen lukioon." Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201311292693>
- Kinnunen, Eevastiina. 2022. ”Jaetut sanataidekokemukset luovan lukemisen lukupiireissä.” Teoksessa *Hoitava lukeminen: Teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia lukemistyöhön*, toimittajat Päivi Kosonen ja Juhani Ihanus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Kirvesoja, Pasi. 2021. ”Yhteisiä juttuja : Luovan lukemisen lukupiiri syksyllä 2019”. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Long, Elizabeth. 2003. *Book Clubs. Women and the Uses of Reading in Everyday Life*. Chicago: University of Chicago Press.
- Meretoja, Hanna. 2016. ”Kirjallisuus ja mahdollisen taju: Professoriluento 11.1.2017, Turun yliopisto”. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* 2016 (4): 67–72. DOI: <https://doi.org/10.30665/av.66181>
- Meretoja, Hanna. 2017. *The Ethics of Storytelling : Narrative Hermeneutics, History, and the Possible*. New York: Oxford University Press.
- Meretoja, Hanna. 2018. ”Kertomusten eettinen potentiaali ja vaarat: kuusi mittapuuta”. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti*, 2018 (1): 6–25. DOI: <https://doi.org/10.30665/av.70005>

- Meretoja, Hanna. 2019. ”Metanarratiivisuus ja kerronnallinen toimijuus”. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti*, 16 (2): 58–77. DOI: <https://doi.org/10.30665/av.80161>
- Meretoja, Hanna. 2022. ”Implicit narratives and narrative agency. Evaluating pandemic storytelling”. *Narrative Inquiry* huhtikuu 2022. DOI: <https://doi.org/10.1075/ni.21076.mer>
- Meretoja, Hanna, Eevastiina Kinnunen & Päivi Kosonen. 2022. ”Narrative Agency and the Critical Potential of Metanarrative Reading Groups”. *Poetics Today* 43 (2): 387–414.
- Meretoja, Hanna, Päivi Kosonen ja Eevastiina Kinnunen. 2022. ”Metanarratiivinen luovan lukemisen lukupiiri ja kerronnallinen toimijuus.” Teoksessa *Hoitava lukeminen: Teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia lukemistyöhön*, toimittajat Päivi Kosonen ja Juhani Ihanus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola, Tytti Rantanen ja Anu Silfverberg. 2020. *Kertomuksen vaarat : kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Mäki, Johanna. 2012 ”Lukumallit ja tulkinnan konkretisaatiot: analyysi erään lukupiirin Kjell Westön teoksesta *Missä kuljimme kerran käymästä keskustelusta*.” Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20121097>
- Nussbaum, Martha C. 2010. *Talouskasvua tärkeämpää. Miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Opetushallitus, Lukuliike. 2021. Kansallinen lukutaitostrategia 2030. Viitattu 25.4.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kansallinen_lukutaitostrategia_2030.pdf
- Riikonen, Hanne. 2010. ”Suuria sanoja tyhjää täynnä?\": lukukokemuksia Paulo Coelhon teoksista sekä kokemusten jakaminen Lukupiiri-blogin kirjallisuuskeskusteluissa.” Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201008182475>

- Rossi, Riikka. 2021. ”Empaattinen ahdistus romaanin tunnevaikutuksena: Tapaustutkimuksena Marjo Niemen Kaikkien menetysten äiti”. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* 18 (1): 38–55. DOI: <https://doi.org/10.30665/av.100383>
- Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen, toim. 2011. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Saarijärvi, Jonna. 2020. ”’Elämää rikastuttava piiri’: Eepos-kirjastojen lukupiiritoiminta ja lukupiirien merkitys jäsenilleen.” Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/120607>
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turku.fi-verkkosivut. 2022. ”Kirjaston kevään lukupiirit käynnistyvät”. Viitattu 25.4.2022. https://www.turku.fi/uutinen/2022-01-03_kirjaston-kevaan-lukupiirit-kaynnistyvat
- Öhman, Emily ja Riikka Rossi. 2021. ”Affects and Emotions in Finnish Literature. Comparing Qualitative and Quantitative Methods.” Julkaisussa: Emily Öhman, *The Language of Emotions: Building and Applying Resources for Computational Approaches to Emotion Detection for English and Beyond*. Väitöskirja. Helsinki: University of Helsinki.

Liitteet

Liite 1 – Alkuhaastattelun kysymykset

Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi -hanke

Alkuun:

Kertoisitko tässä ihan aluksi, että mitä sinulle kuuluu? (Mahdollinen jatkokysymys: Kuvailisitko ihan lyhyesti, millaisia asioita arkielämääsi kuuluu?)

Ryhmä: odotus, sitoutuminen, toiveet

Millaisia kokemuksia sinulla on lukupiireistä tai muista vastaavista ryhmistä (esim. luovan kirjoittamisen ryhmistä)?

Mitä odotat ja toivot tulevalta lukupiiriltä? Mitä toivot lukupiiriltä arkeesi liittyen?

Mitä toivot antavasi toisille ryhmäläisille?

Lukutottumukset ja mieltymykset

Mitä lukeminen sinulle merkitsee? / Mitä kaunokirjallisuuden lukeminen merkitsee sinulle?

Millaista kirjallisuutta luet mieluiten?

Millaisen merkityksen näet (kauno)kirjallisuudella olevan omassa elämässäsi?

Entä millaisen merkityksen näet tarinoilla ja tarinallisuudella, tarinamalleilla?

Millaisia ajatuksia lukupiirissä kirjoittaminen sinussa herättää?

Osaisitko nyt kuvata itsellesi merkityksellistä (tai transformatiivista, sinua ihmisenä muuttanutta tai erityisen vaikuttavaa, syvän jäljen jättänyttä) lukukokemusta.

Kerronnalliseen toimijuuteen liittyvät kysymykset

Kerronnallinen dialogisuus:

Millaisia ajatuksia ja tunteja lukukokemusten jakaminen toisten kanssa sinussa herättää?

Mitä ajattelet eri näkökulmien merkityksestä tarinoissa? Oletko koskaan pohtinut, miten joku toinen kertoisi tietyn tarinan – mitä valitsisi kerrottavaksi ja mitä jättäisi kertomatta?

Tuleeko mieleesi lukukokemusta, joka olisi auttanut sinua tiedostamaan paremmin sen, miten kaikkiin tarinoihin on aina monta näkökulmaa tai pohtimaan jotakin tapahtumakulkua jonkun toisen näkökulmasta?

Tuleeko mieleesi lukukokemusta tai tarinoita, jotka ovat auttaneet sinua ymmärtämään paremmin toisten ihmisten elämäntilanteita ja niiden erityisyyttä?

Kerronnallinen tietoisuus:

Oletko koskaan tullut pohtineeksi, millaiset tarinat tai tarinamallit ympäröivät sinua?

Oletko pohtinut, millaisia tarinoita esimerkiksi mediassa on tarjolla? (JOS haastateltava kysyy esimerkkejä tarinamaleista, voi mainita esim. vaikeuksien kautta voittoon -tarinat, uhritarinat, voimaantumistarinat, menestystä, onnellisuutta, parisuhdetta tai naisena/miehenä olemista koskevat tarinat)

Minkäläisten tarinoiden ympäröimänä olet kasvanut - millaisia tarinoita teidän perheessänne kerrotaan tai on kerrottu?

Minkälaiset tarinat koet erityisen ongelmallisina tai häiritsevinä?

Tuleeko mieleesi tarinoita, jotka koet elämää rikastavina tai erityisen puhuttelevina?

Millainen on käsityksesi onnellisen elämän tarinasta?

Miten oma elämäntarinasi suhteutuu tähän?

Oletko miettinyt, miten itse kerrot elämästäsi eri ihmisille ja eri tilanteissa?

Koetko, että sinua ympäröivillä tarinoilla (esim. perheen tai median tarinoilla) on vaikutusta siihen, millä tavalla koet itsesi ja elämäsi? (Mahdollinen jatkokysymys: Millaista vaikutusta?)

Kerronnallinen mielikuviutus:

Mietkö joskus, millaisiin eri suuntiin elämäsi voi kehittyä – millaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia kohti? Jos, niin millaisia?

Onko kirjallisuus avannut sinulle jotain uusia mahdollisuuksia – esimerkiksi uusia olemisen, kokemisen, ajattelun, tuntemisen tai toiminnan mahdollisuuksia tai ihmissuhteissa olemisen mahdollisuuksia? Millaisia?

Mitä tuumit, voivatko kertomukset lisätä kykyämme kuvitella uusia yhteisöjä tai ihmissuhteita? (Mahdollinen jatkokysymys: Tuleeko mieleesi esimerkkiä?)

Jos yrität kuvitella ihmiskunnan vuonna 2060, millaisia tapahtumakulkuja kuvittelet ja millaisiin tulevaisuuksiin ne johtavat?

Millä tavalla koet voivasi vaikuttaa omaan elämäntarinaasi?

Loppuun:

Mikä on mielestäsi kirjallisuuden merkitys?

Onko vielä jotain, mitä haluaisit tähän haastattelun loppuun sanoa lukemisesta, kertomuksista tai lukupiireistä?

Liite 2 – Loppuhaastattelun kysymykset

Kertomukset, lukeminen ja hyvinvointi -hanke

Alkuun:

Kertoisitko tässä ihan aluksi, että mitä sinulle kuuluu? (Mahdollinen jatkokysymys: Kuvailisitko ihan lyhyesti, millaisia asioita arkielämäsi kuuluu?)

Ryhmä: odotus, sitoutuminen, toiveet

Millainen kokemus tämä lukupiiri on sinulle ollut?

Miten lukupiiriryhmä vastasi toiveitasi ja odotuksiasi?

Mikä on jäänyt mieleesi merkittävimpana asiana?

Mitä sait piiristä omaan arkeesi?

Miten koit muut ryhmäläiset, millainen oli oma roolisi ryhmässä?

Mitä ajattelet, mitä itse kykenit antamaan toisille ryhmäläisille? / Mitä ajattelet, mitä itse annoit toisille ryhmäläisille?

Miten koit yhdessä ääneen lukemisen merkityksen lukupiiriryhmässä?

Miten koit kirjoittamisen merkityksen lukupiiriryhmässä? (Miten se suhtautui muuhun lukupiiritoimintaan?)

Miten koet lukupiiriharrastuksen suhteutuvan muihin harrastuksiisi, mitä samaa ja mitä eroa? (Mahdollinen jatkokysymys: Miten tämä lukupiiri suhtautuu muihin luku- tai kirjoituspiireihin, joihin olet osallistunut? Koetko jonkun asian muuttuneen lukupiirin myötä, omassa elämässäsi? Minkä?)

Lukutottumukset ja mieltymykset

Mitä lukeminen sinulle merkitsee? / Mitä kaunokirjallisuuden lukeminen merkitsee sinulle?

Millaista kirjallisuutta luet mieluiten?

Mitä ajattelet lukemisen merkityksestä yleisemmin, mitä lukeminen merkitsee toisille ryhmäläisille?

Entä millaisen merkityksen näet tarinoilla ja tarinallisuudella, tarinamalleilla?

Osaisitko nyt kuvata itsellesi merkityksellistä (tai transformatiivista, sinua ihmisenä muuttanutta tai erityisen vaikuttavaa, syvän jäljen jättänyttä) lukukokemusta.

Kerronnalliseen toimijuuteen liittyvät kysymykset

Kerronnallinen tietoisuus:

Oletko nyt syksyn aikana pohtinut, millaiset tarinat tai tarinamallit ympäröivät sinua?

Oletko pohtinut, millaisia tarinoita esimerkiksi mediassa on tarjolla? (JOS haastateltava kysyy esimerkkejä tarinamaleista, voi mainita esim. vaikeuksien kautta voittoon -tarinat, uhritarinat, voimaantumistarinat, menestystä, onnellisuutta, parisuhdetta tai naisena/miehenä olemista koskevat tarinat)

Oletko nyt lukupiirin aikana miettinyt, Minkälaisen tarinoiden ympäröimänä olet kasvanut - millaisia tarinoita teidän perheessänne kerrotaan tai on kerrottu?

Minkälaiset tarinat koet tällä hetkellä erityisen ongelmallisina tai häiritsevinä?

Tuleeko nyt mieleesi tarinoita, jotka koet elämää rikastavina tai erityisen puhuttelevina?

Millainen on käsityksesi onnellisen elämän tarinasta?

Miten oma elämäntarinasi suhteutuu tähän?

Oletko miettinyt, miten itse kerrot elämästäsi eri ihmisille ja eri tilanteissa?

Koetko, että sinua ympäröivillä tarinoilla (esim. perheen tai median tarinoilla) on vaikutusta siihen, millä tavalla koet itsesi ja elämäsi? (Mahdollinen jatkokysymys: Millaista vaikutusta?)

Kerronnallinen mielikuviutus:

Oletko viime aikoina miettinyt, millaisiin eri suuntiin elämäsi voi kehittyä – millaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia kohti? Jos, niin millaisia?

Onko kirjallisuus avannut sinulle jotain uusia mahdollisuuksia – esimerkiksi uusia olemisen, kokemisen, ajattelun, tuntemisen tai toiminnan mahdollisuuksia tai ihmissuhteissa olemisen mahdollisuuksia? Millaisia?

Entä lukupiiri, onko se avannut sinulle jotain uusia mahdollisuuksia?

Mitä tuumit, voivatko kertomukset lisätä kykyämme kuvitella uusia yhteisöjä tai ihmissuhteita? (Mahdollinen jatkokysymys: Tuleeko mieleesi esimerkkiä?)

Jos yrität kuvitella ihmiskunnan vuonna 2060, millaisia tapahtumakulkuja kuvittelet ja millaisiin tulevaisuuksiin ne johtavat?

Millä tavalla koet voivasi vaikuttaa omaan elämäntarinaasi?

Kerronnallinen dialogisuus:

Millaisia ajatuksia ja tunteja lukukokemusten jakaminen toisten kanssa sinussa on herättänyt?

Mitä ajattelet eri näkökulmien merkityksestä tarinoissa? Oletko nyt syksyn aikana pohtinut, miten joku toinen kertoisi tietyn tarinan – mitä valitsisi kerrottavaksi ja mitä jättäisi kertomatta?

Tuleeko mieleesi lukukokemusta, joka olisi auttanut sinua tiedostamaan paremmin sen, miten kaikkiin tarinoihin on aina monta näkökulmaa tai pohtimaan jotakin tapahtumakulkua jonkun toisen näkökulmasta?

Tuleeko mieleesi lukukokemusta tai tarinoita, jotka ovat auttaneet sinua ymmärtämään paremmin toisten ihmisten elämäntilanteita ja niiden erityisyyttä?

Loppuun:

Mikä on mielestäsi kirjallisuuden merkitys?

Onko vielä jotain, mitä haluaisit tähän haastattelun loppuun sanoa lukemisesta, kertomuksista tai lukupiireistä?